Bilaga 2

Svensk ekonomi

BILAGA 2

Svensk ekonomi

Innehållsförteckning

Förord 7

1 Inledning 7
1.1 Den svenska ekonomin 1997 och 1998 7
1.2 Utvecklingen inom olika områden 8
1.3 Utvecklingen på medellång sikt 11

2 Internationell utveckling 13
2.1 Utvecklingen i OECD–länderna 13
2.1.1 Utvecklingen i EU 13
2.1.2 Utvecklingen i större enskilda EU–länder 15
2.1.3 De nordiska länderna 15
2.1.4 Förenta staterna och Japan 16
2.2 Länderna utanför OECD 16
2.3 Risker avseende internationell utveckling 17

3 Kapitalmarknaderna 18
3.1 Utvecklingen i omvärlden 18
3.2 Utvecklingen i Sverige 19

4 Utrikeshandeln 21
4.1 Varuhandeln 21
4.2 Bytesbalansen 22

5 Näringslivets produktion 24
5.1 Industrin 24
5.2 Byggnadsverksamheten 26

6 Arbetsmarknad 27

7 Löner 30

8 Inflation 32

9 Hushållens ekonomi och privat konsumtion 34
9.1 Hushållens inkomster 34
9.2 Privat konsumtion 35

10 Investeringar 38
10.1 Näringslivets investeringar 38
10.2 Bostadsinvesteringar 39
10.3 Lagerinvesteringar 40

Innehållsförteckning

11 Den offentliga sektorn 41
11.1 Den konsoliderade offentliga sektorn 41
11.2 Den statliga sektorn 44
11.3 Allmänna Pensionsfonden 45
11.4 Den kommunala sektorn 46

12 Medelfristig kalkyl 48
12.1 Den reala kalkylen 48
12.2 Den finansiella kalkylen 51

Innehållsförteckning

Tabellförteckning

1.1 Prognosförutsättningar ... 8
1.2 Nyckeltal ... 9
1.3 Försörjningsbalans ... 9
1.4 Finansiellt sparande ... 11
1.5 Medelfrist ... 12

2.1 BNP–tillväxt per region ... 13
2.2 BNP–tillväxt, KPI och arbetslöshet ... 15

4.1 Export och import av varor ... 22
4.2 Bytesbalansen ... 23

5.1 Näringslivets produktion ... 24
5.2 Nyckeltal för industrin ... 25
5.3 Byggnadsverksamhet ... 26

6.1 Arbetsmarknad ... 27
6.2 Sysselsättning i olika branscher ... 27
6.3 Konjunkturberoende arbetsmarknadspolitiska åtgärder ... 29

7.1 Timlöner ... 30

8.1 Konsumentprisutveckling ... 32

9.1 Hushållens disponibla inkomster, konsumtion och sparande ... 34

10.1 Bruttoinvesteringar efter näringsgren ... 38
10.2 Övriga näringslivets investeringar ... 39
10.3 Lagerförändringar och lagerbidrag ... 40

11.1 Den offentliga sektorns finanser ... 42
11.2 Justering av den offentliga sektorns finansiella sparande till ENS–definition ... 42
11.3 Den offentliga sektorns skatter och avgifter ... 43
11.4 Den offentliga sektorns utgifter ... 43
11.5 Bidrag till förbättringen av den offentliga sektorns finansiella sparande från 1994 till 1998 ... 44
11.6 Statens finanser ... 45
11.7 Allmänna pensionsfonden ... 46
11.8 Kommunernas finanser ... 47
11.9 Kommunal konsumtion ... 47

12.1 Förutsättningar ... 48
12.2 Försörjningsbalans ... 49
12.3 Nyckeltal ... 49
12.4 Sysselsättning i olika sektorer ... 50
12.5 Befolkningen i åldern 16–64 år ... 50
12.6 Den offentliga sektorns finanser ... 52
12.7 Kommunernas finanser ... 53

Innehållsförteckning

Diagramförteckning

1.1 BNP–utveckling....7
1.2 Bidrag till BNP–tillväxten från olika komponenter....10

2.1 Företagens och konsumenternas förtroende i EU....13
2.2 Underskott i de offentliga finanserna i EU....14
2.3 Konsumentprisutvecklingen i EU....14
2.4 BNP–tillväxt i EU....14

3.1 5–års obligationsränta i Förenta staterna och Tyskland....18
3.2 Dollarns växelkurs....18
3.3 Kronan i TCW–index....19
3.4 Ränteutvecklingen i Sverige....20

4.1 Exporttillväxt, marknadstillväxt och marknadsandelar för bearbetade varor....21
4.2 Bytesbalansen som andel av BNP i Sverige och EU....22

5.1 Industrins arbetskostnad per producerad enhet i Sverige relativt 14 OECD–länder....25
5.2 Industrins bruttoöverskottsandel....25

6.1 Antal sysselsatta och personer i arbetskraften....28
6.2 Öppen arbetslöshet och konjunkturberoende arbetsmarknadspolitiska åtgärder....29

7.1 Timlöneutveckling i industrin i Sverige och OECD 14....31
7.2 Timlöneutveckling i hela ekonomin....31

8.1 Konsumentprisutveckling....33

9.1 Hushållens förmögenshetkvot....35
9.2 Privat konsumtion....36
9.3 Hushållens nettosparkvot och finansiella sparkvot....36

10.1 Investeringar som andel av BNP....38
10.2 Antal outhyrda respektive påbörjade lägenheter....39

11.1 Den offentliga sektorns finansiella sparande....41

12.1 Bidrag till BNP–tillväxten från olika komponenter....48
12.2 Arbetslösa....50
12.3 Befolkningen uppdelad på grupper....50
12.4 Sysselsatta och arbetskraftsutbud....50
12.5 Sparkvot och investeringskvot....51
12.6 Den offentliga sektorns inkomster och utgifter....51
12.7 Den offentliga sektorns konsoliderade bruttoskuld och nettoskuld....52
12.8 Finansiellt sparande och konsumtion....53

Svensk ekonomi

Förord

Denna bilaga till 1998 års budgetproposition beskriver den internationella och svenska ekonomins utveckling t.o.m. 1998.

Beskrivningen av den svenska ekonomin baseras bl.a. på underlag från Statistiska centralbyrån och på den prognos som Konjunkturinstitutet publicerade den 20 augusti 1997. Ansvaret för de redovisade prognoserna åvilar dock helt Finansdepartementets ekonomiska avdelning.

Bilagan innehåller dessutom kalkyler över ekonomins utveckling fram t.o.m. år 2000, som är betingade av att ett antal förutsättningar är uppfyllda.

Ansvarig för bilagan är departementsrådet Anders Palmér. Beräkningarna baseras på information t.o.m. den 10 september 1997.

1 Inledning

1.1 Den svenska ekonomin 1997 och 1998

Den något splittrade bild över den svenska ekonomin som var förhärskande under våren har nu blivit mer entydig. Återhämtningen sker på bred front och det finns även tecken på att läget på arbetsmarknaden, som normalt släpar efter i konjunkturen, står inför en förbättring. En betydande upprevidering av BNP–tillväxten jämfört med vårpropositionen har gjorts för 1998.

Den internationella konjunkturen ser ut att utvecklas relativt gynnsamt. Den amerikanska ekonomin bromsar in något så att en överhettning kan undvikas. I Japan och Kontinentaleuropa sker en återhämtning, medan de för Sverige så viktiga marknaderna Storbritannien och Norden fortsätter att gå mycket bra.

Därigenom får exporten en betydande draghjälp, både 1997 och 1998. Dessutom verkar svenska företag vinna marknadsandelar, vilket ger ytterligare skjuts åt exporten. Eftersom även importen stiger tämligen snabbt kommer ändå utrikeshandelns bidrag till tillväxten att begränsas.

Den inhemska efterfrågan, och framför allt då den privata konsumtionen kommer att bli en allt viktigare drivkraft i uppgången. Den offentliga konsumtionen, som under flera år varit en broms i ekonomin, kommer att stiga svagt 1998. Investeringarna, som i år endast ökar marginellt, expanderar återigen nästa år. Lageranpassningen förefaller nu vara avklarad, varför en ökad efterfrågan på varor i allt högre grad måste tillgodoses genom löpande produktion.

Den stigande aktiviteten i ekonomin kan också förutses sprida sig till arbetsmarknaden. Sysselsättningen beräknas öka framöver, vilket leder till en gradvis nedgång i arbetslösheten. Den höga arbetslösheten under det första halvåret gör dock att årsgenomsnittet för 1997 sannolikt kommer att överstiga förra årets nivå.

DIAGRAM 1.1
BNP-utveckling

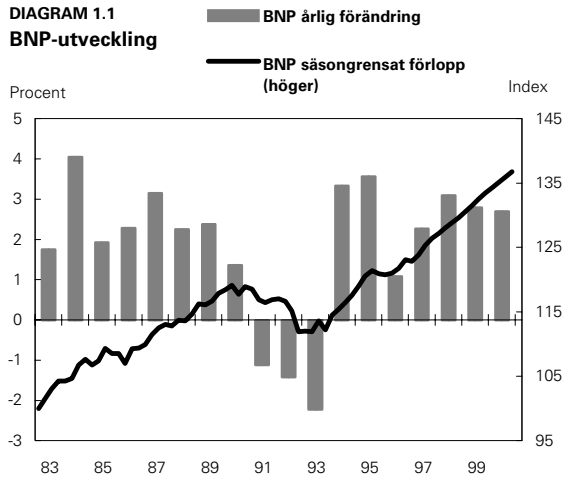

Källor: Statistiska centralbyrån och Finansdepartementet.

Snabba produktivitetsförbättringar motverkar kostnadsgenomslaget av löneökningar som fortfarande i år blir högre än i omvärlden. Även när effekten av tillfälliga faktorer såsom den tidigare kronapprecieringen och räntenedgången faller bort, kan inflationstakten därför förväntas ligga väl i linje med Riksbankens mål. För 1998 förutses också en betydande nedväxling i lönestegringstakten som sedan antas bli bestående.

De offentliga finanserna utvecklas något starkare än vad som beräknades i vårpropositionen. Underskottet i det finansiella sparandet förväntas i år bli 1,9 % av BNP. År 1998 kommer den offentliga sektorns inkomster och utgifter att vara i balans. Den offentliga skuldkvoten fortsätter att minska något i år och reduceras påtagligt under 1998.

Naturligtvis finns det risker förknippade med prognosen över den ekonomiska utvecklingen under de närmaste åren. En sådan riskfaktor är den internationella utvecklingen, där räntorna kan komma att stiga betydligt mer än vad som ligger till grund för denna prognos, ifall inflationstrycket blir högre än beräknat. Om den senaste tidens börsoro förstärks kan den också komma att påverka utvecklingen negativt. Det kan heller inte uteslutas att den finansiella turbulens som råder i Asien ger återverkningar även på de mer etablerade industriländerna. Dessutom kan genomförandet av EMU:s tredje etapp skapa osäkerhet på de finansiella marknaderna. Om den internationella tillväxten störs av någon av dessa händelser påverkas naturligtvis också Sverige. När det gäller den svenska ekonomin finns fortfarande frågetecken kring hur väl arbetsmarknaden fungerar och vilka effekter konjunkturuppgången kommer att få på löneutveckling och arbetslöshet. Det kan heller inte uteslutas att uppgången i den svenska ekonomin blir starkare än beräknat eftersom återhämtningen nu sker på bred front.

1.2 Utvecklingen inom olika områden

Expansionen av den *internationella* ekonomin fortsätter, även om tillväxten inom OECD–området väntas bli något lägre 1998 än 1997. Den amerikanska ekonomin är nu inne på det sjunde året av expansion. Tillväxten är hög och arbetslösheten har fallit under 5 %–nivån, samtidigt som inflationstakten är fortsatt låg. Den osedvanligt gynnsamma utvecklingen reser många frågor kring konjunkturcykelns karaktär, förändrat produktivitetsmönster, metodproblem vid prismätningar etc. Osäkerhet råder om när den amerikanska centralbanken kommer att höja sina styrräntor. Som underlag för denna prognos har antagits en styrräntehöjning med 25 punkter under hösten och att obligationsräntorna stiger i ungefär samma omfattning. Under alla omständigheter är det sannolikt att den nuvarande höga tillväxten kommer att mattas av något och under 1998 ligga mer i linje med utvecklingen av produktionspotentialen. Därmed bör också inflationstakten förbli låg. Ett osäkerhetsmoment är vad som händer med aktiebörsen i New York. En kraftig nedgång kan påverka den reala ekonomin och främst då den privata konsumtionen som motsvarar två tredjedelar av BNP.

Efter en period av osäkerhet och finansiell oro ser den japanska ekonomin ut att vara inne i en uppgångsfas. Även i Kontinentaleuropa är en återhämtning på väg. Den främsta drivkraften är inledningsvis exporten, eftersom försvagningen av valutorna har skapat ett mycket gott konkurrensläge. En baksida av detta är att högre importpriser kan driva upp inflationstakten och leda till räntehöjningar i Tyskland och även i andra länder. Här har antagits att Bundesbank höjer reporäntan under 1998 och att obligationsräntorna stiger med ungefär 50 punkter. De ändå i huvudsak lätta monetära förhållandena i Kontinentaleuropa kan väntas bidra till att den inhemska efterfrågan gradvis stärks. Därmed kommer sannolikt den i utgångsläget mycket höga arbetslösheten att börja falla, vilket bör stimulera hushållens konsumtionsefterfrågan. I Storbritannien och Norden fortsätter tillväxten att vara hög och sysselsättningen att stiga. Tillväxtsiffrorna blir sannolikt något lägre nästa år än i år, i takt med att det tillgängliga resursutrymmet i dessa länder krymper. Världsmarknadstillväxten väntas såväl under 1997 som under 1998 bli drygt 7 % och ge en betydande draghjälp till svensk export.

De långa svenska *räntorna* antas följa de internationella räntorna uppåt. Marginalen gentemot Tyskland antas för 5–årsräntan ligga förhållandevis konstant på ca 100 punkter. Det gradvis högre kapacitetsutnyttjandet i omvärlden väntas leda till en generell uppgång i de korta räntorna under prognosperioden. Sverige antas bli påverkat av denna process.

TABELL 1.1 PROGNOSFÖRUTSÄTTNINGAR

ÅRLIG PROCENTUELL FÖRÄNDRING

	1995	1996	1997	1998
BNP–tillväxt i OECD (16)	2,0	2,2	2,8	2,4
Konsumentprisökning i OECD (16)	2,4	2,2	2,1	2,2
Dollarkurs (SEK)	7,1	6,7	7,7	7,8
TCW–index[1]	127,3	116,0	121,2	120,5
Tysk ränta 5 års statsobligation[1]	6,0	5,0	4,6	5,1
Svensk ränta 5 års statsobligation[1]	9,9	7,3	5,8	6,1
Svensk ränta 6 månaders ssvx[1]	8,9	5,8	4,2	4,6

[1] Årsgenomsnitt.
Källor: OECD och Finansdepartementet.

Bedömningen av *löneutvecklingen* är i stort sett densamma som i vårpropositionen. Efter de mycket hö-

ga löneökningar som registrerats för 1996 medför de lägre avtalen, och en något långsammare löneglidning, att de totala löneökningarna i ekonomin i år stannar på just under 5 %, vilket är ca 1 ½ procentenhet högre än i omvärlden. De förhållandevis snabba produktivitetsstegringarna, som delvis beror på av löneutvecklingen framtvingade rationaliseringar, motverkar dock att kostnadsläget försämras. Bedömningen för 1998 försvåras av att nya avtal ska framförhandlas. Inflationsförväntningarna är dock nu betydligt lägre än när de förra avtalen slöts i mitten av 1995. Dessutom är arbetsmarknadsläget fortfarande svagt. Här antas att de svenska löneökningarna anpassas nedåt till 3,5 %, vilket motsvarar utvecklingen i konkurrentländerna.

TABELL 1.2 NYCKELTAL

ÅRLIG PROCENTUELL FÖRÄNDRING

	1995	1996	1997	1998
Timlön, kostnad	3,3	6,1	4,8	3,5
KPI, dec. – dec.	2,4	0,1	2,1	1,5
NPI, dec. – dec.	0,9	–1,0	–0,2	0,1
Disponibel inkomst	–0,4	–0,1	0,0	1,8
Sparkvot (nivå)	6,9	5,4	3,2	2,6
Industriproduktion	9,8	2,1	6,0	5,5
Relativ enhetsarbetskostnad	–1,4	15,3	–6,3	–0,8
Sysselsättning, antal personer	1,5	–0,6	–1,2	1,0
Öppen arbetslöshet[1]	7,7	8,1	8,4	7,4
Arbetsmarknadspolitiska åtgärder[1]	4,4	4,5	4,3	4,7
Handelsbalans (miljarder kr)	106,0	117,5	133,3	151,5
Bytesbalans[2]	2,1	2,4	3,1	3,8
Finansiellt sparande i offentlig sektor[2]	–7,9	–2,5	–1,9	0,6
Konsoliderad bruttoskuld[2]	78,2	77,8	77,1	73,9

[1] Andel av arbetskraften.
[2] Procent av BNP. Det finansiella sparandet för 1998 uppgår till 0,0 % av BNP inklusive utdelningen från Securum men exklusive effekten av bolagiseringen av AP–fondens fastigheter.
Källor: Konjunkturinstitutet, Statistiska centralbyrån, Riksbanken och Finansdepartementet.

Efter de exceptionellt låga tal som uppmätts under 1996 och inledningen av 1997 är nu *inflationstakten* på väg uppåt. Effekten av de tillfälliga faktorer som tidigare dragit ned prisnivån – lägre räntor och starkare krona – håller på att ebba ut, samtidigt som skattehöjningarna på tobak och energi slår igenom på KPI. Under loppet av 1997 beräknas därför konsumentpriserna stiga med just över 2 %. I mitten på nästa år faller dock punktskattehöjningarna ur tolvmånaderstalen. Eftersom löneökningstakten och importprishöjningarna dämpas, väntas prisstegringarna bli 1,5 % under loppet av året, även beaktat att den starkare hemmamarknadskonjunkturen sannolikt för med sig något stigande vinstmarginaler i näringslivet.

Drivkraften i den svenska konjunkturuppgången har hittills främst varit *exporten*. Trots den kraftiga apprecieringen av kronan under 1995 och första halvan av 1996 samt de höga löneökningarna inom industrin under 1996 har svenska företag kunnat hävda sig väl på marknaden, vilket delvis beror på att produktiviteten har stigit snabbt under 1997. Såväl statistik över orderingång som barometerdata tyder på att uppgången för exporten kommer att fortsätta och snarast förstärkas. Industrin väntas öka sina andelar både 1997 och 1998 på en allt starkare världsmarknad. Eftersom investeringarna stigit markant sedan 1994 bör kapitalstocken räcka till för att klara av en högre produktionsvolym, utan att det generellt uppstår besvärande flaskhalsar, även om friktioner uppstår på kort sikt.

TABELL 1.3 FÖRSÖRJNINGSBALANS

	MILJARDER KRONOR	ÅRLIG PROCENTUELL FÖRÄNDRING			
	1996	1995	1996	1997	1998
Privat konsumtion	885,3	0,8	1,5	2,3	2,5
Offentlig konsumtion	434,2	–1,0	–1,7	–1,1	0,5
Stat	132,2	–3,3	–3,7	0,5	0,5
Kommuner	302,1	0,0	–0,9	–1,7	0,6
Bruttoinvesteringar	249,6	10,9	4,7	0,4	5,8
Näringsliv exkl. bostäder	183,6	25,1	5,9	5,0	5,4
Bostäder	30,3	–28,0	14,7	–21,2	12,8
Myndigheter	35,6	–0,5	–7,4	–3,5	3,2
Lagerinvesteringar	–3,2	0,5	–1,0	0,2	0,1
Export	670,4	12,6	5,6	9,6	7,2
Import	558,2	10,3	3,5	8,5	7,0
BNP	**1678,1**	**3,6**	**1,1**	**2,3**	**3,1**

Källor: Statistiska centralbyrån, Konjunkturinstitutet och Finansdepartementet.

Efter en svacka under 1996 verkar nu *importen* återigen skjuta fart, vilket kan ses som att nivån håller på att normaliseras. Dessutom stiger den importvägda efterfrågan.

Utrikeshandeln kommer även under prognosperioden att lämna ett betydande bidrag till tillväxten i den svenska ekonomin. Överskottet i handelsbalansen fortsätter att växa till rekordnivåer. Den trendmässiga förstärkningen av bytesbalansen väntas fortsätta till ett överskott motsvarande knappt 4 % av BNP 1998. Siffran innebär en viss nedrevidering jämfört med vårpropositionen, bl.a. beroende på kronförsvagningen, som ökat underskottet i posten avkastning på kapital.

Tillväxten kommer i allt högre grad att drivas av *den privata konsumtionen*, i samband med att de tidigare räntesänkningarna får effekt på tillgångspriserna. Dessutom har hushållens finansiella förmögenhet ökat markant och framtidstron har stärkts. Arbetsmarknaden förbättras sannolikt gradvis, även om läget fortfarande kommer att vara bekymmer-

samt. Statistiken över bl.a. bilförsäljningen och omsättningen inom detaljhandeln indikerar att en konsumtionsuppgång är på väg. En återhållande faktor är dock den svaga utvecklingen av hushållens reala disponibla inkomster. Dessa föll svagt 1996 och väntas bli oförändrade 1997. År 1998 beräknas hushållens inkomster öka med 1,8 %. Därmed krävs att hushållssparandet, som enligt preliminär statistik kommit ned på en förhållandevis låg nivå 1996 (5,4 %), faller betydligt för att konsumtionen ska ta fart. Hushållen ser dock sannolikt sin konsumtion i ett mer långsiktigt perspektiv, där framför allt förväntningar om framtida inkomster påverkar beteendet snarare än den aktuella inkomsten. Eftersom dessutom hushållens förmögenheter utvecklas gynnsamt väntas den privata konsumtionen stiga med 2,3 % i år och med 2,5 % nästa år, vilket är en uppprevidering med sammanlagt 0,8% i förhållande till vårpropositionen.

Den statliga konsumtionen har historiskt visat sig svår att förutse och nationalräkenskaperna genomgår ofta stora revideringar inom detta område. Enligt det preliminära utfallet för första halvåret 1997 föll den statliga konsumtionen med nästan 5 %. Sannolikt beror nedgången på att en del beställningar senarelagts. Statliga myndigheter har medel för en betydligt högre förbrukning än vad som hittills registrerats i år. Den samlade statliga konsumtionen bedöms stiga svagt både 1997 och 1998.

Enligt det preliminära utfallet från nationalräkenskaperna för 1996 minskade *den kommunala konsumtionen* med 0,9 %. Jämfört med vårpropositionen har prognosen för 1997 reviderats ned och volymen beräknas nu falla med 1,7 %. Orsaken är en kraftigare sysselsättningsminskning än väntat under första halvåret. Under resten av året bromsas fallet upp, mot bakgrund av de ökade statsbidragen. För 1998 påverkas konsumtionen av att ersättning till personer i s.k. resursarbete räknas in i den kommunala lönesumman. På grund av detta ökar konsumtionen. Även utbildningssatsningarna inom den kommunala vuxenutbildningen höjer nivån på konsumtionen något under perioden.

DIAGRAM 1.2
Bidrag till BNP-tillväxten från olika komponenter
Procentenheter

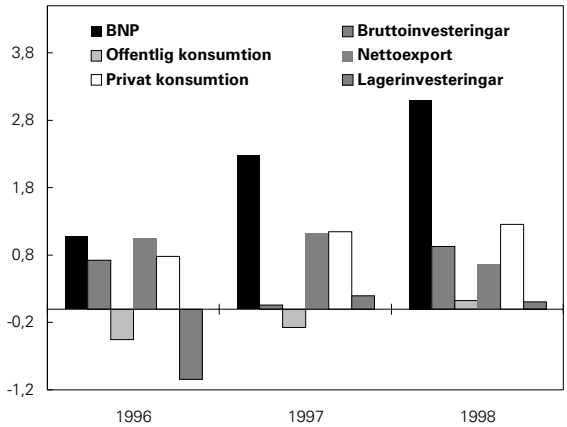

Källor: Statistiska centralbyrån och Finansdepartementet.

Konjunkturavmattningen under 1996 medförde att många företag justerade ned sina planer över *investeringarna* för 1997, främst inom industrin och bostadssektorn. Sammantaget ser investeringarna ut att stiga endast marginellt 1997, till stor del beroende på det mycket låga bostadsbyggandet under det första halvåret. Industriinvesteringarna planar ut, men på en hög nivå, medan investeringarna inom de offentliga myndigheterna fortsätter att falla. Det mest expansiva området i år är den privata tjänstesektorn. Under 1998 kommer sannolikt investeringsaktiviteten att stärkas. Vinstläget förbättras inom näringslivet och kapacitetsutnyttjandet tenderar att öka. Bostadspriserna kan förväntas stiga och bristsituationen blir allt tydligare på de expansiva orterna. Sammantaget väntas bruttoinvesteringarna växa med ca 6 % 1998.

Statistiken över det första kvartalet visar på en mycket svag *arbetsmarknad*. Sysselsättningen föll, framför allt inom kommunerna, och den öppna arbetslösheten steg till rekordnivåer. En förklaring till den låga arbetskraftsefterfrågan – förutom den svaga BNP–utvecklingen – är att produktiviteten stigit mycket snabbt, främst inom industrin men också inom det privata näringslivet i övrigt. Den öppna arbetslösheten har dessutom påverkats av att volymen arbetsmarknadsspolitiska åtgärder blivit något mindre än vad som beräknades i början av året. Under de senaste månaderna har dock arbetsmarknadsläget stabiliserats och i samband med att aktiviteten i ekonomin nu skjuter fart kan sysselsättningen förväntas stiga. Eftersom inledningen av året varit dålig, blir ändå genomsnittssiffran för 1997 svag. Sysselsättningen, mätt i antal personer, beräknas falla med drygt 1 % i år och den öppna arbetslösheten stiga till 8,4 %. Att siffran inte blir ännu högre beror på att satsningar på utbildning och på andra områden begränsar utbudet av arbetskraft. Summan av öppet arbetslösa och personer i konjunkturberoende åtgärder bedöms uppgå till nästan 13 %. Under nästa år bör återhämtningen i ekonomin leda till att sysselsättningen stiger, med ca 1 %, under förutsättning att produktivitetstillväxten dämpas något. Dessutom innebär de olika utbildningssatsningarna att arbetskraftsutbudet reduceras. Vidare antas att volymen arbetsmarknadspolitiska åtgärder ökar något. Under dessa förutsättningar kan den öppna arbetslösheten falla till 7,4 %.

TABELL 1.4 FINANSIELLT SPARANDE
PROCENT AV BNP

	1995	1996	1997	1998
Bruttosparande	17,6	17,1	17,7	18,8
Realt sparande	15,5	14,7	14,6	15,0
Fasta investeringar	14,5	14,9	14,5	14,9
Lagerinvesteringar	1,0	–0,2	0,0	0,2
Finansiellt sparande	2,1	2,4	3,1	3,8
Offentlig sektor	–7,9	–2,5	–1,9	0,6
Hushåll	4,9	4,0	2,6	2,0
Företag	5,1	0,9	2,4	1,3

Källor: Konjunkturinstitutet, Statistiska centralbyrån och Finansdepartementet.

De offentliga finanserna fortsätter att stärkas. Underskottet i det finansiella sparandet beräknas uppgå till 1,9 % av BNP år 1997. Mätt enligt de redovisningsprinciper som tillämpas inom EU uppgår underskottet till 1,6 %. Den offentliga sektorns konsoliderade bruttoskuld stiger i nominella termer, men reduceras något som andel av BNP. Sverige uppfyller därmed konvergenskriterierna för deltagande i EMU vad avser de offentliga finanserna.

De offentliga utgifterna utvecklades mycket svagt under första halvåret i år, bl.a. minskade både den statliga och kommunala konsumtionen kraftigt. Utgifterna väntas dock öka under andra halvåret. Sammantaget under året beräknas de offentliga utgifterna minska med drygt ½ % mätt i reala termer. Mätt som andel av BNP reduceras utgifterna med 1,6 procentenheter. Prognosen för de offentliga utgifterna har reviderats ned jämfört med den bedömning som gjordes i vårpropositionen.

Prognosen för den offentliga sektorns inkomster är ungefär oförändrad jämfört med vårpropositionen. Skattekvoten reduceras något 1997 genom att en rad tillfälliga faktorer som drog upp skatteinbetalningarna under 1996 faller bort i år.

Växelkursförändringar under 1997 väntas bidra till att höja värdet på den offentliga sektorns bruttoskuld. Detta motverkas dock av beräknade försäljningar av statliga tillgångar. Den offentliga sektorns ränteutgifter väntas, som de mäts i nationalräkenskaperna, i år bli något lägre än förra året.

Under 1998 beräknas de offentliga finanserna vara i balans. Den underliggande utvecklingen har varit något starkare än vad som förutsågs i vårpropositionen, främst till följd av att prognosen för de offentliga utgifterna nedreviderats. Därigenom har skapats ett finansiellt utrymme för de utgiftshöjande åtgärder som föreslås i budgetpropositionen.

I budgetpropositionen föreslås även vissa förändringar i ägandet av AP–fondens fastighetsinnehav. Dessa förändringar kommer i nationalräkenskaperna att bokföras som ett bidrag till offentliga sektorns finansiella sparande på uppskattningsvis 15 miljarder kronor.

Till skillnad från tidigare har i denna kalkyl den offentliga sektorns finansiella sparande, i enlighet med en rekommendation från EU:s statistikorgan Eurostat, inte tillgodoräknats utdelningar från det statliga fastighetsföretaget Securum. Dessa utdelningar, som under 1998 beräknas uppgå till nära 5 miljarder kronor, kan betraktas som återbetalning av det stöd till bankerna som betalades ut i samband med finanskrisen och utgör en faktisk inkomst för staten.

Den offentliga sektorns finansiella sparande som det kommer att redovisas i nationalräkenskaperna inklusive ändringen i AP–fondens fastighetsinnehav men exklusive utdelningen från Securum, beräknas uppgå till drygt 10 miljarder kronor eller 0,6 % av BNP. Ett mer rättvisande mått på de offentliga finanserna erhålls emellertid om den förstnämnda effekten räknas bort medan Securum–utdelningen, i likhet med vårpropositionen, läggs till det finansiella sparandet. Prognosen innebär att de offentliga finanserna, räknat på detta sätt, under 1998 kommer att vara i balans, underskottet uppgår till endast 0,1 miljarder kronor.

Ytterligare försäljningar av statliga tillgångar väntas äga rum under nästa år. Detta bidrar till att påtagligt sänka skuldkvoten.

1.3 Utvecklingen på medellång sikt

Utöver kortsiktsprognosen för 1997 och 1998 redovisas också en tänkbar ekonomisk utveckling fram t.o.m. år 2000. Denna medelsiktiga kalkyl ska inte ses som en prognos utan som en beräkning betingad av ett antal grundläggande antaganden. För det första antas att lönebildningens funktionssätt förbättras så att den nominella löneökningstakten begränsas till europeisk nivå, dvs 3,5 %, trots att arbetsmarknadsläget gradvis stärks. För det andra antas att vidtagna och föreslagna arbetsmarknads– och utbildningspolitiska åtgärder får de omfattande effekter på arbetskraftsutbudet och därmed arbetslösheten som avses. Därtill antas att tillväxten i OECD–länderna ligger på ca 2,5 %, vilket är något högre än den potentiella tillväxten. Något speciellt konjunkturmönster har inte antagits, eftersom det i praktiken knappast är möjligt att förutse i detta tidsperspektiv. Vidare förutsätts att den samlade ekonomiska politiken läggs upp på ett sådant sätt att Riksbankens inflationsmål uppnås.

Med givna regler för skatter och transfereringar genererar den kalkylerade realekonomiska utvecklingen en påtaglig förbättring av de offentliga finanserna. I den ekonomiska vårpropositionen 1997 lade regeringen fast ett mål, som innebar att det sett över en konjunkturcykeln ska råda ett överskott, motsvarande 2 % av BNP, i de offentliga finanserna. Anpassningen till detta mål ska ske successivt, så att det år 1999 uppgår till 0,5 % av BNP och år 2000 till

1,5 % av BNP. De målsatta överskotten skall användas för att amortera den offentliga nettoskulden. Beräkningarna visar att förbättringen av de offentliga finanserna blir starkare än vad som krävs för att uppnå dessa mål. I vårpropositionen beräknades att det utöver dessa amorteringar skulle finnas ett utrymme för överföringar till hushållen på 15 miljarder kronor 1999 och 25 miljarder kronor år 2000. Efter de åtgärder som föreslås i budgetpropositionen återstår 1999 ca 2,5 miljarder kronor och för år 2000 ett belopp på ca 20 miljarder kronor.

I ett medelfristigt perspektiv är det inte främst efterfrågan som sätter en gräns för hur mycket sysselsättningen kan öka och arbetslösheten minska. I stället är det i hög grad arbetsmarknadens och framför allt lönebildningens funktionssätt som avgör i vilken mån ekonomin förmår att växa utan att överhettningstendenser uppstår. Till följd av att det sannolikt finns outnyttjad kapacitet i ekonomin i slutet av år 1998 och under antagande om att lönebildningen fungerar väl, kan tillväxten under de närmaste åren överstiga den långsiktiga trenden, utan att inflationsproblem uppstår. För åren 1999 och 2000 beräknas BNP stiga med 2,9 % respektive 2,8 %. Tillväxten drivs i första hand av investeringar och privat konsumtion, men även utrikeshandeln fortsätter att ge ett positivt bidrag till tillväxten under perioden. Med dessa antaganden beräknas den öppna arbetslösheten kunna falla till 4,5 % av arbetskraften år 2000. Samtidigt beräknas knappt 4,4 % att delta i någon form av arbetsmarknadspolitisk åtgärd. Antalet reguljära utbildningsplatser kommer att ligga på en högre nivå än idag.

Den underliggande förbättringen av de offentliga finanserna sker främst på utgiftssidan. Hushållstransfereringarna reduceras bl.a. till följd av den fallande arbetslösheten och transfereringarna till näringslivet minskar till stor del genom nedtrappningen av räntebidragen till bostäder. Statsskulden, mätt i miljarder kronor, beräknas minska något under perioden. Tillsammans med fallande räntor på statsskulden, i takt med att äldre lån till hög ränta byts ut, så minskar ränteutgifterna. Förbättringen av de offentliga finanserna innebär att den offentliga sektorns konsoliderade bruttoskuld som andel av BNP fortsätter att minska. Vid utgången av år 2000 beräknas skuldkvoten uppgå till 67 %.

TABELL 1.5 MEDELFRIST

PROCENTUELL FÖRÄNDRING

	1997	1998	1999	2000
BNP	2,3	3,1	2,9	2,8
Öppet arbetslösa[1]	8,4	7,4	6,0	4,5
Arbetsmarknadspolitiska åtgärder[1]	4,3	4,7	4,5	4,4
Sysselsatta, antal personer	–1,2	1,0	1,6	1,6
KPI, dec.–dec.	2,1	1,5	2,0	2,0
Timlön	4,8	3,5	3,5	3,5
Bytesbalans[2]	3,1	3,8	3,9	4,0
Finansiellt sparande i offentlig sektor[2]	–1,9	0,6	0,5	1,5
Konsoliderad bruttoskuld[2]	77,1	73,9	70,2	67,0

[1] Andel av arbetskraften.
[2] Procent av BNP.
Källa: Finansdepartementet.

Risken att utvecklingen blir annorlunda än vad som beskrivs i denna kalkyl hänger främst samman med vad som händer på arbetsmarknaden. Om lönebildningen fungerar sämre än vad som antagits och effekterna av åtgärderna för att minska den öppna arbetslösheten blir svagare, kan utvecklingen på arbetsmarknaden bli betydligt mindre gynnsam. Även tillväxten kan bli lägre, t.ex. på grund av en internationell konjunkturavmattning. De offentliga finanserna utvecklas då mindre förmånligt. Det kan heller inte uteslutas att tillväxten blir högre än vad som här anges. Om produktiviteten stiger snabbare än beräknat kan tillväxten bli högre, varvid de offentliga finanserna utvecklas mera förmånligt även om sysselsättningen inte ökar snabbare.

2 Internationell utveckling

Utvecklingen i världsekonomin i sin helhet är gynnsam med den högsta tillväxten på tio år och minskad inflation. Den ekonomiska situationen i OECD–området[1] har förbättrats markant under det senaste halvåret.

En fortsatt förstärkning av den europeiska konjunkturen förutses mot bakgrund av de senaste årens lättare monetära förhållanden, dvs den sammantagna effekten av ränte– och växelkursutvecklingen, samt en bestående hög efterfrågan från omvärlden. Viss osäkerhet råder dock om styrkan i återhämtningen i vissa större EU–länder. Arbetslösheten fortsätter att vara ett stort problem. Den amerikanska ekonomin väntas fortsätta att utvecklas starkt, om än något långsammare efter den kraftiga uppgången under årets inledning. Återhämtningen i Japan förväntas fortskrida och tillta under 1998 i takt med stigande inhemsk efterfrågan. BNP–tillväxten i OECD–området sammantaget beräknas till 2,8 % 1997 för att avta 1998 till 2,4 %. Inflationen bedöms sjunka något ytterligare.

I länderna utanför OECD förutses en fortsatt gynnsam utveckling under prognosperioden. Trots valutaoro i vissa asiatiska länder väntas tillväxten i Sydostasien och Kina att bli hög jämfört med övriga regioner. Utsikterna i Central– och Östeuropa har förbättrats bl.a. till följd av återhämtningen i Västeuropa.

TABELL 2.1 BNP–TILLVÄXT PER REGION

ÅRLIG PROCENTUELL FÖRÄNDRING

	1996	1997	1998
Världen	**4,0**	**4,3**	**4,2**
OECD	**2,2**	**2,8**	**2,4**
EU	1,7	2,3	2,6
Transitionsekonomier	**0,1**	**2,4**	**4,2**
Central– och Östeuropa	3,3	2,8	4,0
F.d. Sovjetunionen	–1,9	2,7	4,9
U–länder	**6,5**	**6,2**	**6,4**
Afrika	5,2	3,7	5,0
Asien	8,2	7,8	7,6
Dynamiska asiatiska ekonomier	6,1	5,8	5,5
Mellan och Sydamerika	3,4	4,0	4,5

Källor: OECD, IMF och Finansdepartementet.

[1] Med OECD–området avses här 16 länder: Förenta staterna, Japan, Tyskland, Frankrike, Italien, Storbritannien, Kanada, Belgien, Danmark, Finland, Nederländerna, Norge, Spanien, Schweiz, Sverige och Österrike.

Världsmarknadstillväxten för svensk export förväntas ligga strax över 7 % både 1997 och 1998, vilket är en förbättring jämfört med 1996 då den uppgick till 5 ½ %.

2.1 Utvecklingen i OECD–länderna

2.1.1 Utvecklingen i EU

Konjunkturen i EU har stärkts sedan andra halvåret 1996. Det är framför allt ökningen av exporten som bidragit till uppgången, medan den inhemska efterfrågan i främst de större EU–länderna, förutom Storbritannien, varit fortsatt dämpad. Såväl konsumenternas som företagens förtroende har förbättrats sedan mitten av 1996, men variationerna mellan länderna är stora främst vad gäller hushållens framtidsförväntningar. Under 1997 märks en tydlig uppgång av industriproduktionen i EU och produktionsförväntningarna har ökat markant.

Avvägningen mellan finans– och penningpolitik har gradvis förbättrats under det senaste åren. Räntorna har kommit ned bl.a som en följd av de förbättrade offentliga finanserna.

Finanspolitikens stramhet accentueras under 1996 och 1997 och sammanfaller med målet att uppnå konvergens i samband med övergången till den tredje etappen av EMU. OECD beräknar att budgetunderskottet i EU som helhet sjunker från 4,4 % 1996 till 3,0 % 1997. Lägre strukturella underskott, dvs. underskott som justerats för konjunkturläget, samt medlemsländernas medelfristiga budgetmål indikerar att det finns förutsättningar för en varaktig förbättring av de offentliga finanserna i EU.

Mer expansiva monetära förhållanden har bidragit till den allt starkare konjunkturutvecklingen. Sedan våren 1995, då de korta och långa räntorna i EU var som högst, har de kommit ned ca 3–3 ½ procentenheter.

DIAGRAM 2.1

Företagens och konsumenternas förtroende i EU

Nettobalans

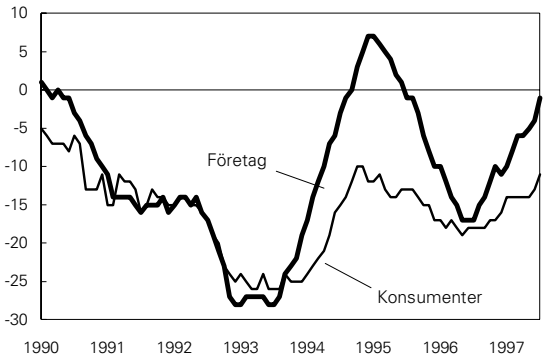

Källa: EU-kommissionen.

DIAGRAM 2.2
Underskott i de offentliga finanserna i EU
Procent av BNP

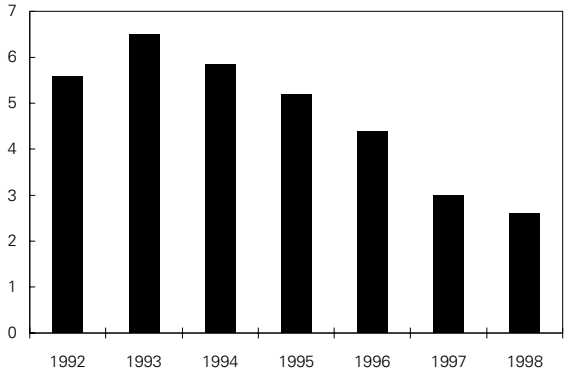

Källa: OECD Economic Outlook, nr. 61.

Under det senaste året, dvs sedan mitten av 1996, har de långa räntorna sjunkit med ca 1½ procentenheter och de korta med ca ½ procentenhet. Sedan årsskiftet har EU:s nominella effektiva växelkurs deprecierat med drygt 10 % bl.a. till följd av förstärkningen av den amerikanska dollarn. D–marken, den franska francen m.fl. valutor har deprecierat gentemot dollarn medan det brittiska pundet har apprecierat. Sammantaget är växelkursförhållandena i EU gynnsamma för export och ekonomisk tillväxt.

Inflationen i EU sjönk till 1,5 % under våren 1997. Betydande ledig kapacitet finns i flertalet EU–länder, vilket dämpar inflationstakten. På senare tid har även lägre energi– och livsmedelspriser bidragit. Inflationen har sjunkit relativt kraftigt i länder med tidigare hög inflation, t ex Italien, Spanien och Grekland.

Trots den tilltagande ekonomiska tillväxten har sysselsättningen ökat endast mariginellt i EU under det senaste året. Drygt 11 % av arbetskraften är arbetslösa. Av de 18 miljoner människor som är utan arbete i EU är ca 5 miljoner under 25 år. Arbetslösheten är jämnt fördelad mellan könen. Hälften har varit arbetslösa längre än ett år.

Skillnaderna mellan länderna har tilltagit. Medan arbetsmarknadsläget har fortsatt att försämras i bl.a. de större EU–länderna Tyskland, Frankrike och Italien, har arbetslösheten minskat betydligt i t.ex. Storbritannien, Danmark och Nederländerna.

Utsikterna för en fortsatt återhämtning av den europeiska konjunkturen är goda. I likhet med det senaste halvåret väntas de monetära förhållandena stimulera ekonomin under prognosperioden. Med hänsyn till låga inflationsförväntningar och ledig produktionskapacitet förutses det lägre ränteläget bestå ännu en tid och successivt ge draghjälp åt konjunkturuppgången. Deprecieringen av flertalet valutor inom EU, däribland D–marken, gynnar exporten samtidigt som en fortsatt stark efterfrågan i resten av världen bidrar till att exporten kvarstår som den huvudsakliga drivkraften i återhämtningen. Marknadstillväxten för EU sammantaget förutses öka till 7 ½ –8 % under prognosperioden.

Det finns vissa frågetecken avseende utvecklingen av den inhemska efterfrågan, inte minst mot bakgrund av det försämrade arbetsmarknadsläget i några länder och den förhållandevis strama finanspolitiken. Det tilltagande konsument– och företagarförtroendet ger emellertid indikationer om att investeringar och konsumtion är på väg att tillta, även i länder där den inhemska efterfrågan för närvarande är dämpad. Måttliga löneökningar, stabila eller sjunkande arbetskraftskostnader samt ett höjt kapacitetsutnyttjande har bidragit till ökade vinstmarginaler i företagen. Utsikterna för ökade investeringar är därmed goda. Arbetsmarknadsläget förutses förbättras något under 1997 och 1998 jämfört med 1996, vilket kan ge positiva effekter på den privata konsumtionen. Sammantaget bedöms BNP–tillväxten i EU som helhet till 2,3 % 1997 och 2,6 % 1998.

Inflationen förutses till drygt 2 % både 1997 och 1998. Ökningen i förhållande till dagens låga inflationsnivå baseras på en bedömning av en uppgång i konjunkturen samt något högre importpriser till följd av valutadeprecieringen.

DIAGRAM 2.3
Konsumentprisutveckling i EU
Årlig procentuell förändring

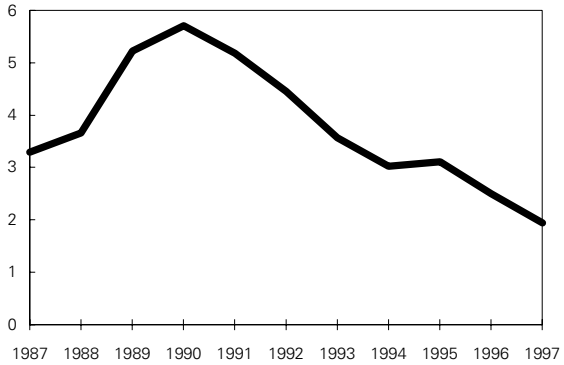

Källor: OECD och Finansdepartementet.

DIAGRAM 2.4
BNP-tillväxt i EU
Procent

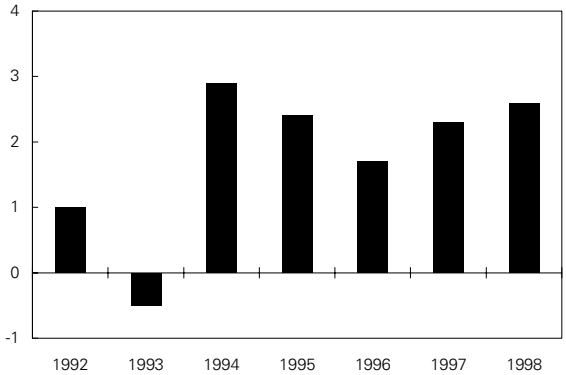

Källor: OECD, Konjunkturinstitutet och Finansdepartementet.

2.1.2 Utvecklingen i större enskilda EU–länder

Den återhämtning av konjunkturen i *Tyskland* som inleddes under andra halvåret 1996 har fortsatt under 1997. Exporten har varit den huvudsakliga drivkraften medan den inhemska efterfrågan har utvecklats svagt. Konkurrenskraften har förbättrats, beroende främst på D–markens depreciering mot den amerikanska dollarn, men också på grund av återhållsamma löneökningar och fortsatta rationaliseringar i företagen. Konkurrenskraften förväntas utvecklas gynnsamt och bidra till en fortsatt stark exporttillväxt. Avvägningen mellan finans– och penningpolitik har förbättrats. De monetära förhållandena har blivit mer expansiva och bidrar successivt till en stimulans av ekonomin. Samtidigt väntas finanspolitiken vara fortsatt stram under prognosperioden. Tillväxten kommer inledningsvis att vara exportdriven, medan den inhemska efterfrågan väntas ge ett ökat bidrag till BNP–tillväxten mot slutet av prognosperioden. Låga löneökningar och den höga arbetslösheten medför att den privata konsumtionen utvecklas måttligt. BNP–tillväxten väntas uppgå till 2,2 % 1997, för att öka till 2,6 % 1998.

Tillväxten i *Frankrike* under början av 1997 drevs, liksom i Tyskland, framförallt av exporten, som gynnades av den växande utlandsefterfrågan och växelkursutvecklingen. Den inhemska aktiviteten var däremot förhållandevis svag. Under sommarmånaderna stärktes emellertid såväl företagens som hushållens förtroende, vilket antas få betydelse för utvecklingen under hösten. Det svaga förtroendet bland hushållen har tidigare ansetts hämma den privata konsumtionen. Förutsättningarna för BNP–tillväxten under andra halvan av 1997 liksom nästa år är relativt goda. De lättare monetära förhållandena fortsätter att stimulera ekonomin. Den goda utvecklingen i exportsektorn och det låga ränteläget förutses få positiva effekter på investeringsutvecklingen, medan privat konsumtion bedöms öka måttligt. Sammantaget väntas BNP öka med 2,2 % innevarande år och med 2,6 % år 1998.

Den konjunkturnedgång som inleddes under 1996 i *Italien* har fortsatt under 1997. Exporttillväxten har dämpats av lirans förstärkning 1995–96 samtidigt som investeringarna påverkats negativt av sjunkande lönsamhet i industrin. Fallande disponibelinkomster i reala termer samt fortsatt hög arbetslöshet hämmar den privata konsumtionen. De åtgärder som vidtagits i syfte att kraftigt sänka budgetunderskottet innebär en mycket stram finanspolitik under 1997. Dämpningen av tillväxttakten samt apprecieringen har bidragit till att inflationen fallit och nu ligger i nivå med den i övriga EU–länder. Det lägre ränteläget bedöms successivt stimulera den inhemska efterfrågan under prognosperioden. BNP–tillväxten förutses till måttliga 1,1 % 1997 för att sedan öka till 1,9 % nästa år.

TABELL 2.2 BNP–TILLVÄXT, KPI OCH ARBETSLÖSHET

ÅRLIG PROCENTUELL FÖRÄNDRING	1996	1997	1998
BNP			
OECD	2,2	2,8	2,4
EU	1,7	2,3	2,6
Förenta staterna	2,4	3,6	2,0
Japan	3,6	2,2	3,0
Tyskland	1,4	2,2	2,6
Frankrike	1,5	2,2	2,6
Italien	0,7	1,1	1,9
Storbritannien	2,1	3,1	2,6
Norden	2,6	3,2	3,1
Danmark	2,5	3,1	3,0
Finland	3,3	4,4	3,6
Norge	4,8	3,7	2,9
Island	5,7	4,5	3,3
Konsumentpriser			
OECD	2,2	2,1	2,2
EU	2,5	2,1	2,1
Norden	1,1	1,7	1,9
Arbetslöshet i % av arbetskraften			
OECD	6,9	6,7	6,5
EU	11,4	11,2	10,9
Norden	9,1	8,7	7,9

Källor: OECD, Konjunkturinstitutet och Finansdepartementet.

I *Storbritannien* fortsatte den starka utvecklingen av privat konsumtion och export att bidra till en hög tillväxttakt under det första halvåret 1997. Den privata efterfrågan har stimulerats av sjunkande arbetslöshet och stigande realinkomster samtidigt som exporten gynnats av en stark extern efterfrågan. Under året förutses en hög investeringstillväxt främst inom tjänste– och byggnadssektorerna. Mot slutet av 1997 och under 1998 förväntas exporttillväxten dämpas av den kraftiga apprecieringen av det brittiska pundet som ägt rum sedan drygt ett år. Stramare monetära förhållanden verkar samtidigt dämpande på inhemsk efterfrågan. Finanspolitiken förväntas bli relativt stram under prognosperioden. BNP–tillväxten bedöms bli 3,1 % i år och 2,6 % 1998.

2.1.3 De nordiska länderna

Den gynnsamma ekonomiska utvecklingen sammantaget i de nordiska länderna under de senaste åren förväntas fortsätta under prognosperioden och BNP–tillväxten bedöms bli högre än genomsnittet för OECD. Lägre räntor och en gynnsam sysselsättningstillväxt bedöms stimulera inhemsk efterfrågan samti-

digt som exporten får draghjälp av en ökad efterfrågan i Europa. Sammantaget förväntas inflationen bli måttlig. I Norge och Island, i viss utsträckning även i Danmark, finns dock risk för stigande inflation.

I *Danmark* förväntas den goda ekonomiska utvecklingen fortsätta, ledd av en hög privat konsumtions– och investeringstillväxt. Den privata konsumtionen har i år stärkts till följd av bl.a. en ökad sysselsättning och lägre räntor. Det är främst den danska kronans appreciering mot D–marken och en stram finanspolitik som har bidragit till lägre räntor. BNP–tillväxten bedöms bli 3,1 % i år och 3,0 % 1998.

I *Finland* bedöms den ekonomiska tillväxten bli fortsatt hög under prognosperioden både till följd av en stark inhemsk efterfrågan och en ökad exporttillväxt. Den privata konsumtionen stimuleras i år bl.a. av en gynnsam sysselsättningsutveckling och av låga räntor. Exporten gynnas av en väntad ökad efterfrågan på trä– och massaprodukter i Europa. Investeringstakten bedöms öka, främst inom byggnadssektorn. Finanspolitiken förutses bli relativt stram under prognosperioden. Arbetslösheten förväntas sjunka ytterligare, men förblir på en hög nivå. Sammantaget väntas BNP–tillväxten bli 4,4 % i år och 3,6 % 1998.

Den expansiva ekonomiska utvecklingen i *Norge* väntas fortsätta under 1997 med stöd av en stark inhemsk efterfrågan. En god sysselsättningstillväxt under det innevarande året bedöms stimulera den privata efterfrågan samtidigt som en stark ökning av investeringarna inom olje– och byggnadssektorerna förutses. Den privata efterfrågan och investeringstakten bedöms minska under 1998. Även om årets löneavtal är relativt måttliga, finns det en risk för att det allt stramare läget på arbetsmarknaden ger upphov till ett ökat inflationstryck 1998. Sammantaget väntas en BNP–tillväxt på 3,7 % 1997 och 2,9 % 1998.

2.1.4 Förenta staterna och Japan

Den ekonomiska situationen i *Förenta staterna* har under inledningen av 1997 utmärkts av fortsatt hög ekonomisk tillväxt, sjunkande arbetslöshet och inflation samt förbättrade statsfinanser. Efter sex år av stark ekonomisk utveckling ökade BNP mycket starkt under det första halvåret 1997. Den privata konsumtionen stimulerades främst av uppgången av inkomster och aktiepriser. Privata investeringar har fortsatt att öka i snabb takt samtidigt som lagren byggts upp. Arbetslösheten sjönk till 4,8 % i maj, vilket var den lägsta nivån sedan 1973. Även om en tydlig ökning av lönerna varit märkbar, har den totala prisökningstakten hållits nere till följd av dollarapprecieringen samt den måttliga utvecklingen av de sammanlagda arbetskraftskostnaderna. Dessa faktorer samt lägre energi– och livsmedelspriser medförde att inflationen föll till en historiskt låg nivå, 2,2 %, i maj. Hög ekonomisk tillväxt, och därmed högre skatteintäkter än beräknat, har medfört att budgetunderskottet 1997 sjunkit till den lägsta nivån på 20 år, kring drygt 1 % av BNP. En överenskommelse om att balansera budgeten år 2002 beslutades i maj mellan administrationen och kongressen. En expansiv finanspolitik förutses inledningsvis, men nedskärningar inom flertalet sektorer planeras att genomföras mot slutet av perioden. Något stramare monetära förhållanden förutses dämpa den inhemska efterfrågan under 1998 samtidigt som nettoexporten ger ett negativt bidrag till tillväxten. BNP–tillväxten förutses till 3,6 % 1997 och till 2,0 % 1998. Inflationen förväntas uppgå till mellan 2 ½ och 3 % under perioden.

I *Japan* var tillväxten mycket stark i årets början. Det var den privata konsumtionen som ökade kraftigt, vilket dock i första hand återspeglade en tillfällig ökning inför höjningen av konsumtionsskatten den 1 april. Därefter skedde en tillbakagång i den privata konsumtionen som resulterade i en kraftig lageruppbyggnad, trots att exportsektorn fortsatte att gynnas av yenens tidigare depreciering. Finanspolitiken bedöms förbli restriktiv under prognosperioden, medan penningpolitiken förutses vara fortsatt expansiv. Sannolikt möts efterfrågan under resten av 1997 till viss del genom lageravveckling. En fortsatt ökning av exporten förutses, men de gynnsamma effekterna av yenens tidigare depreciering klingar gradvis av under prognosperioden. Tillsammans med det låga ränteläget torde expansionen i exportsektorn bidra till en fortsatt uppgång i näringslivets investeringar. Den privata konsumtionen bedöms dock öka endast måttligt mot bakgrund av den strama finanspolitiken. BNP–tillväxten bedöms uppgå till 2,2 % innevarande år och till 3,0 % år 1998.

2.2 Länderna utanför OECD

Den ekonomiska tillväxten blev lägre i *Central– och Östeuropa* som helhet 1996 jämfört med 1995. Den främsta anledningen var avmattningen på dessa länders exportmarknader. I slutet av 1996 samt i början av 1997 har exportillväxten tenderat att öka i takt med att den ekonomiska tillväxten tilltagit, framför allt i EU. Inflationen i regionen förutses stabiliseras eller komma ned något och den ekonomiska tillväxten bedöms variera mellan 2 och 5 % 1997 och 1998. Bulgarien och Rumänien utgör undantag då inflationen i dessa länder tilltagit kraftigt och tillväxtutsikterna försämrats.

BNP–tillväxten i *Ryssland och Ukraina* har varit negativ under de senaste åren, men en viss förbättring av det ekonomiska läget förutses, framför allt i Ryssland där inflationen kommit ned avsevärt och inflödet av utländska investeringar tilltagit. Ränteläget väntas falla något och BNP–tillväxten i Ryssland

förutses uppgå till omkring 2 % 1997 för att sedan öka ytterligare 1998. Det bör dock noteras att osäkerheten i denna prognos är stor.

Den ekonomiska situationen i *Baltikum* förbättrades under den senare delen av 1996 och BNP ökade med 3–4 % under året som helhet. Den ekonomiska utvecklingen har varit snabbast i Estland där strukturella reformer genomförts för att liberalisera handel och öka utländska investeringar. BNP–tillväxten bedöms nå 4–5 % 1997 och 1998 i regionen som helhet samtidigt som inflationen beräknas komma ned något ytterligare, till drygt 10 %.

De dynamiska asiatiska länderna (DAE)[2] har på senare tid påverkats negativt av valutaoro, framför allt i Thailand där valutan, bahten, tillåtits flyta fritt efter att tidigare ha varit kopplad till den amerikanska dollarn. Den inhemska efterfrågan har även dämpats av fallande aktie– och fastighetspriser samt sjunkande konsumentförtroende. Flertalet länder i regionen har därtill erfarit försämringar av exportutvecklingen p.g.a sjunkande global efterfrågan på elektronikvaror. För att undvika överhettning har de monetära förhållandena stramats åt i *Kina* och DAE. En stramare finanspolitik väntas under 1997. Trots dessa svårigheter ökar BNP i regionen över det globala genomsnittet och det förutses en BNP–tillväxt kring 6 % i DAE och kring 10 % i Kina under prognosperioden.

Den uppgång i den ekonomska aktiviteten i *Central– och Sydamerika* samt i *Afrika* som blev tydlig under 1996 förväntas fortsätta under prognosperioden. Omfattande strukturella reformer i kombination med en stabilitetsorienterad makroekonomisk politik har på ett avgörande sätt bidragit till förbättrade tillväxtutsikter i dessa regioner.

2.3 Risker avseende internationell utveckling

Det finns ett antal faktorer som skulle kunna påverka de ekonomiska och finansiella förutsättningarna i den prognos som redovisats ovan. Även om inflationen globalt sett kommit ned till historiskt låga nivåer kan inflationen komma att öka mer än vad som förutsätts. Ett ökande kapacitetsutnyttjande på produkt– och arbetsmarknaderna utgör en risk vad gäller utvecklingen i Förenta staterna, Storbritannien och några av de mindre EU–länderna. En ytterligare appreciering av den amerikanska dollarn gentemot D–marken skulle kunna öka inflationstrycket i Tyskland i högre utsträckning än vad som förutsätts i prognosen. En sådan utveckling skulle framtvinga mer omfattande räntehöjningar än vad som antagits, vilket skulle kunna dämpa den ekonomiska tillväxten i dessa länder. Utvecklingen på aktiebörserna utgör ett visst orosmoment, men det krävs förmodligen en relativt kraftig nedgång för att få mer påtagliga effekter på den reala ekonomin. Den senaste tidens oro på de finansiella marknaderna i vissa asiatiska länder skulle, om den förvärras, kunna få negativa konsekvenser för regionen. Inte minst gäller detta Japan, som har betydande finansiella och kommersiella kopplingar till de länder där oro har uppstått. Därtill finns en viss risk för effekter på den globala ekonomin.

Vidare kan osäkerhet kring vilka länder som kan komma att delta i EMU leda till turbulens på ränte– och valutamarknaderna i EU med negativa effekter på tillväxt och arbetsmarknad. Flera EU–länder, inkl. Tyskland, Frankrike och Italien, förutses få underskott i de offentliga finanserna på eller nära 3,0 % av BNP 1997. Inte minst den försämrade utvecklingen på arbetsmarknaden har under året inneburit ökade offentliga utgifter i dessa länder samtidigt som en uppgång av den privata konsumtionen fortsatt hämmats.

Samtidigt skulle utvecklingen i EU kunna bli mer positiv än beräknat. Inte minst de lättare monetära förhållandena och antydningarna om ett förbättrat företags– och konsumentförtroende skulle kunna stärka den inhemska efterfrågan i snabbare takt än förutsett i prognosen.

[2] Till de dynamiska asiatiska länderna räknas Hong Kong, Singapore, Taiwan, Malaysia, Thailand och numera även Filippinerna.

3 Kapitalmarknaderna

Under det senaste året har utvecklingen på de finansiella marknaderna dominerats av en allt starkare dollar samt till nyligen stigande börskurser. Utvecklingen på räntemarknaderna har varit mindre dramatisk. De europeiska räntorna har varit stabila vid de nivåer som etablerades under 1996. I Förenta staterna har rörelserna varit större beroende på osäkerhet kring penningpolitikens utformning.

3.1 Utvecklingen i omvärlden

Sedan mer än ett år tillbaka har osäkerheten kring behovet av en stramare penningpolitik i Förenta staterna påverkat de finansiella marknaderna. Bakgrunden är en stark konjunktur och låg arbetslöshet samtidigt som inflationen förblivit låg. Under våren ökade förväntningarna om en styrräntehöjning, inte minst beroende på signaler från den amerikanska centralbanken om att man såg en risk för ökande inflation. I mars höjde också Federal Reserve styrräntan från 5,25 % till 5,5 %. Direkt efter höjningen fanns utbredda förväntningar om fortsatta räntehöjningar men dessa har hittills uteblivit och förväntningarna om ytterligare styrräntehöjningar har efterhand minskat. Detta har under sommaren bidragit till en påtaglig obligationsräntenedgång. Obligationsräntan i Förenta Staterna har varierat mellan 6 och 7 % under det senaste året beroende på hur man för tillfället bedömt risken för stigande inflation och högre styrränta. Under prognosperioden antas det, utifrån den starka konjunkturutvecklingen och risken för stigande inflation, finnas en viss tendens till högre räntor i Förenta staterna, både vad gäller långa och korta marknadsräntor. I båda fallen väntas dock ränteuppgången bli begränsad.

Kursuppgången på New York–börsen har fortsatt det senaste året. Under året har kurserna stigit med ca 18 %.

Tillfälligt har dock aktiekurserna vikit i samband med vad som förefaller vara oro för att kursnivån inte varit fundamentalt välgrundad samt risken för en stramare penningpolitik och högre obligationsräntor.

I Japan har obligationsräntorna under det senaste året varit ca 2,5 %. En viss variation i räntenivån har dock förekommit då räntorna stigit vid förväntningar om en mer påtaglig konjunkturåterhämtning och en mindre expansiv penningpolitik. Under sommaren har dock dessa förväntningar åter minskat. De korta marknadsräntorna har sedan årsskiftet stigit marginellt från en nivå strax över noll till omkring 0,5 %.

Inom EU fortsätter förberedelsearbetet inför den Ekonomiska och monetära unionen. Detta har bland annat inneburit en stramare finanspolitik, vilket tillsammans med en på kontinenten fortfarande svag konjunkturuppgång har givit utrymme för en expansiv penningpolitik. I kärnländerna inom ERM är de korta marknadsräntorna ca 3–3,5 %. Utformningen av den ekonomiska politiken i Europa har också möjliggjort att obligationsräntorna sedan inledningen av 1996 varit låga jämfört med tidigare under 1990–talet trots att räntenivån i Förenta staterna varit avsevärt högre.

Förberedelserna inför EMU har också inneburit minskande skillnader mellan obligationsräntorna i EU:s medlemsstater, exempelvis har skillnaden mellan italienska och tyska femårsobligationer minskat med ca 0,8 procentenheter till ca 1,35 procentenheter från årsskiftet till i slutet av augusti i år. Den spanska räntedifferensen gentemot Tyskland har sjunkit i motsvarande grad till ca 0,7 procentenheter medan räntan i Sverige var ca 0,95 procentenheter högre än i Tyskland i slutet av augusti, vilket endast är marginellt lägre än vid årsskiftet. De minskade räntedifferenserna återspeglar bl.a. ökade förväntningar om att ett stort antal länder kommer att delta i valutaunionen från och med januari 1999.

DIAGRAM 3.1
5-års obligationsränta i Förenta staterna och Tyskland

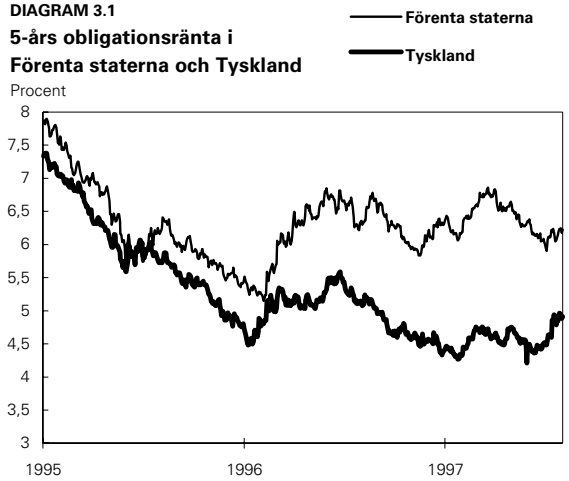

Källa: Hanson & Partners AB.

DIAGRAM 3.2
Dollarns växelkurs

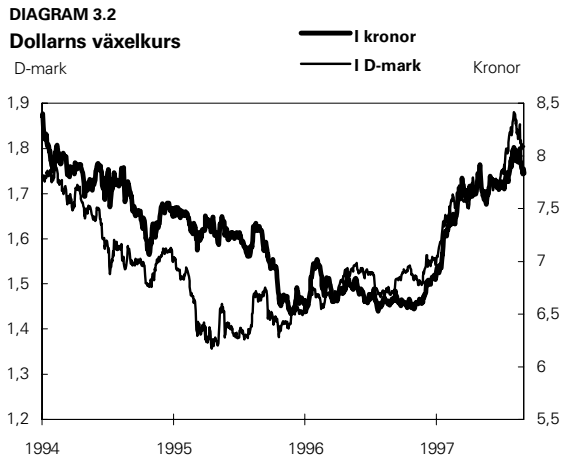

Källa: Hanson &Partners AB

Under prognosperioden antas en alltmer stabil konjunkturuppgång i Tyskland bidra till en något högre ränta tillsammans med att de tyska obligationsräntorna, i någon mån, påverkas av att ett stort antal länder väntas delta i EMU varav några historiskt sett haft en avsevärt högre räntenivå än Tyskland. Inom något år förefaller också en viss penningpolitisk åtstramning i Tyskland sannolik.

Under 1997 har den appreciering av dollarn som inleddes under sommaren 1995 accelererat. Kursen mot D–marken, och mot flertalet ERM–valutor har apprecierat med ca 17 % från årsskiftet till och med augusti. Dollarns kurs mot yenen har endast stärkts med ca 3 % men vårens utveckling har präglats av relativt stora fluktuationer. Bakgrunden till dollarns förstärkning mot D–marken förefaller i huvudsak utgöras av skillnaden i konjunkturutveckling och utformning av penningpolitiken. Den starka konjunkturen och högre räntenivån i Förenta staterna jämfört med Europa och Japan samtidigt som inflationen i Förenta staterna förefaller förbli låg, har inneburit att dollarn blivit en mer attraktiv valuta för investerare. Förväntningar om att ett stort antal länder kommer att delta i valutaunionen och att detta kommer att innebära en svagare utveckling för den gemensamma valutan, euron, än vad som annars skulle ha blivit fallet anses av många bedömare också ha bidragit till den starkare dollarn.

3.2 Utvecklingen i Sverige

Kronans appreciering avstannade under 1996 och under innevarande år har kronan åter försvagats. Sedan kronan var som starkast i mitten av oktober 1996 har den mätt med TCW–index[3] försvagats med ca 6,5 % till ett index på ca 121 i slutet av augusti. Försvagningen kan i huvudsak kopplas samman med dollarns allmänna förstärkning. Kronans försvagning mot dollarn har under året varit ca 13 %. Därmed skulle de tidigare beskrivna orsakerna till dollarns appreciering också till stor del kunna förklara kronans utveckling.

Riksbanken valde att successivt sänka reporäntan under 1996, från 8,91 % till 4,10 %. Sänkningarna genomfördes mot bakgrund av en stram finanspolitik, en starkare kronkurs samt en då mer osäker konjunkturutveckling. Därtill bidrog inte minst en lägre inflation och lägre inflationsförväntningarna till utrymmet för styrräntesänkningar. I den inflationsrapport som Riksbanken publicerade i början av mars 1997 noterade man att ett visst utrymme för något mer stimulerande monetära förhållanden[4] fanns, men slutsatsen var ändå att penningpolitiken var väl avvägd mot bakgrund av den osäkerhet som fanns i bedömningen. Under våren var kronans kurs svagare än vad som låg till grund för Riksbankens bedömning i mars. Detta innebar att de monetära förhållandena kom att bli något mer expansiva under våren trots en oförändrad reporänta. I den inflationsrapport som presenterades i juni noterade Riksbanken att penningpolitiken var väl avvägd. Hittills under 1997 har Riksbanken inte ändrat reporäntans nivå. Om förväntningarna om penningpolitiken infrias, såsom de återspeglas i räntorna på penningmarknaden, kommer reporänta att höjas under 1998.

Den 5–åriga svenska obligationsräntan har till och med augusti stigit med omkring 0,4 procentenheter under 1997. Därmed har den nedgång i de svenska obligationsräntorna som pågått sedan våren 1995 avstannat. Detta återspeglar att den allmänna trenden i Förenta staterna och Europa mot lägre obligationsräntor brutits, men även andra faktorer spelar in. De svenska räntorna påverkas dels av ett i huvudsak redan etablerat förtroende för saneringen av de svenska statsfinanserna och Riksbankens inflationsmål, dels av förväntningar om att Sverige inte kommer att vara ett av de länder som deltar i valutaunionen i inledningen av 1999. Den svenska obligationsränteutvecklingen påverkas emellertid även av förväntningarna om antalet deltagande länder i valutaunionen. Under perioder när förväntningarna ökar om att länder som Italien och Spanien kommer att delta i valutaunionen från dess inledning minskar skillnaden mellan svenska och tyska obligationsräntor. Under nästa år antas de svenska obligationsräntorna komma att påverkas av tendensen till allmänt högre obligationsräntor i Europa. En viss obligationsränteuppgång förutses därmed i Sverige under 1998.

Kursuppgången på Stockholms fondbörs, som pågått sedan inledningen av 1995, har fortsatt även under 1997. Under årets första åtta månader steg kurserna med 27 %. De branschindex som utvecklats bäst är försäkrings–, verkstads– och skogsindustriindex. Dollarns appreciering som väntas ge ökade vins-

DIAGRAM 3.3
Kronan i TCW-index
Index 1992-11-18 = 100

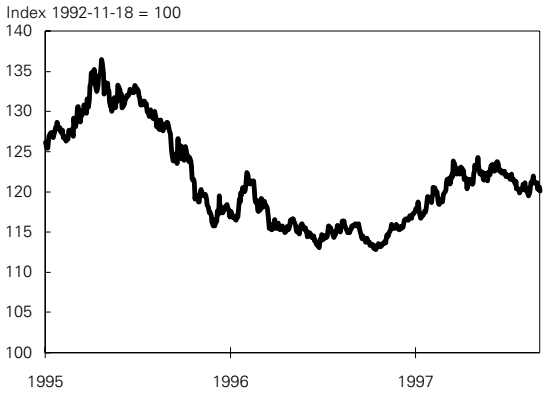

Källa: Hanson & Partners AB

[3] TCW–index är ett konkurrent vägt index baserat på 20 valutor.

[4] Med monetära förhållanden menas en sammanvägning av den reala korträntan samt den reala effektiva växelkursen.

ter i exportbolagen samt de låga räntorna som bidragit till ett inflöde av kapital till börsen kan anges som två viktiga förklaringar till kursutvecklingen. Även övriga europeiska börser har utvecklat väl. Frankfurtbörsen har stigit med 35 % hittills under året och Londonbörsen ha stigit med 17 %. Kursuppgången innebär dock att det finns en betydande osäkerhet om dagens kursnivåer är rimliga utifrån bolagens förväntade vinster samt den extra avkastning som placeringar i aktier bör erbjuda jämfört med andra mindre riskfyllda placeringar. I augusti sjönk kurserna på Stockholmsbörsen, från den högsta nivån under månaden, med ca 8 %.

Under 1997 har utlåningen från svenska kreditinstitut åter börjat öka. Tillväxttakten för utlåningen till allmänheten låg i juni på ca 5 %. Såväl utlåningen från banker som från bostadsinstitut expanderar. Bankernas utlåning till hushåll ökar dock inte påtagligt men nedgången har upphört. Samtidigt har inlåningen från hushållen till bankerna minskat under 1997 från att ha ökat under 1996, vilket dock sammanfaller med ett ökat fondsparande. Den lägre räntan på inlåningskonton tillsammans med Stockholmsbörsens positiva utveckling har sannolikt bidragit till detta. Sammantaget förefaller utvecklingen på kreditmarknaden bidra till bilden av en starkare privat efterfrågan. Till denna bild bidrar också att tillväxten i penningmängden, mätt som sedlar och mynt, ökar med omkring 5 % i årstakt. Penningmängdens ökningstakt steg från en nivå strax under noll vid inledningen av 1996 till en tillväxttakt på ca 5 % i början av 1997. Därefter har tillväxttakten varit tämligen stabil.

DIAGRAM 3.4

Ränteutvecklingen i Sverige

Procent

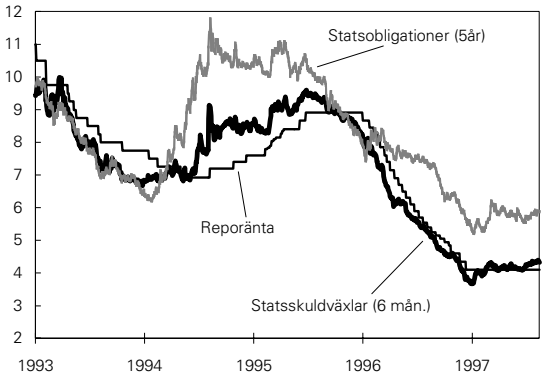

Källa: Hanson & Partners AB.

4 Utrikeshandeln

Exporten av varor ökade med 6 % förra året trots avmattningen på den för Sverige viktiga EU–marknaden. En gynnsam exportinriktning med en växande andel teleproduktindustri låg bakom den positiva utvecklingen. En viss förstärkning i konjunkturen i EU framöver, kraftiga produktivitetsökningar inom industrin samt den relativa försvagningen av kronan beräknas innebära att varuexporten ökar med drygt 9 % i år och med 7,5 % 1998. Den totala andelsvinsten på världsmarknaden uppgår därmed till hela 3,5 % under perioden.

Efter att ha utvecklats svagt under 1996 bedöms varuimporten öka kraftigt de kommande åren till följd av en uppgång i den inhemska efterfrågan och den kraftiga exportökningen. Överskottet i bytesbalansen stiger ytterligare och beräknas uppgå till 70 miljarder kronor år 1998, vilket motsvarar ca 4 % av BNP.

4.1 Varuhandeln

En viss avmattning noterades i den internationella marknadstillväxten under första halvåret i år. Utvecklingen för den svenska varuexporten var dock fortsatt stark. Importen av varor inom OECD–området förutses ta fart andra halvåret 1997 för att sedan ligga kvar på en hög ökningstakt även nästa år. I länderna utanför OECD bedöms marknadstillväxten, trots en mindre dämpning av aktiviteten under 1997, bli fortsatt stark. Detta bidrar till att marknadstillväxten för svenska varor stiger från 5,5 % år 1996 till drygt 7 % både 1997 och 1998.

Svensk exportindustri fortsatte att ta marknadsandelar under första halvåret 1997. Varuexporten ökade med 8,5 % i volym. Exportframgångarna var mycket stora framför allt i länder utanför OECD–området, medan exporten till EU–länderna i stort var oförändrad under perioden. Liksom tidigare har exporten av teleprodukter ökat mycket kraftigt vilket i viss mån kan förklara den gynnsamma utvecklingen av marknadsandelarna under årets inledning. Andelen elektrovaror (inkl. teleproduktindustri) i den totala svenska exporten steg från 11 % i början på 1990–talet till drygt 18 % under början av 1997.

De internationella priserna på bearbetade varor har höjts i ringa omfattning de senaste åren. Till följd av ett fortsatt starkt konkurrenstryck väntas denna utveckling bestå fram till och med 1998. Det är framför allt inom EU som resursutnyttjandet, trots den högre ekonomiska aktiviteten nästa år, bedöms kvarstå på en relativt måttlig nivå. Ett fortsatt globalt överutbud på basindustriprodukter borgar för att prisutvecklingen inom denna produktgrupp blir återhållsam. Sannolikt dämpas också den internationella prisutvecklingen av effekterna den pågående handelsliberaliseringen.

Den mycket gynnsamma produktivitetsutvecklingen i svensk industri i kombination med ett relativt lågt initialt kapacitetsutnyttjande bedöms medföra att exportföretagen höjer sina priser i begränsad omfattning mätt i svensk valuta. Därmed utnyttjar exportindustrin det gynnsamma konkurrensläget till att vinna marknadsandelar under prognosperioden. Mellan 1996 och 1998 antas kronan konkurrensvägt försvagas med knappt 4 %. Detta bedöms resultera i en sänkning av relativpriset med lika mycket. Som en följd av de kvardröjande effekterna av de kraftiga relativprishöjningarna åren 1995 och 1996 begränsas dock svensk exportindustris andelsvinster på OECD–marknaden till drygt 2 % under perioden 1996 till 1998. Exportframgångarna inom övriga regioner antas dock bli fortsatt stora framför allt i år, varvid den totala andelsvinsten på världsmarknaden beräknas uppgår till 3,5 % under perioden. Svensk exportindustri gynnas under prognosperioden av en fördelaktig produktinriktning med en snabbt expanderande teleproduktindustri där efterfrågetillväxten är mycket hög. Den starka andelsutvecklingen inom övriga regioner (dvs. främst de asiatiska länderna) påverkas i stor omfattning av expansionen inom denna sektor.

Efter att ha utvecklats svagt under 1996, steg varuimporten med ca 8 % i volym under första halvåret i år. Importandelen i efterfrågan steg mer än den trendmässiga utveckling. En förklaring till detta kan vara att det är speciellt importintensiva delar av den privata konsumtionen som nu ökar snabbast, t.ex. inköp av bilar och elektronikvaror. Utvecklingen ska dock också ses i ljuset av att importandelarna minskade 1996. En del av den kraftiga ökningen i importen kan därför ses som ett återställande till en mer normal nivå.

DIAGRAM 4.1
Exporttillväxt, marknadstillväxt och marknadsandelar för bearbetade varor
Procentuell förändring

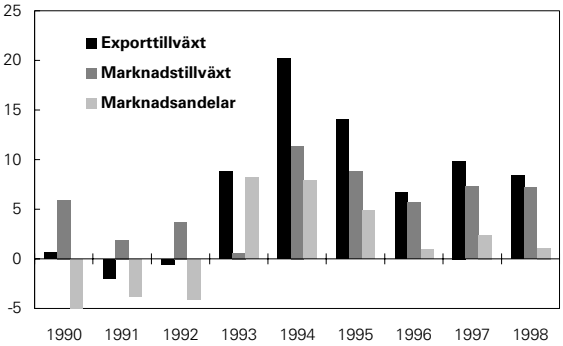

Källor: Statistiska centralbyrån, Konjunkturinstitutet och Finansdepartementet.

TABELL 4.1 EXPORT OCH IMPORT AV VAROR

	MILJARDER KRONOR	PROCENTUELL VOLYMUTVECKLING			PROCENTUELL PRISUTVECKLING		
	1996	1996	1997	1998	1996	1997	1998
Varuexport							
Bearbetade varor	491,6	6,7	9,9	8,4	–5,7	0	1,4
Fartyg	2,7	–15,5	5,0	0,0	0,1	0,3	0,5
Petroleumprodukter	12,0	6,7	5,7	2,4	5,3	3,6	1,0
Övriga råvaror	60,9	4,1	6,4	1,5	–11,9	5,6	4,0
Summa varuexport	**567,3**	**6,3**	**9,4**	**7,5**	**–6,2**	**0,7**	**1,6**
Varuimport							
Bearbetade varor	356,7	0,9	10,0	8,0	–6,0	1,2	1,2
Fartyg	4,2	7,5	7,5	26,3	–0,3	–1,0	–0,7
Råolja	20,2	18,5	4,3	2,5	12,2	4,6	–0,6
Petroleumprodukter	13,6	–0,7	–3,2	1,2	4,8	6,6	0,0
Övriga råvaror	50,5	6,3	1,0	2,8	–12,4	3,4	–1,0
Summa varuimport	**445,2**	**2,1**	**8,3**	**7,2**	**–5,8**	**1,7**	**0,8**

Anm.: Varuexporten är i tabellen redovisad enligt utrikeshandelsstatistiken.
Källor: Statistiska centralbyrån, Konjunkturinstitutet och Finansdepartementet.

Mot bakgrund av att ökningstakten för efterfrågan väntas tillta under andra halvåret bedöms importtillväxten även för helåret 1997 uppgå till ca 8 %. Stigande privat konsumtion och export bidrar till denna ökning. Nästa år beräknas varuimporten volymmässigt stiga med ca 7 %. Detta innebär en fortsatt växande importandel, vilket ligger i linje med utvecklingen under de senaste decennierna.

Nettoexporten, dvs. export minus import, har under perioden 1993 till 1996 bidragit till tillväxten i betydande omfattning. I genomsnitt har det årliga bidraget uppgått till ca 1 ½ procentenheter. Orsaken är det gynnsamma konkurrensläget och den relativt svaga inhemska efterfrågan. Innevarande år beräknas bidraget vara fortsatt högt uppgående till 1,2 procentenheter, för att nästa år minska till 0,7 procentenheter.

4.2 Bytesbalansen

På några få år har underskotten i bytesbalansen vänts till ett växande överskott. Under förra året uppgick överskottet i bytesbalansen till 2,4 % av BNP. Under det senaste året har emellertid bytesbalansen uppvisat ett stagnerande överskott, mätt på årsbasis. Från och med andra halvåret i år beräknas dock överskottet åter stiga tack vare en gynnsam utveckling för varuexporten samt stigande världsmarknadspriser på skogsvaror, vilket innebär att handelsbalansöverskottet växer kraftigt. Tjänstenettot däremot försämras ytterligare. Kronförsvagningen det senaste året har gjort det dyrare att semestra utomlands samtidigt som den allmänna uppgången i hushållens efterfrågan beräknas leda till ett ökat utlandsresande. De övriga posterna i tjänstebalansen förändras endast marginellt frånsett sjöfartsnettot som förbättras ytterligare. Under de närmaste åren förutses en förbättring av kapitalavkastningsnettot.

Räntenettot väntas förbättras i år jämfört med 1996 eftersom räntekostnaden på bruttoskulden väntas sjunka under prognosperioden medan ränteintäkterna på tillgångarna väntas vara oförändrade eller stiga något. Detta innebär att räntenettot förbättras trots att den räntebärande skulden antas komma att stiga på grund av att den privata sektorn nettoköper aktier under 1997 i en utsträckning som överstiger den positiva bytesbalansen.

Nettoutdelningen på portföljaktier förväntas vara fortsatt negativ. Detta förklaras dels av att det utländska ägandet av svenska aktier är större än det svenska ägandet av utländska aktier, dels av att direktavkastningen är högre på svenska aktier än utländska. Under 1997 försämras nettoutdelningen av

DIAGRAM 4.2
Bytesbalansen som andel av BNP i Sverige och EU

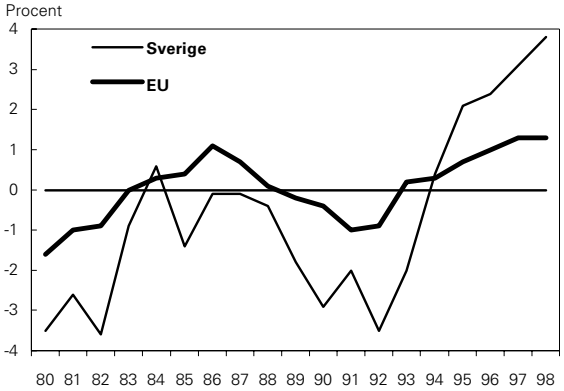

Källor: OECD, Sveriges riksbank och Finansdepartementet.

en ökad direktavkastning från de svenska företagen. Sedan något år finns dock en trend mot ökade svenska placeringar i utländska aktier. Detta väntas innebära en gradvis förbättring av nettoavkastningen efter år 1997.

Nettobidraget till EU belastade bytesbalansen med 6,5 miljarder kronor under 1996. Nettobelastningen förväntas bli högre under de närmaste åren i takt med att den svenska rabatten på medlemsskapsavgiften reduceras. Under 1997 väntas nettobidragets effekt på bytesbalansen bli drygt 8 miljarder kronor medan den beräknas bli 10 miljarder kronor 1998.

TABELL 4.2 BYTESBALANSEN

MILJARDER KRONOR

	1995	1996	1997	1998
Varuexport	564,4	562,7	619,6	677,1
Varuimport	458,8	441,5	486,3	525,6
Korrigeringspost	0,4	–3,7		
Handelsbalans	**106,0**	**117,5**	**133,3**	**151,5**
Sjöfartsnetto	10,1	11,0	12,4	13,3
Övriga transporter	–0,8	–1,3	–0,5	–0,2
Resevaluta	–14,1	–17,2	–21,0	–24,5
Övriga tjänster	1,3	2,9	1,1	1,1
Tjänstebalans	**–3,4**	**–4,6**	**–8,1**	**–10,3**
Löner	**–1,2**	**–1,7**	**–1,7**	**–1,7**
Avkastning på kapital	**–45,0**	**–54,0**	**–50,2**	**–48,4**
därav				
räntenetto	–64,3	–64,2	–61,7	–61,0
direktinvesteringar	22,0	17,1	20,0	20,5
portföljaktier	–2,7	–6,9	–8,5	–7,9
Övriga transfereringar	**–21,0**	**–17,4**	**–19,2**	**–21,0**
Bytesbalansen	**35,3**	**39,7**	**54,1**	**70,1**
Andel av BNP	**2,1**	**2,4**	**3,1**	**3,8**

Anm.: Bytesbalansen är enligt Riksbankens definition.
Källor: Konjunkturinstitutet, Riksbanken och Finansdepartementet.

5 Näringslivets produktion

Efter två år med en årlig produktionstillväxt på 5 % dämpades tillväxttakten i näringslivet förra året till knappt 2 %. Avmattningen i industrikonjunkturen mot slutet av 1995 och under 1996 spred sig till de industrirelaterade tjänstesektorerna, samtidigt som expansionen i de hemmamarknadsinriktade delarna av näringslivet var måttlig.

TABELL 5.1 NÄRINGSLIVETS PRODUKTION

PROCENTUELL VOLYMFÖRÄNDRING

	1995	1996	1997	1998
Jordbruk, fiske och skogsbruk	7,7	–3,7	2,0	1,7
Industri	9,8	2,1	6,0	5,5
El, gas, värme och vattenverk	1,9	0,2	3,0	1,0
Byggnadsindustri	–2,4	2,1	–1,5	4,5
Näringslivets tjänster	3,7	1,8	3,0	2,8
Summa näringsliv	**5,0**	**1,7**	**3,5**	**3,6**

Källor: Konjunkturinstitutet, Statistiska centralbyrån och Finansdepartementet.

Produktionen i den cykliska basindustrin steg kraftigt första halvåret 1997. Den exportledda uppgången inom basindustrin bedöms sprida sig till allt fler delar av näringslivet i år. En gradvis förstärkning av det europeiska konjunkturläget innebär att produktionsuppgången i övriga exportindustrin blir stark från och med andra halvåret 1997. Svensk industri gynnas av den goda investeringskonjunkturen i Västeuropa och den fortsatt kraftiga efterfrågeökningen på teleprodukter. Tudelningen mellan en expanderande exportsektor och en dämpad hemmamarknadsektor började avta mot slutet av förra året. Den utvecklingen förstärks successivt i år genom att uppgången i den privata konsumtionen beräknas stimulera de konsumtionsinriktade delarna av tjänstesektorn. Den starkaste tillväxten inom tjänstesektorn väntas dock komma i företag som huvudsakligen producerar tjänster för industrin såsom uppdragsverksamhet, dataverksamhet samt åkerier. Nästa år bedöms exportens bidrag till tillväxten minska medan den inhemska investeringskonjunkturen vänder uppåt. Detta tillsammans med en fortsatt stark efterfrågeökning från hushållen medför att en större del av den förutsedda produktionstillväxten i stället kommer inom den hemmamarknadsorienterade delen av industrin samt i de konsumtionsorienterade delarna av tjänstesektorn. En stark återhämtning förutses också inom byggnadsindustrin nästa år. Ett ökat bostadsbyggande och ett högre resursutnyttjande inom näringlivet väntas leda till ett kraftigt uppsving för sektorn. Sammantaget beräknas produktionen i näringslivet öka med knappt 3,5 % år 1997 och med 3,6 % år 1998.

5.1 Industrin

Industrikonjunkturen var dämpad under större delen av förra året. Produktionen hölls tillbaka av ett markant lageromslag och en internationell konjunkturavmattning. Mot slutet av året skedde dock en återhämtning av industriproduktionen med en markerad uppgång för skogsindustrin. För helåret 1996 ökade industriproduktionen med 2,1 %. Uppgången förra året var dock begränsad till främst elektroindustrin där produktionen av teleprodukter steg kraftigt.

Industrikonjunkturen har gradvis stärkts under första halvåret 1997. Förbättringen syns särskilt på orderingången som har ökat med 18 % första halvåret jämfört med motsvarande period förra året. Styrkan i återhämtningen understryks också av att uppgången kommer på bred bas inom flertalet viktiga industrisektorer. Under prognosperioden förutses en gradvis stigande efterfrågan på investeringsvaror i Västeuropa tack vare ett ökat resursutnyttjande och låga räntor. Detta gynnar den svenska verkstadsindustrin som i hög grad är specialiserad på investeringsvaror. De kraftiga produktivitetsökningarna inom branschen antas också leda till att företagen tar marknadsandelar. Den fortsatt starka efterfrågeökningen för teleprodukter bidrar till att verkstadsindustrin växer betydligt snabbare än förra året. Inom basindustrin har produktionen under ett drygt års tid begränsats av för stora lager och en svag marknadstillväxt. Lageranpassningsprocessen förefaller nu vara över samtidigt som tillväxten på den för basindustrin viktiga västeuropeiska marknaden väntas tillta. Basindustrin har de senaste två åren byggt ut kapaciteten i hög takt. Därigenom är sektorn väl förberedd på en konjunkturuppgång, vilket bör innebära att produktionen kan växa kraftigt både i år och nästa år utan att några flaskhalsar uppstår.

Tudelningen mellan en stark exportsektor och en svag hemmamarknadsindustri förutses avta under prognosperioden. Denna bild bekräftas också av Konjunkturinstitutets barometer från juni som visserligen visar på en fortsatt kraftigt stigande orderingång på exportmarknaden men även på att orderflödet på hemmamarknaden har vänt uppåt. År 1998 väntas produktionen stiga snabbare i hemmamarknadsindustrin i samband med att den inhemska investeringskonjunkturen åter vänder uppåt. Däremot avtar ökningstakten något i exportindustrin till följd av att kronan gradvis stärks. Sammantaget beräknas industriproduktionen stiga med 6 % i år och med 5,5 % nästa år.

Industrins faktiska kapacitetsutnyttjande sjönk något under första kvartalet 1997 och uppgick därmed till 87,0 %. Detta var 3 procentenheter lägre än utnyttjandegraden vid förra konjunkturtoppen år 1994. Inga uppgifter föreligger ännu från andra kvartalet men enligt Konjunkturinstitutets barometer steg kapacitetsutnyttjandet. De investeringsplaner som

föreligger innebär att kapitalstocken beräknas växa med ungefär 10 % mellan 1996 och 1998. Mot bakgrund av den snabba produktionsökningen bedöms dock utnyttjandegraden gradvis öka under hela perioden. Någon generell resursbrist torde dock inte behöva uppstå. Produktivitetsökningarna antas förbli mycket höga samtidigt som tillgången på kvalificerad arbetskraft bedöms vara relativt god.

TABELL 5.2 NYCKELTAL FÖR INDUSTRIN

PROCENTUELL FÖRÄNDRING

	1995	1996	1997	1998
Industriproduktion	9,8	2,1	6,0	5,5
Lönekostnad per timme	5,6	7,8	5,1	4,0
Produktivitet	5,1	2,2	7,3	3,9
Enhetsarbetskostnad, (ULC)	0,5	5,5	–2,0	0,1
14 OECD–länders ULC	0,3	0,7	0,1	0,9
14 OECD–länders ULC, SEK	1,9	–8,5	4,5	0,9
Relativ ULC, SEK	**–1,4**	**15,3**	**–6,3**	**–0,8**
Vinstmarginal, förändring	**1,3**	**–2,2**	**–0,2**	**0,0**
Bruttoöverskottsandel[1]	**40,1**	**34,3**	**34,7**	**35,1**

[1]Bruttoöverskottsandel avser andelen av förädlingsvärdet till faktorpris.
Anm: Konkurrentländernas ULC (Unit Labour Cost, dvs .arbetskostnad per producerad enhet) är viktade med OECD:s konkurrensvikter, som tar hänsyn till konkurrensen med både export och hemmaproduktion på exportmarknaden. Konkurrensen gentemot länderna utanför OECD–området är inte inkluderad.
Källor: OECD, Konjunkturinstitutet och Finansdepartementet.

Svensk industris konkurrensläge beräknas bli fortsatt gynnsamt fram till och med 1998. Förra årets höga lönekostnadsökningar i kombination med appreciering av kronan innebar visserligen att industrins relativa enhetsarbetskostnad steg med ca 15 % jämfört med Sveriges 14 viktigaste konkurrentländer, men eftersom utgångsnivån år 1995 var exceptionellt låg och det relativa kostnadsläget bedöms åter förbättras framöver, framstår konkurrensläget som fortsatt fördelaktigt.

Produktiviteten beräknas öka med drygt 7 % enbart i år och med ca 4 % nästa år, vilket innebär att den utvecklas betydligt mer fördelaktigt i Sverige än i omvärlden. De snabba produktivitetsökningarna kan förklaras av ett flertal olika faktorer. Den tilltagande internationaliseringen till följd av bl. a. EU–inträdet har medfört ett större konkurrenstryck som befrämjar kontinuerliga rationaliseringar. Den högre produktiviteten beror också på att en betydande del av expansionen såväl i år som nästa år sker i de högproduktiva delarna av industrin såsom basindustrin och elektroindustrin. Löneökningarna under perioden förutses fortsätta att vara högre än i omvärlden men effekten på kostnadsläget motverkas av den starka produktivitetsutvecklingen. Dessutom har kronförsvagningen mellan 1996 och 1997 ytterligare förbättrat industrins relativa kostnadsläge. Industrins relativa enhetsarbetskostnad beräknas sammantaget minska med drygt 7% jämfört med de viktigaste konkurrentländerna från 1996 till 1998 och bedöms vara fördelaktig ur ett internationellt perspektiv.

Industrins lönsamhet, mätt som driftsöverskottet brutto som andel av förädlingsvärdet, sjönk från extremt höga 40 % år 1995 till 34 % år 1996. Lågkonjunkturen förra året gav upphov till en stark priskonkurrens såväl i Sverige som utomlands samtidigt som kronans appreciering medförde prispress på svenska exportvaror. Prisutvecklingen har hittills i år (fram till juli månad) varit mycket återhållsam med tanke på att kronan har fallit i värde. I takt med att konjunkturen stärks antas dock prisökningarna tillta, om än i långsammare takt jämfört med tidigare konjunkturuppgångar. Insatsvarukostnaden ökar visserligen med knappt 2% under 1997, till följd av krondeprecieringen som höjer importpriserna, och arbetskraftskostnaden stiger med ca 5 % i år, men ökningen av de rörliga kostnaderna begränsas ändå till ca 1 % till följd av den mycket fördelaktiga produktivitetsutvecklingen.

DIAGRAM 5.1

Industrins arbetskostnad per producerad enhet i Sverige relativt 14 OECD-länder

Index 1980=100

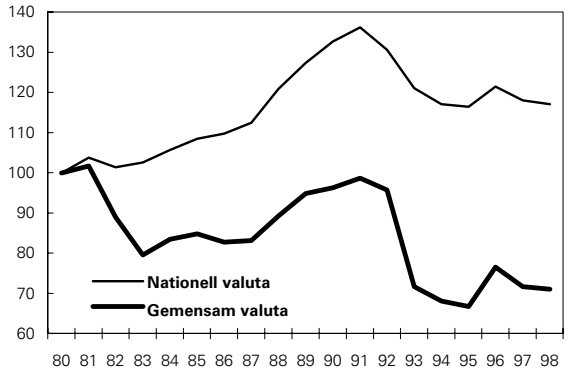

Källor: OECD, Statististiska centralbyrån och Finansdepartementet.

DIAGRAM 5.2

Industrins bruttoöverskottsandel

Procent

Källor: Konjunkturinstitutet, Statistiska centralbyrån och Finansdepartementet.

Prisprognosen förutsätter ett fortsatt återhållsamt prisbeteende såväl hos exportföretagen som hos hemmamarknadsföretagen. Detta stöds av Konjunkturinstitutets junibarometer där det framgår att företagen planerar för mycket måttliga prisökningar.

Produktpriserna beräknas sammanvägt öka med knappt 1 % år 1997. Lönsamheten beräknas således i stort bli oförändrad. Nästa år väntas den starkare konjunkturen i omvärlden leda till en något högre internationell prisökningstakt. Till följd av ett globalt utbudsöverskott inom de flesta branscher antas dock prisökningarna bli förhållandevis begränsade. Det gäller också den cykliska basindustrin, även om vinstmarginalerna där åter förutses stiga. Kapacitetsutbyggnaden i svensk exportindustri samt en fortsatt gynnsam produktivitetsutveckling bedöms leda till att exportföretagen höjer priserna i samma utsträckning som konkurrenterna. Detta innebär oförändrade vinstmarginaler nästa år. En växande inhemsk efterfrågan beräknas innebära att de mer pressade hemmamarknadsföretagen förbättrar sin vinstsituation något. För industrin som helhet beräknas därmed vinstandelen stiga till 35 % 1998 vilket är en lönsamhet på god europeisk nivå.

5.2 Byggnadsverksamheten

Byggsektorns produktion vände upp förra året efter att ha fallit med närmare 30 % mellan 1990 och 1995. Omfattande statliga stimulansåtgärder riktade mot bostadssektorn men också kapacitetsutbyggnaden inom exportindustrin ledde till en produktionsökning på 2 %.

TABELL 5.3 BYGGNADSVERKSAMHET

MILJARDER KRONOR LÖPANDE PRISER		ÅRLIG PROCENTUELL FÖRÄNDRING			
	1996	1995	1996	1997	1998
Byggnadsinvesteringar	114,9	–3,6	2,8	–5,6	7,0
Näringslivet	58,9	13,1	3,7	1,9	5,8
Myndigheter	25,7	–1,5	–10,5	–4,2	4,4
Bostäder	30,3	–28,8	14,7	–21,2	12,8
Reparationer och underhåll	81,0	–1,2	1,1	5,0	0,8
Totalt	**195,9**	**–2,7**	**2,1**	**–1,5**	**4,5**

Källor: Statistiska centralbyrån, Konjunkturinstitutet och Finansdepartementet.

Byggvolymen beräknas falla tillbaka något i år för att sedan stiga i betydande omfattning 1998. Svängningarna i bygginvesteringarna beror till stor del på variationer i bostadsbyggandet. De temporära investeringsbidragen till ny– och ombyggnation verkar ha inneburit en tidigareläggning av bostadsproduktion från årsskiftet 1996/97 till början av förra året. Det mesta talar emellertid för att nedgången endast är temporär och att bostadsproduktionen gradvis ökar framöver. Tidigareläggningen innebär dock att bostadsvolymen i år blir mycket låg trots att de flesta indikatorer tyder på att en stabil uppgångsfas är nära förestående. Räntorna har sjunkit, vakansgraden är mycket låg i expansiva områden, och bostadspriserna har stigit rejält. Inom storstadsområdena ligger marknadsvärdet redan idag över nyproduktionskostnaden vilket gör det lönsamt att bygga nytt. Låga räntor, stigande disponibelinkomster samt en sysselsättningsökning förutses öka efterfrågan på bostäder nästa år.

Den relativt kraftiga konsumtionsökningen bör med viss eftersläpning leda till en uppgång för byggandet av kommersiella lokaler. Den positiva sysselsättningutvecklingen bör likaså innebära att byggandet av kontorslokaler åter ökar, om än från låga nivåer. Regeringen har beslutat om att avsätta ca 1,5 miljarder kronor per år från och med 1998 till ett omställningsprogram inom energisektorn. Programmet förutses medföra en positiv effekt på bygginvesteringarna nästa år. Kapitalkvoten i energisektorn har under ett antal år sjunkit vilket torde innebära att det finns en potential för ökade energiinvesteringar. Reparationerna i byggsektorn stiger innevarande och nästa år bl.a. till följd av skattereduktionen för reparation och ombyggnad av bostäder. Byggandet beräknas sammantaget öka med 4,5 % 1998.

Det positiva scenario som tecknas är dock avhängigt av att byggandet kan öka utan inflationstendenser. Visserligen var den totala byggarbetslösheten så sent som i juni månad extremt hög (ca 25 %) men tidigare erfarenheter visar att branschen är mycket känslig för svängningar i efterfrågeläget. Den höga nivån på arbetslösheten verkar ha haft mycket liten effekt på årets avtal inom branschen. Skulle byggarbetsmarknaden fungera dåligt riskerar uppgångsfasen att snabbt leda till stigande byggpriser som i sin tur skulle bromsa uppgången.

6 Arbetsmarknad

Under 1996 och inledningen av 1997 försvagades arbetsmarknadsläget markant. De senaste månaderna har dock läget förbättrats något. Den öppna arbetslösheten har slutat att öka och sysselsättningen har stigit något[5]. Flera tecken tyder på en successiv förbättring av läget på arbetsmarknaden under det andra halvåret i år. Mätt som årsgenomsnitt faller dock sysselsättningen med 1,2 % mellan 1996 och 1997 och den öppna arbetslösheten beräknas öka från 8,1 % till 8,4 % av arbetskraften. Under 1998 förbättras arbetsmarknadsläget ytterligare och arbetslösheten faller förhållandevis mycket, till 7,4 %. Minskningen av antalet arbetslösa mellan 1996 och 1998 beror i stor utsträckning på satsningar inom arbetsmarknadspolitiken och ett ökat antal reguljära utbildningsplatser.

TABELL 6.1 ARBETSMARKNAD

ÅRLIG PROCENTUELL FÖRÄNDRING

	1995	1996	1997	1998
BNP, producentpris	4,2	1,1	2,2	3,1
Produktivitet	2,0	1,0	3,6	2,0
Antal arbetade timmar	2,0	0,1	–1,5	1,0
Medelarbetstid	0,5	0,7	–0,3	0,0
Antal sysselsatta	1,5	–0,6	–1,2	1,0
Arbetskraft	1,2	–0,2	–0,8	–0,2
Öppen arbetslöshet[1]	7,7	8,1	8,4	7,4
Personer i konjunkturberoende arbetsmarknadspolitiska åtgärder[1]	4,4	4,5	4,3	4,7

[1] I procent av arbetskraften

Källor: Statistiska centralbyrån, Arbetsmarknadsstyrelsen, Konjunkturinstitutet och Finansdepartementet.

Produktiviteten ökade mycket snabbt under perioden 1991–1995 samtidigt som sysselsättningen föll med ca 390 000 personer. En hög produktivitetstillväxt leder på kort sikt till en svag sysselsättningsutveckling, medan det på lite längre sikt ökar förutsättningarna för god tillväxt. Under slutet av 1995 och inledningen av 1996 avtog dock produktivitetsuppgången. Orsaken till detta var en tillfällig avmattning i ekonomin vilken ledde till en viss överkapacitet på både maskiner och personal. Under slutet av 1996 och första halvåret 1997 steg produktionen snabbare igen utan att det ledde till ökad sysselsättning. Därmed har företagen klarat av produktionsökningen med ledig kapacitet och genom ytterligare rationaliseringar. Avmattningen under inledningen av 1996 och den starka produktivitetsökningen i början av 1997 leder till en mycket hög produktivitetstillväxt i år, mätt som årsgenomsnitt. Under perioden 1996–1998 antas produktiviteten stiga med i genomsnitt 2,2 % per år, vilket är något lägre än under perioden 1992–1995 men betydligt högre än under 1980–talet. Att produktiviteten fortsätter att stiga betydligt snabbare än under 1980–talet kan tyda på en ökning av den trendmässiga produktivitetstillväxten. Detta skulle exempelvis kunna bero på den ökande internationaliseringen och därmed ökad konkurrens samt snabba framsteg inom bl.a. informationsteknologin. En annan delförklaring till den höga uppmätta produktivitetsökningen kan vara att det i det mycket svaga arbetsmarknadsläget främst är personer med relativt god kompetens som lyckats erhålla och bibehålla arbeten. De förhållandevis höga löneökningarna under 1996 och 1997 har också ökat rationaliseringstrycket.

Medelarbetstiden har, liksom produktiviteten, stigit kraftigt under hela 1990–talet. Även en ökning av medelarbetstiden leder på kort sikt till en svagare sysselsättningsutveckling medan den på längre sikt förbättrar förutsättningen för hög produktion. Huvudorsaken till att medelarbetstiden har ökat, är att sjukfrånvaron har minskat. Den lägre sjukfrånvaron torde i sin tur bero på de regeländringar som genomförts i sjukförsäkringssystemet och det svaga arbetsmarknadsläget. Mätt som årsgenomsnitt faller medelarbetstiden i år. Orsaken är att antalet arbetsdagar i år är färre än under förra året, vilket ger ett negativt bidrag till utvecklingen av arbetade timmar. Korrigerar man för skillnaden i antalet arbetsdagar ökar i stället medelarbetstiden något i år. Nästa år väntas medelarbetstiden vara oförändrad.

TABELL 6.2 SYSSELSÄTTNING I OLIKA BRANSCHER

TUSENTAL PERSONER

	NIVÅ	FÖRÄNDRING FRÅN FÖREGÅENDE ÅR			
	1996	1995	1996	1997	1998
Jord– och skogsbruk	115	–11	–9	–4	–2
Industri	809	40	7	–7	12
Byggnadsverksamhet	225	6	–5	–6	5
Privata tjänster	1548	30	6	15	18
Kommunala myndigheter	1071	0	–24	–44	7
Statliga myndigheter	192	–4	0	–2	–1
Totalt	**3963**	**59**	**–23**	**–48**	**39**
Arbetskraft, totalt	4310	52	–9	–34	–8

Källor: Statistiska centralbyrån, Konjunkturinstitutet och Finansdepartementet.

Efter uppgången under 1994 och 1995 minskade antalet sysselsatta igen under 1996 och inledningen av 1997. Sysselsättningsnivån låg i början av 1997 på ungefär samma nivå som i början av 1994. Under de senaste månaderna har dock sysselsättningen stigit något. Det finns också tecken på en fortsatt ökning under de närmaste månaderna. Produktionen antas

[5] Utvecklingen avser säsongrensade data för både arbetslösheten och syssselsättningen.

fortsätta stiga i snabb takt vilket torde leda till ökad efterfrågan på arbetskraft under andra halvåret. Antalet nyanmälda lediga platser har också stigit något under de senaste månaderna samtidigt som Konjunkturinstitutets konjunkturbarometer för såväl industrin som för tjänstesektorn indikerar att företagen planerar att öka antalet anställda. Trots att sysselsättningen därmed väntas stiga under resterande del av året beräknas sysselsättningen falla med 1,2 % mellan 1996 och 1997, mätt som årsgenomsnitt, till följd av den mycket svaga utvecklingen i början av året. Under 1998 förutses den relativt starka produktionstillväxten leda till att antalet sysselsatta ökar. Den genomsnittliga sysselsättningen 1998 kommer ändå att vara lägre än år 1996, trots en relativt hög tillväxt i ekonomin såväl 1997 som 1998.

Den största minskningen av sysselsättningen har skett inom den offentliga sektorn, framför allt inom kommunala myndigheter. Under andra halvåret antas dock minskningen bromsas upp till följd av ökade statsbidrag till kommunerna och satsningar på utbildning m.m. Under 1998 förutses en viss ökning av antalet sysselsatta. Mätt som årsgenomsnitt faller dock sysselsättningen i den offentliga sektorn med 40 000 personer mellan 1996 och 1998.

Sysselsättningen i näringslivet minskade också under 1996 i alla branscher utom i tjänstesektorn. Inom industrin har dock nedgången bromsats upp och en stark produktionsökning såväl i år som nästa år förväntas leda till att sysselsättningen börjar stiga från och med andra halvåret i år. År 1998 antas ökningen uppgå till 12 000 personer, mätt som årsgenomsnitt. I byggsektorn antas produktionen och därmed efterfrågan på arbetskraft förbli svag under 1997 för att sedan stiga 1998 i samband med att bostadsinvesteringarna vänder uppåt. Sammantaget väntas sysselsättningen i näringslivet öka med drygt 30 000 personer mellan 1996 och 1998. Större delen av ökningen sker i tjänstesektorn.

Huruvida arbetslösheten ökar eller minskar vid en viss sysselsättningsutveckling beror på hur utbudet av arbetskraft utvecklas. Under 1996 minskade arbetsutbudet samtidigt som sysselsättningen föll, vilket

DIAGRAM 6.1

Antal sysselsatta och personer i arbetskraften

Tusental personer

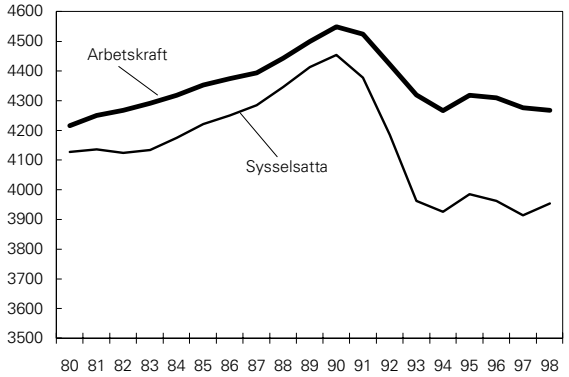

Källor: Statistiska centralbyrån och Finansdepartementet.

begränsade ökningen av arbetslösheten. Utbudet påverkas också av förändringar i arbetsmarknads– och utbildningspolitiken. I vårpropositionen tillkom flera nya åtgärder inom dessa områden utöver de åtgärder som var beslutade tidigare. Inom arbetsmarknadspolitikens område föreslogs bland annat resursarbete och tillfällig avgångsersättning för äldre arbetslösa. Resursarbete innebär att arbetsgivare inom offentlig verksamhet ges möjlighet att ta emot en långtidsarbetslös som, med ersättning motsvarande a–kassa, utför kvalitetshöjande arbete under en begränsad tidsperiod. Dessa registreras som sysselsatta. På utbildningssidan föreslogs utökad kvalificerad yrkesutbildning, fler platser inom den högre utbildningen och en utökning av vuxenutbildningen. Utöver åtgärderna i vårpropositionen tillkommer nu ytterligare förslag inom arbetsmarknadspolitikens område. Bland annat föreslås generationsväxling och ökat ansvar för ungdomar inom kommunsektorn, vilket innebär att en kommun ges möjlighet att åta sig skyldighet att se till att arbetslösa ungdomar under 25 år tillhandahålls praktik eller annan kompetenshöjande verksamhet. Generationsväxling innebär att anställda som har fyllt 63 år erbjuds möjligheten att lämna arbetsmarknaden före ordinarie pensionsålder om deras arbetsgivare lämnar sitt godkännande. Förutsättningen är att vakansen som uppstår tillsätts med en långtidsarbetslös som fyllt 20 men inte 35 år. Alla ovanstående åtgärder reducerar arbetskraftsutbudet under prognosperioden. På grund av olika typer av undanträngningseffekter kommer dock sannolikt inte satsningarna att få fullt genomslag på den öppna arbetslösheten.

Förändringar i antalet konjunkturberoende arbetsmarknadspolitiska åtgärder påverkar också utbudet. De minskar i år med ca 10 000 personer, vilket framgår av tabell 6.3. Det är främst antalet platser inom arbetsmarknadsutbildning som har blivit färre. Nästa år antas åtgärdsvolymen öka igen med knappt 15 000 personer vilket innebär att nivån år 1998 blir något högre än år 1996. Samtidigt sker det en viss omfördelning från åtgärder i arbetskraften till åtgärder utanför arbetskraften, vilket innebär att arbetskraftsutbudet sänks. Sammantaget beräknas arbetskraftsutbudet 1997 inte falla i lika stor utsträckning som sysselsättningen, vilket innebär att den öppna arbetslösheten stiger. Under 1998 fortsätter dock arbetskraftsutbudet att minska trots att sysselsättningen då stiger.

Satsningarna inom arbetsmarknads– och utbildningspolitiken bidrar därmed till att den öppna arbetslösheten minskar med drygt 30 000 personer mellan 1996 och 1998, trots den förhållandevis svaga sysselsättningsutvecklingen under perioden. Eftersom antalet personer i konjunkturberoende arbetsmarknadspolitiska åtgärder samtidigt ökar något minskar inte summan av öppet arbetslösa och antalet personer i åtgärder i lika stor utsträckning.

TABELL 6.3 KONJUNKTURBEROENDE ARBETSMARKNADSPOLITISKA ÅTGÄRDER

TUSENTAL PERSONER

	1995	1996	1997	1998
I arbetskraften	*59*	*41*	*28*	*37*
Beredskapsarbete	14	8		
Rekryteringsstöd	20	12		
Utbildningsvikariat	11	10		
Starta–eget–bidrag	10	10		
Övrigt[1]	4	0		
Utanför arbetskraften	*129*	*155*	*157*	*162*
Arbetsmarknadsutbildning	55	46		
Arbetslivsutveckling	41	52		
Kommunavtal	20	13		
Datortek	2	12		
Arbetsplatsintroduktion	11	32		
Totalt	**189**	**196**	**185**	**199**

[1]I posten övrigt ingår ungdomsintroduktion och invandrarpraktik
Anm.: För åren 1997 och 1998 ingår även offentligt tillfälligt arbete, personer i resursarbete och kommunalt ansvar för ungdomar under 25 år i begreppet konjunkturberoende arbetsmarknadspolitiska åtgärder. Offentligt tillfälligt arbete och kommunalt ansvar räknas som utanför arbetskraften och resursarbete som i arbetskraften.
Källor: Arbetsmarknadsstyrelsen och Finansdepartementet.

Prognosen över öppen arbetslöshet är osäker, framför allt beroende på att antalet åtgärder nu är mycket omfattande både inom arbetsmarknadspolitiken och utbildningspolitiken. Visar det sig svårt att genomföra vissa åtgärder eller få till stånd alla utbildningsplatser, till följd av t.ex. lärarbrist, finns det risk för att den öppna arbetslösheten blir högre än vad som antas i prognosen. Dessutom är det svårt att avgöra i vilken utsträckning arbetsmarknadspolitiska åtgärder tränger undan ordinarie sysselsättning.

DIAGRAM 6.2

Öppen arbetslöshet och konjunkturberoende arbetsmarknadspolitiska åtgärder

Procent av arbetskraften

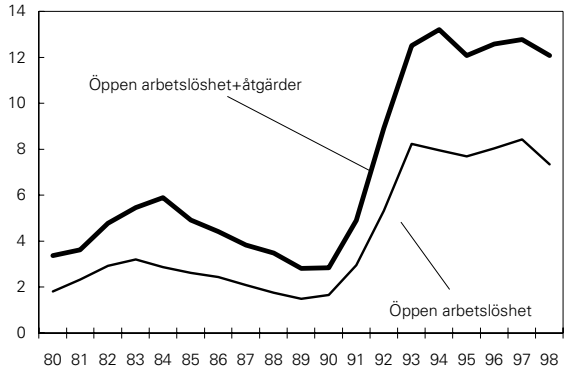

Källor: Statistiska centralbyrån, Arbetsmarknadsstyrelsen och Finansdepartementet.

7 Löner

Mellan 1994 och 1997 beräknas den genomsnittliga timlönen i ekonomin stiga med 4,7 % årligen, varav avtalen står för 3,4 %. Det är anmärkningsvärt mycket mot bakgrund av dels det svaga arbetsmarknadsläget, dels löneutvecklingen i övriga Europa, där timlönen i industrin antas öka med ca 3 % per år under samma period. I början av 1998 inleds nya avtalsförhandlingar för i stort sett hela arbetsmarknaden. De avtalade löneökningarna torde då kunna bli lägre än vad som blev fallet vid förra avtalsrörelsen. För detta talar bl.a. lägre inflationsförväntningar och en ökad medvetenhet bland arbetsmarknadens parter om vikten av lönemoderation. Löneökningarna inklusive löneglidningen antas därmed avta till 3,5 % nästa år.

Förra året steg den genomsnittliga timlönen i ekonomin med 6,1 % enligt Statistiska centralbyrån. Det var en betydligt högre löneökning än under 1995. Det är dock delvis en effekt av avtalens konstruktion. De avtalade löneökningarna började gälla senare år 1995 än år 1996 vilket resulterade i en särskilt hög ökning av genomsnittslönen år 1996[6]. Stigande löneglidningstakt inom bl.a. industrin bidrog emellertid också till den höga löneökningen förra året. Inom industrin ökade löneglidningstakten från knappt 1 % 1995 till knappt 4 % 1996. I år beräknas avtalen ge löneökningar på i genomsnitt 3,8 % för hela ekonomin samtidigt som löneglidningstakten antas falla till 1 %.

Arbetsmarknadsläget verkar endast i begränsad omfattning ha påverkat lönekraven vid förra avtalsrörelsen. Det är dock sannolikt att de höga avtalen inom näringslivet till viss del kan förklaras av att vinstläget var mycket gynnsamt inom denna sektor. Lönsamheten i näringslivet, framför allt i exportindustrin, förbättrades markant mellan 1991 och 1995 till följd av bland annat deprecieringen av kronan och en stark produktivitetstillväxt. Anmärkningsvärt är att avtalen inom kommunala myndigheter blev knappt 1 procentenhet högre än i näringslivet för åren 1995–1997, trots ett finansiellt underskott och en svag sysselsättningsutveckling inom kommunsektorn. Löneglidningen blev å andra sidan relativt svag inom denna sektor 1995 och 1996 vilket sannolikt är en effekt av de höga avtalen. Även inom statliga myndigheter blev avtalen höga vid förra avtalsrörelsen, och därutöver steg även löneglidningstakten förra året.

Inom byggnadssektorn förefaller lönerna vara känsliga för förändringar av arbetslösheten medan däremot nivån på arbetslösheten verkar ha mindre betydelse. I början av 1997 omförhandlades avtalen inom byggnadssektorn. Avtalsförhandlingarna resulterade i ett 1–årigt avtal på ca 3 %, vilket måste betraktas som förhållandevis högt mot bakgrund av att arbetslösheten inom branschen ligger på en extremt hög nivå, ca 30 %[7].

Inom industrin steg lönerna med 7,4 % förra året, varav löneglidningen beräknades till 3,7 %. En del av den uppmätta löneglidningen kan dock sannolikt förklaras av att flera företag flyttat tidpunkten för när avtalen skall börja gälla, från 1995 till 1996. Det innebär att de avtal som registreras i beräkningarna är för höga 1995 och för låga 1996 medan det omvända gäller för löneglidningen. Därmed har löneglidningen ett något jämnare förlopp än vad som redovisas i tabell 7.1. Löneglidningstakten måste ändå betraktas som förhållandevis hög med tanke på det svaga arbetsmarknadsläget och på att även de avtalade löneökningarna var höga. De senaste årens förbättring av vinstläget påverkade dock troligtvis såväl avtal som löneglidning förra året. Under 1996 sjönk dock lönsamheten till följd av bland annat de höga löneökningarna, kronförstärkningen och den tillfälliga konjunkturavmattningen. Inflationsförväntningarna har dessutom fallit successivt. Därmed torde löneglidningstakten inom denna sektor dämpas under innevarande år.

TABELL 7.1 TIMLÖNER

ÅRLIG PROCENTUELL FÖRÄNDRING

	1995	1996	1997	1998
Industri	4,7	7,4	5,1	
Avtal	3,0	3,7	3,1	
Löneglidning	1,7	3,7	2,0	
Byggnadsindustri	4,3	3,5	4,3	
Avtal	2,3	2,6	3,8	
Löneglidning	2,0	0,9	0,5	
Privata tjänster	3,7	5,6	4,6	
Avtal	2,5	4,5	3,6	
Löneglidning	1,2	1,1	1,0	
Statliga myndigheter	2,5	7,3	4,0	
Avtal	1,0	5,0	3,5	
Löneglidning	1,5	2,3	0,5	
Kommunala myndigheter	1,5	5,9	5,1	
Avtal	0,9	5,3	4,7	
Löneglidning	0,6	0,6	0,5	
Totalt	**3,3**	**6,1**	**4,8**	**3,5**
Avtal	**2,1**	**4,4**	**3,8**	
Löneglidning	**1,2**	**1,7**	**1,0**	

Källor: Statistiska centralbyrån, Konjunkturinstitutet och Finansdepartementet.

Förutom god lönsamhet i näringslivet påverkades avtalen vid förra avtalsrörelsen sannolikt också av att

[6] Det innebär att det vissa månader 1996 registrerades två avtalshöjningar vid jämförelse av lönenivån motsvarande månad 1995, vilket drog upp den genomsnittliga årstakten för helåret 1996.

[7] Källa: Byggnadsarbetarförbundet

inflationsförväntningarna vid tidpunkten för förhandlingarna var förhållandevis höga, ca 3,5 % på två års sikt. Inflationsförväntningarna visade sig senare vara en överskattning, vilket tyder på att lönebildningen inte fullt ut hade anpassats till en låginflationsekonomi. Resultatet blev att reallönerna, före skatt, steg kraftigt 1996 för första gången under 1990–talet. Det var den största ökning som noterats sedan början på 1960–talet. Reallöneökningarna motsvarades inte av en lika stark produktivitetstillväxt vilket bidrog till att företagens lönsamhet försämrades. Försämrad lönsamhet kan motverkas via höjda priser eller rationaliseringar. Numera anpassas penningpolitiken för att uppnå inflationsmålet vilket innebär att det är svårare att övervältra ökade kostnader på konsumenterna. I en låginflationsekonomi blir prisförändringar dessutom mer tydliga för konsumenterna, vilket innebär att höjda priser kan resultera i minskad efterfrågan. Det får till följd att höga löneökningar i första hand skapar press på företagen att påskynda rationaliseringsprocessen, vilket dämpar sysselsättningsutvecklingen. Under innevarande år beräknas produktiviteten stiga i ungefär samma takt som reallönerna, vilket leder till oförändrade vinstmarginaler. Produktivitetstillväxten har dock varit mycket hög hittills under 1990–talet, sett i ett historiskt perspektiv, och det är inte självklart att produktiviteten kan fortsätta att öka i samma takt. Klarar inte företagen att öka produktiviteten i samma takt som reallönerna framöver innebär det att vinstmarginalerna faller, vilket leder till att tillväxten i ekonomin hämmas och därmed dämpas sysselsättningen ytterligare.

Även i ett internationellt perspektiv är den svenska löneutvecklingen mycket hög. Timlönerna inom industrin beräknas åren 1995–1997 stiga med ca 1,5 procentenhet mer per år än genomsnittet i Sveriges 14 viktigaste konkurrentländer (OECD 14).

Högre arbetskraftskostnader i Sverige kompenseras inte fullt ut av en högre produktivitetstillväxt, vilket innebär att konkurrenskraften försämras. Högre produktionskostnader inom svensk industri kan leda till höjda exportpriser och därmed minskad efterfrågan på svenska varor, vilket hämmar tillväxten i ekonomin. Företagen har hittills kunnat anpassa prisutvecklingen genom sänkta vinstmarginaler, men som nämnts ovan är det inte en långsiktigt hållbar utveckling.

I början av 1998 löper avtalen ut för i stort sett hela ekonomin och nya förhandlingar kommer att inledas. Det finns flera faktorer som talar för att förhandlingarna då kan ge ett ur sysselsättningsperspektiv bättre avtal än de som slöts 1995. Inflationsförväntningarna är betydligt lägre, arbetslösheten har under flera år legat på en mycket hög nivå och lönsamheten i näringslivet har, som nämnts, försämrats sedan 1995. Dessutom tyder debatten kring lönebildningen på att arbetsmarknadens parter är mer medvetna om vikten av icke inflationsdrivande löneökningar. Inom industrisektorn har parterna tecknat ett samarbetsavtal om en förhandlingsordning för de framtida avtalsförhandlingarna. Andra faktorer talar dock för att lönekraven kan komma att vara fortsatt höga framöver. Trots höga nominella löneökningar under 1996 och 1997 ökar inte hushållens köpkraft nämnvärt, till följd av höjda skatter och sänkta transfereringar från den offentliga sektorn. Dessutom verkar förhandlingssystemet vara känsligt för de kortsiktiga makroekonomiska förutsättningarna som råder vid de tidpunkter då avtalen sluts. Har sysselsättningen börjat öka och arbetslösheten falla när avtalsförhandlingarna inleds skulle det kunna öka lönetrycket. Sammantaget antas dock de faktorer som talar för lägre avtal väga tyngst. Löneökningarna beräknas därmed falla till i genomsnitt 3,5 % nästa år, vilket innebär en reallöneökning före skatt på 1,8 %.

DIAGRAM 7.1
Timlöneutveckling i industrin i Sverige och OECD 14
Årlig procentuell förändring

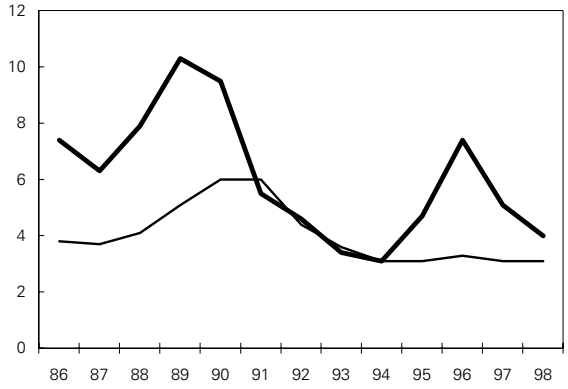

Källor: Statistiska centralbyrån, Konjunkturinstitutet, OECD och Finansdepartementet.

DIAGRAM 7.2
Timlöneutveckling i hela ekonomin
Årlig procentuell förändring

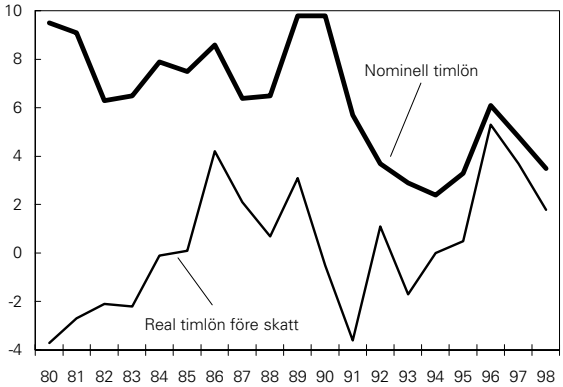

Källor: Statistiska centralbyrån, Konjunkturinstitutet och Finansdepartementet.

8 Inflation

Inflationen, mätt som förändringen av konsumentprisindex (KPI) under 12 månader, uppgick i juli i år till 1,0 %. Under samma jämförelseperiod föll nettoprisindex (NPI), i vilket indirekta skatter och subventioner har exkluderats, med 1,6 %. Det låga utfallet enligt såväl KPI som NPI visar att inflationstrycket för närvarande är svagt i svensk ekonomi.

Den låga inflationstakten är emellertid också en följd av fallande räntor. Sedan inledningen av 1996 fram till juli i år har de korta marknadsräntorna fallit med närmare 4 procentenheter och den 5–åriga obligationsräntan med drygt 2 procentenheter. Räntenedgången har medfört väsentligt lägre bostadsräntor och därigenom minskade kostnader för egnahemsägare.[8] Trots att räntan har stigit något sedan årsskiftet förväntas kostnaderna för egnahem falla även under resten av året. Medelräntan på hushållens bostadslån är fortfarande hög och de lån som successivt förfaller läggs vanligen om till en väsentligt lägre ränta än tidigare. Denna kostnadsminskning avtar dock under loppet av nästa år, delvis till följd av antaganden om en svag ränteuppgång. Sammantaget väntas den totala bostadsposten bidra till att sänka inflationstakten i år och höja den något nästa år, bl.a. till följd av stigande hyror.

Eftersom en betydande del av hushållens konsumtion utgörs av importerade varor har växelkurs– och importprisförändringar i regel stor inverkan på konsumentpriserna. Från årsskiftet fram till juli i år har importpriserna ökat med 1,7 %. Mot bakgrund av att den importvägda växelkursen under samma period har försvagats med 2,0 % förefaller uppgången i importpriserna måttlig, vilket tyder på att växelkursförändringen ännu inte har fått fullt genomslag på importpriserna. En sådan fördröjningseffekt skulle t.ex. kunna förklaras av terminsäkrade valutor. Dessutom har sannolikt de höjda importpriserna ännu inte till fullo resulterat i höjda konsumentpriser, bl.a. beroende på att minskade vinstmarginaler inom handeln troligen har dämpat prisuppgången. Successivt väntas emellertid växelkursförändringarna slå igenom och i år ger de stigande importpriserna ett bidrag på närmare 1 procentenhet till den totala uppgången i konsumentpriserna på drygt 2 % under loppet av året. Nästa år beräknas importpriserna höja KPI i betydligt mindre omfattning än i år på grund av att kronan antas appreciera något.

Förväntningarna om den framtida prisutvecklingen påverkar inflationen bl.a. genom lönebildningen. Sänkta inflationsförväntningar skapar därtill en ökad prismedvetenhet som gör det svårare för handeln att övervältra kostnadsökningar på konsumenterna, med minskade handelsmarginaler som följd. Generellt har inflationsförväntningarna fallit det senaste året. Enligt SCB:s undersökning beträffande hushållens inköpsplaner har hushållens inflationsförväntningar legat på och under 2 % det senaste året. Likaså är inflationsförväntningarna inom stora delar av näringslivet måttliga. Det visar Konjunkturinstitutets barometrar över industrin och tjänstebranscherna samt Aragons och Prosperas inflationsenkäter för varu– och penningmarknaden. Även om en viss uppgång i inflationsförväntningarna har registrerats i de senaste mätningarna tror ändå flertalet av aktörerna att prisökningarna med relativt god marginal kommer att ligga inom Riksbankens toleransintervall för inflationen de närmaste fem åren.

TABELL 8.1 KONSUMENTPRISUTVECKLING

ÅRLIG PROCENTUELL FÖRÄNDRING

	1995	1996	1997	1998
KPI, årsgenomsnitt	**2,8**	**0,8**	**1,1**	**1,7**
KPI, dec–dec	**2,4**	**0,1**	**2,1**	**1,5**
Basbelopp	35 700	36 200	36 300	36 400
NPI, årsgenomsnitt	**1,5**	**–0,2**	**–0,9**	**–0,3**
NPI, dec–dec	**0,9**	**–1,0**	**–0,2**	**0,1**
IPI, privat konsumtion	2,4	1,2	2,2	2,1
HIKP[1], årsgenomsnitt	–	0,8	2,0	2,2
HIKP[1], dec–dec	–	0,5	2,9	1,7
KPI, OECD. årsgenomsnitt	2,4	2,2	2,1	2,2

[1] Harmoniserat index för konsumentpriser inom EU.
Anm.: Vid beräkning av basbeloppen 1995–1997 har en avräkning gjorts på 40 % av uppräkningsfaktorn och 1998 har en avräkning gjorts på 20 %. Vid framräkning av prisökningstalen har ett tillägg gjorts för skillnaden mellan december månads långtids– och korttidsindex, i enlighet med Statistiska centralbyråns principer för inflationsberäkning.
Källor: OECD, Statistiska centralbyrån och Finansdepartementet.

Utvecklingen av lönekostnaderna och produktiviteten är också av stor betydelse för prisutvecklingen. Förra året steg lönerna med 6 % i näringslivet. Lägre inflationsförväntningar och ökad ambition från arbetsmarknadens parter att hålla ned löneökningarna talar dock för att löneökningstakten kommer att sänkas de närmaste åren. Om så inte blir fallet är risken överhängande att inflationstrycket tilltar. Hittills i år har produktiviteten utvecklats mycket fördelaktigt ur inflationshänseende och sammantaget för 1997 och 1998 beräknas produktiviteten i näringslivet öka med ca 3½ % per år. Det innebär att de prognostiserade löneökningarna i näringslivet, vilka uppgår till drygt 4 % i genomsnitt för åren 1997 och 1998, till stor del kompenseras av en väntad effektivisering av produktionen.

Den höga produktivitetstillväxten är bl.a. resultatet av de omfattande investeringar som gjorts inom industrin de senaste åren. Genom investeringstillväxten har dessutom kapaciteten byggt ut kraftigt. I år

[8] Många hushåll med bundna lån har under det senaste året förtidsinlöst sina lån och lagt om dem till en lägre ränta. Fram till och med mars i år överskattades räntenedgångens effekt på KPI eftersom hänsyn ej togs till den kostnad som ränteskillnadsersättning innebär vid förtida inlösen av lån. Från och med mätmånaden april ändrades metoden för att korrigera detta. Statistiska centralbyrån (SCB) har beräknat att metodförändringen skulle ha inneburit en höjning av inflationstakten med 0,4 procentenheter för mars i år.

beräknas investeringarna vara i det närmaste oförändrade, vilket innebär att dessa ligger kvar på en rekordhög nivå. Mot bakgrund av den omfattande kapacitetsutbyggnaden, tillsammans med produktivitetsökningen, torde inflationsdrivande flaskhalsar i produktionen kunna undvikas trots förväntningar om en betydande produktionsuppgång. Den höga arbetslösheten innebär sannolikt att det på kort sikt finns mycket ledig arbetskraft att tillgå. Inom vissa sektorer råder emellertid redan i dag brist på kvalificerad arbetskraft och på längre sikt kan läget förvärras med vissa inflationsimpulser som följd. Den sammantagna bedömningen är dock att det bekymmersamma läget på arbetsmarknaden generellt sett innebär att det inte kommer att råda brist på arbetskraft de närmaste åren.

Utöver de inflationspåverkande faktorer som diskuterats ovan finns det ytterligare omständigheter som sannolikt förklarar varför inflationsbenägenheten har sjunkit i svensk ekonomi. Den tilltagande internationaliseringen har medfört en skärpt konkurrens och därigenom ett ökat rationaliseringstryck inom näringslivet. Vidare har den inhemska efterfrågan varit låg under ett flertal år vilket, tillsammans med en ökad prismedvetenhet hos konsumenterna, har satt press på producenter och handeln att dämpa prisutvecklingen.

En indikator på att inflationstakten kan tillta är att tillväxttakten i penningmängden, mätt som mängden sedlar och mynt, har stigit från att ha varit strax under noll i 12–månaderstal i början av 1996 till omkring 5 % under 1997. Uppgången kan ses som ett tecken på en risk för ökande inflation inom 1 till 2 år eftersom penningmängdens tillväxt historiskt visat sig vara en relativt god indikator för inflationsutvecklingen på lite längre sikt. Mängden sedlar och mynt samvarierar också med den aktuella konsumtionsutvecklingen. Den stigande penningmängden kan därför sättas i samband med den ökande privata konsumtionen och man kan anta att den väntade uppgången i hushållens efterfrågan skapar ett visst utrymme för handeln att höja priserna.

Förändringen av indirekta skatter och subventioner bedöms ge ett betydande bidrag till inflationen under innevarande år. I januari höjdes tobaksskatten samtidigt som investeringsbidraget till nybyggnation av bostäder slopades. I juli höjdes energiskatter på el och bränsle och i augusti väntas årets andra höjning av tobaksskatten lyfta KPI något. Totalt för innevarande år beräknas förändringar av indirekta skatter och subventioner ge ett bidrag till KPI på motsvarande närmare 1 procentenhet. I januari nästa år höjs vissa indexerade punktskatter. Förändringarna av indirekta skatter och subventioner beräknas ge ett betydligt mindre bidrag till inflationen nästa år.

Sammanfattningsvis är det således mycket som talar för ett lågt inhemskt inflationstryck de närmaste åren. Lönekostnadsökningarna kompenseras i stor utsträckning av en hög produktivitetstillväxt, inflationsförväntningarna är låga även om en viss uppgång kan skönjas, och räntefallet under det senaste året sänker fortfarande kostnaderna för egnahemsägare. Inflationstakten beräknas ändå höjas något under loppet av 1997, till följd av stigande importpriser och höjd tobaksskatt, och uppgå till 2,1 %. Nästa år faller inflationstakten något – givet en löneökning på 3,5 % – då importpriserna bedöms ge ett allt mindre inflationsbidrag och då effekten av energi– och tobaksskattehöjningarna försvinner. Inflationstakten under loppet av året beräknas bli 1,5 %.

Det harmoniserade indexet för konsumentpriser, HIKP som används för prisjämförelser inom EU, väntas stiga med närmare 3 % under loppet av innevarande år. Anledningen till att HIKP stiger snabbare än KPI i år är att egnahemsposten, som beräknas falla i år och därmed ge ett negativt bidrag till KPI, inte ingår i HIKP. Allt eftersom kostnadsminskningen för egnahem successivt avtar under nästa år minskar skillnaden mellan de båda måtten. I december nästa år beräknas sålunda 12–månaderstalet för HIKP ha fallit till 1,7 % (1,5 % enligt KPI). Utöver egnahemsposten exkluderas även större delen av hälso– och sjukvårdsposten i HIKP. Denna väntas emellertid endast ha en mindre betydelse för skillnaden mellan de båda inflationsmåtten i år och nästa år.

DIAGRAM 8.1
Konsumentprisutveckling
Årlig procentuell förändring

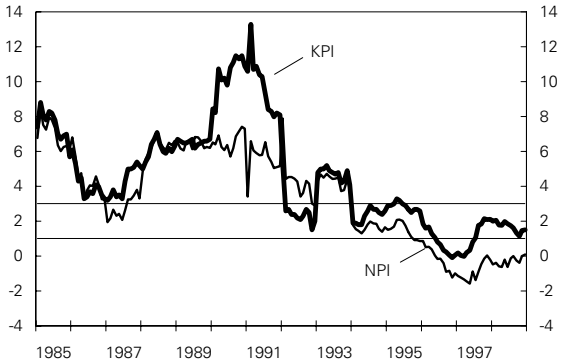

Källor: Statistiska centralbyrån och Finansdepartementet.

9 Hushållens ekonomi och privat konsumtion

Den privata konsumtionen har ökat i år och uppgången förstärks nästa år. Därmed stiger konsumtionen snabbare än inkomsterna och de senaste årens nedgång i sparkvoten fortsätter under prognosperioden.

9.1 Hushållens inkomster

Hushållens realinkomster har utvecklats svagt under de senaste åren. Efter de kraftiga ökningar som registrerades i början av 1990–talet, huvudsakligen till följd av att 1990/91 års skattereform var underfinansierad, har hushållssektorns samlade inkomster fallit. Inkomstutvecklingen under de senaste åren har emellertid varit splittrad. De reala löneinkomsterna före skatt har utvecklats positivt, medan skattehöjningar och sänkta ersättningsnivåer i transfereringssystemen dragit ned hushållens inkomster. Förra året låg de realt disponibla inkomsterna 1,5 % under 1992 års nivå.

Det är främst ökade löneinkomster och ett förbättrat räntenetto som ger positiva bidrag till inkomstutvecklingen under prognosperioden. Konsolideringen av de offentliga finanserna hämmar emellertid hushållens inkomstutveckling även 1997 och 1998, men i allt mindre utsträckning. Sammantaget beräknas de realt disponibla inkomsterna vara oförändrade 1997 och stiga med 1,8 % 1998. Det innebär att inkomsterna för den samlade hushållssektorn kommer över 1992 års nivå. Räknat per capita kommer dock inkomsterna att vara ca 1,5 % lägre än 1992.

Höjningen av löneinkomsterna 1997 kommer till stånd genom en fortsatt stark real timlöneutveckling, medan sysselsättningen faller. Nästa år väntas sysselsättningen dock ge ett positivt bidrag till inkomstökningen. Förbättringen av hushållens nettoinkomster av räntor och utdelningar är en följd av det fortsatt höga finansiella sparandet, vilket innebär att hushållen ökar sina finansiella tillgångar och reducerar skulderna. Räntenedgångens effekt på inkomsterna är på längre sikt i stort sett neutral. På kort sikt kan emellertid en räntenedgång reducera hushållens räntenetto genom att ränteinkomsterna på banktillgodohavanden anpassas snabbare än ränteutgifterna på bostadslån.

Transfereringarna från den offentliga sektorn stiger något under prognosperioden. Ersättningsnivån i arbetslöshetsförsäkringen höjs den 1 oktober i år och i övriga socialförsäkringar den 1 januari 1998. I år stiger utbetalningar av arbetsmarknadsstöd också genom ökad arbetslöshet och tillfällig avgångsersättning för äldre arbetslösa. Antalet personer som uppbär olika former av studiestöd ökar successivt under perioden.

TABELL 9.1 HUSHÅLLENS DISPONIBLA INKOMSTER, KONSUMTION OCH SPARANDE

	MILJARDER KRONOR LÖPANDE PRISER	PROCENTUELL UTVECKLING 1991 ÅRS PRISER				PROCENTUELLT BIDRAG TILL REAL–INKOMST UTVECKLINGEN			
	1996	1995	1996	1997	1998	1995	1996	1997	1998
Lönesumma inkl. sjuklön	**731,9**	**1,9**	**5,6**	**2,8**	**2,6**	**1,4**	**4,2**	**2,2**	**2,1**
därav timlön före skatt		–0,2	5,4	3,7	1,6	–0,2	4,1	2,9	1,3
Sysselsättning		2,2	0,2	–0,9	1,0	1,6	0,2	–0,7	0,8
Transfereringar från offentlig sektor	**387,8**	**–2,1**	**–2,4**	**0,7**	**1,5**	**–0,9**	**–1,0**	**0,3**	**0,6**
Pensioner	214,4	–0,4	1,0	–0,6	–0,2	–0,1	0,2	–0,1	0,0
Sjukförsäkring m.m.	36,3	–5,8	–16,9	–7,3	8,6	–0,3	–0,8	–0,3	0,3
Arbetslöshetsbidrag m.m.	53,5	–8,3	–2,4	6,2	–4,1	–0,5	–0,1	0,4	–0,3
Övriga transfereringar	83,7	0,1	–3,4	3,9	6,6	0,0	–0,3	0,4	0,6
Räntor och utdelningar, netto	**–10,7**					**0,9**	**0,2**	**0,7**	**0,5**
Övriga inkomster, netto	**199,9**	**2,6**	**–3,2**	**–3,4**	**–0,1**	**0,5**	**–0,7**	**–0,7**	**0,0**
Direkta skatter	**373,2**	**6,6**	**7,3**	**6,1**	**3,3**	**–2,3**	**–2,8**	**–2,5**	**–1,4**
Disponibel inkomst	**935,7**					**–0,4**	**–0,1**	**0,0**	**1,8**
Privat konsumtion	**885,3**					**0,8**	**1,5**	**2,3**	**2,5**
Sparande, nivå i % av disponibel inkomst									
Nettosparande						**6,9**	**5,4**	**3,2**	**2,6**
Finansiellt sparande						**8,8**	**7,2**	**4,7**	**3,7**

Anm.: Lönesumma, inkomstöverföringar, räntenetto och skatter är deflaterade med konsumentprisindex (KPI). Disponibel inkomst är deflaterad med implicitprisindex för privat konsumtion (IPI). Skillnaden mellan KPI och IPI påverkar posten "övriga inkomster, netto".
Källor: Konjunkturinstitutet, Statistiska centralbyrån och FInansdepartementet.

Inkomsterna från sjukförsäkringen varierar kraftigt mellan åren. Det beror främst på att arbetsgivarperioden förlängts i år från 14 till 28 dagar för att sedan återställlas till 14 dagar från 1 april nästa år. Variationer i inkomster från sjukförsäkringen till följd av förändringar av arbetsgivarperioden kompenseras av i stort sett lika stora variationer i sjuklönen och är därmed neutral för hushållens inkomster.

Pensionerna, som svarar för över hälften av transfereringarna, sjunker något i reala termer, trots att antalet pensionärer med hög ATP ökar. Det är en följd av den låga uppräkningen av basbeloppet, som styr pensionerna. Uppräkningen av basbeloppet uppgick för åren 1995 t.o.m. 1997 till 60 % och uppgår för 1998 till 80 % av prisökningen juni–juni föregående år. Nedgången i inflationen under 1996 medförde att det reala värdet av basbeloppet ändå steg förra året. Det reala värdet av basbeloppet sjunker 1997 och 1998 i takt med att inflationen ökar. Bostadstillägget till pensionärer höjs från 1998 med motsvarande 300 miljoner kronor.

Barnbidragen och flerbarnstilläggen höjs från 1998 med sammanlagt 2,9 miljarder kronor, vilket drar upp hushållens disponibla inkomster med 0,3 %. Besparingar genomförs under 1997 och 1998 i bl.a. bostads– och underhållsbidragen.

De direkta skatterna stiger bl.a. genom att de allmänna egenavgifterna har höjts med 1 procentenhet i år och höjs med ytterligare 1 procentenhet 1998. Den statliga skatten för inkomster under brytpunkten höjdes från 100 till 200 kronor 1997. Skatteuttaget ökar också till följd av att skiktgränserna i skatteskalan räknas upp i betydligt lägre takt än löneökningarna. Vidare finansieras den höjda ersättningsnivån i arbetslöshetsförsäkringen delvis genom ökade egenavgifter.

I år stiger också skattebetalningarna tillfälligt genom fyllnadsinbetalningar till följd av att hushållen realiserade kursvinster på aktier i ovanligt stor utsträckning under 1996. En bidragande orsak är förmodligen att beskattningen på allemansfonder höjdes från 20 till 30 % till nyåret 1997. Värdeförändringar, såväl realiserade som orealiserade, på aktier och fastigheter påverkar inte hushållens disponibla inkomster, som de definieras i nationalräkenskaperna. Eftersom realisationsvinster utlöser en skattebelastning blir effekten att de reducerar den uppmätta disponibla inkomsten.

Skattesänkningar har skett från 1997 genom lättnad av ägarbeskattningen i mindre bolag och av bilförmånsbeskattningen. Nästa år sänks skatten för småföretagare genom att en ökad andel av vinsten beskattas som inkomst av kapital.

9.2 Privat konsumtion

Hushållens efterfrågan steg under 1996 trots den svaga inkomstutvecklingen. Räknat som årsgenomsnitt var den privata konsumtionen förra året 1,5 % högre än under 1995. Konsumtionen tilltog under loppet av 1996 och uppgången har sedan fortsatt inledningsvis i år. Under första halvåret i år ökade den privata konsumtionen med 2,0 % jämfört med motsvarande period 1996. Mycket talar för att uppgången kommer att tillta under prognosperioden med ett fortsatt minskat sparande som följd.

Hushållens höga finansiella sparande sedan inledningen av 1990–talet har medfört en successivt förbättrad förmögenhetsställning. Därtill har räntenedgången under 1995 och 1996 inneburit lättnader för tidigare skuldtyngda hushåll. Det höga finansiella sparandet har också resulterat i ett ökat innehav av aktier och fondandelar. Hushållen har därigenom kunnat dra nytta av uppgången på Stockholm fondbörs under de senaste åren. Sammantaget har hushållens finansiella nettoförmögenhet i förhållande till de disponibla inkomsterna mer än fördubblats från 1991 fram till 1996.

Medan den finansiella förmögenheten har växt kraftigt har värdet av de reala tillgångarna endast ökat svagt de senaste åren. Detta förklaras av att bostadsbyggandet har varit rekordlågt och att priserna på småhus har legat relativt stilla fram till förra året. Sammantaget uppgick hushållens totala förmögenhet, dvs. de finansiella och reala tillgångarna minus skulder, till ca 250 % relativt de disponibla inkomsterna under förra året. Det är en av de högsta noteringarna under perioden 1970 – 1996 (se diagram 9.1). Under det senaste året har priserna och omsättningen på bostadsmarknaden börjat stiga och uppgången på Stockholm fondbörs har fortsatt. Således har hushållens förmögenhetsställning stärkts ytterligare och därmed har man nu kompenserat sig för den förmögenhetsförlust som raset i fastighetspriserna medförde under inledningen av 1990–talet. Hus-

DIAGRAM 9.1

Hushållens förmögenhetskvot

Förmögenhet i relation till disponibel inkomst i procent

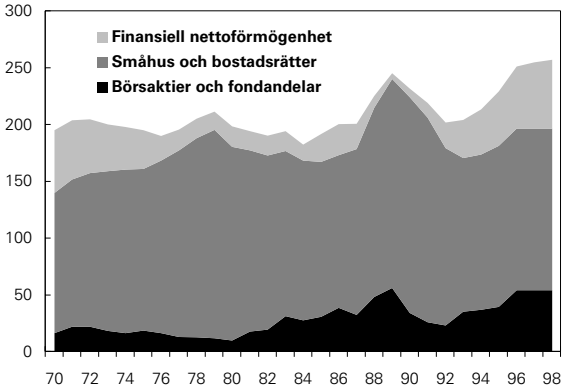

Källor: Statistiska centralbyrån och Finansdepartementet.

hållens starka förmögenhetsutveckling innebär sannolikt att det finns ett utrymme för en tilltagande konsumtion de närmaste åren. Det ska dock understrykas att bilden av sparandet och förmögenhetsutvecklingen är splittrad. Många hushåll som t.ex. har drabbats av arbetslöshet har haft ett mycket begränsat utrymme för sparande. Hushåll med höga löneökningar har däremot haft goda förutsättningar för konsumtion och sparande.

Stagnationen av den privata konsumtionen under 1990–talet har medfört att det sannolikt finns ett betydande uppdämt behov av att modernisera hushållens kapitalstock. En viss återhämtning av konsumtionsnivån har visserligen redan skett men inköpen av kapitalvaror ligger fortfarande på en förhållandevis låg nivå. Den ökade omsättningen på bostadsmarknaden kan också innebära en ökad efterfrågan på vissa kapitalvaror eftersom renovering av bostäder ofta sker i samband med ägarbyte. Dessutom torde ränteutvecklingen under de två senaste åren stimulera efterfrågan framöver. De förhållandevis låga räntorna har medfört att räntekostnaderna relativt hushållens inkomster har minskat betydligt. De lägre räntorna underlättar finansiering av t.ex. kapitalvaruinköp och bidrar också till högre priser på småhus.

Hushållens förväntningar om sin egna framtida ekonomiska situation styr i stor utsträckning konsumtionsutvecklingen. Statistiska centralbyråns (SCB) undersökning avseende hushållens inköpsplaner indikerar att hushållens framtidstro har stärkts i betydande omfattning under 1997. De mer positiva förväntningarna gäller såväl den egna ekonomin som landets ekonomiska utveckling, vilket sannolikt är en konsekvens av hushållens förbättrade förmögenhetsställning och de allt mer positiva rapporterna om svensk ekonomi, inte minst vad gäller de offentliga finanserna. Läget på arbetsmarknaden är alltjämt bekymmersamt men en viss förbättring har dock skett de senaste månaderna. En allt större andel av hushållen tror också att arbetslösheten kommer att minska under det närmaste året.

Sammanfattningsvis är förutsättningarna för sparande och konsumtion i många avseenden de omvända jämfört med läget under inledningen av 1990–talet. Hushållen har en stark förmögenhetsställning, räntorna är förhållandevis låga, de offentliga finanserna bedöms vara i balans nästa år och uppvisa överskott åren därefter, och såväl konjunkturen som arbetsmarknadsläget väntas förbättras de närmaste åren. Sammantaget innebär detta att konsumtionsuppgången förstärks under andra halvåret och för helåret 1997 väntas konsumtionen stiga med 2,3 % som årsgenomsnitt (se diagram 9.2). Nästa år stärks uppgången av en ökad sysselsättning och konsumtionstillväxten är beräknad till 2,5 % i genomsnitt för 1998. Samtidigt sjunker nettosparkvoten, dvs. det totala sparandet som andel av disponibel inkomsten, till 2,6 % nästa år.

Eftersom prognosen på en fortsatt konsumtionsuppgång till stor del bygger på hushållens stärkta förmögenhetsställning utgör eventuella oväntade förändringar i värdet av hushållens tillgångar en risk i prognosen. I takt med att aktie– och fondinnehavet har vuxit som andel av den totala finansiella förmögenheten ökar sannolikt känsligheten för större kursförändringar på Stockholms fondbörs. I ljuset av detta framstår en något större ränteuppgång som en risk i prognosen, inte minst genom att den prisuppgång som vi i dag ser på småhus skulle kunna avbrytas och aktiepriserna påverkas negativt. I de senaste prognoserna har nedgången i sparandet underskattats. Det kan inte uteslutas att behovet av att uppgradera kapitalstocken är mer omfattande än vad som antas i denna prognos, vilket i så fall medför en snabbare nedgång i det finansiella sparandet.

Prognoserna över de disponibla inkomsterna och den privata konsumtionen innebär att de senaste årens nedgång i nettosparkvoten antas fortsätta (se diagram 9.3). Den prognostiserade konsumtionsuppgången bygger dock på antaganden om ökade inköp av kapitalvaror, vilka ur ekonomisk synvinkel kan betraktas som investeringar, dvs. som en form av sparande. Detta avspeglas ej i nationalräkenskaper-

DIAGRAM 9.2
Privat konsumtion
Index 1980=100

Källor: Statistiska centralbyrån och Finansdepartementet.

DIAGRAM 9.3
Hushållens nettosparkvot och finansiella sparkvot
Sparande i relation till disponibel inkomst i procent

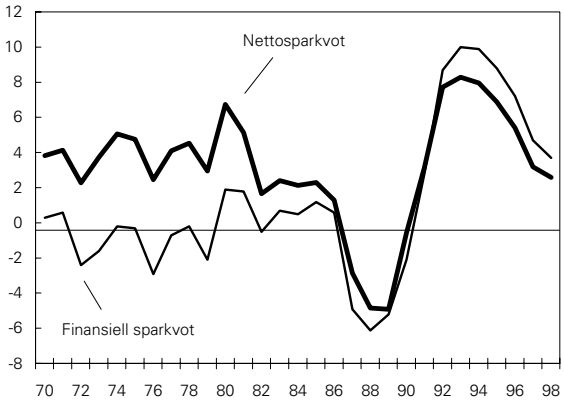

Källor: Statistiska centralbyrån och Finansdepartementet.

nas definition av sparkvoten. Sålunda utvecklas sparandet i ekonomisk mening starkare än vad nedgången i sparkvoten indikerar. Som framgår av diagram 9.3 är nästa års finansiella sparkvot förhållandevis hög jämfört med läget under 1970– och 1980–talen. Prognosen innebär att den redan höga finansiella nettoförmögenheten från 1996 byggs upp ytterligare av det finansiella sparandet i år och 1998. Det reala sparandet väntas däremot liksom under de senaste åren vara mycket lågt på grund av fortsatt lågt byggande av egnahem, vilket resulterar i en förhållandevis låg nettosparkvot.

10 Investeringar

Sammantaget beräknas de totala bruttoinvesteringarna bli oförändrade 1997 och stiga med 6 % 1998. Den höga investeringsnivån i industrin innebär att redan oförändrade volymer medför en betydande kapacitetsutbyggnad. Bostadsbyggandet faller kraftigt i år då de temporära investeringsbidragen upphör. Däremot beräknas en starkare efterfrågan från hemmamarknaden samt låga räntor innebära en stigande investeringsaktivitet inom övrigt näringsliv såväl i år som nästa år. Därtill gynnas de industrirelaterade tjänstesektorerna av den starka exportutvecklingen. Nästa år beräknas den positiva sysselsättningsutvecklingen och minskande vakanstal innebära en viss återhämtning av bostadsproduktionen. Investeringarna i energisektorn stiger också kraftigt. Regeringen har beslutat om att avsätta ca 1,5 miljarder kronor per år från och med 1998 till ett omställningsprogram i energisektorn. Nästa år stiger också myndigheternas väginvesteringar till följd av byggnationen av storstadslederna. Lagercykeln väntas ge ett positivt bidrag till BNP–tillväxten såväl i år som nästa år. Den starka produktionsutvecklingen i näringslivet väntas resultera i en svag lageruppbyggnad både inom industrin och handeln.

TABELL 10.1 BRUTTOINVESTERINGAR EFTER NÄRINGSGREN

	MILJARDER KRONOR		ÅRLIG PROCENTUELL VOLYMFÖRÄNDRING		
	1996	1995	1996	1997	1998
Näringslivet	183,6	25,1	5,9	5,0	5,4
Industri	69,1	44,3	13,3	0,0	4,0
Övrigt näringsliv	114,5	17,0	2,1	7,8	6,2
Bostäder	30,3	–28,0	14,7	–21,2	12,8
Nybyggnad	13,0	–31,0	14,7	–20,4	18,0
Ombyggnad	17,3	–25,0	14,8	–22,0	7,8
Offentliga myndigheter	35,6	–0,5	–7,4	–3,5	3,2
Totalt	249,5	10,9	4,7	0,4	5,8
Maskiner	134,6	29,2	6,4	5,9	4,9
Byggnader	114,9	–3,6	2,8	–5,6	7,0

Källor: Konjunkturinstitutet, Statistiska centralbyrån och Finansdepartementet.

10.1 Näringslivets investeringar

Näringslivets investeringar ökade med närmare 60 % under perioden 1994–1996. Därigenom har näringslivets investeringar som andel av bruttonationalprodukten närmat sig de nivåer som rådde på 1970– och 1980–talet. Uppgången har i viss mån varit koncentrerad till de exportberoende delarna av näringslivet, medan investeringarna inom de hemmamarknadsberoende delarna, exempelvis varuhandel och fastighetsförvaltning, dämpats på grund av ett lågt resursutnyttjande och en relativt sett låg kapitalavkastning. Under prognosperioden väntas den höga lönsamheten och ett stigande resursutnyttjande medföra att de exportberoende näringarna expanderar ytterligare. En än mer markant uppgång förväntas i de hemmamarknadsberoende sektorerna. Den relativt sett kraftiga uppgången i hushållens efterfrågan samt den förutsedda sysselsättningsuppgången bedöms utgöra en kraftig investeringsstimulans. Därtill beräknas lönsamheten i dessa sektorer stärkas i takt med att aktiviteten i ekonomin stiger. Sammantaget beräknas näringslivets investeringar öka med 5 % i år och med drygt 5 % under 1998.

Industrins investeringar beräknas bli oförändrade i år och stiga något 1998. Därmed ligger industriinvesteringarna kvar på en historiskt hög nivå. Kapacitetsutnyttjandet inom industrin låg hela förra året och under inledningen av 1997 på en relativt låg nivå. Enligt Konjunkturinstitutets barometer vände dock utnyttjandegraden uppåt under andra kvartalet då konjunkturen stärktes. Mot bakgrund av den förväntade produktionsuppgången beräknas behovet av kapacitetsutbyggnad bli stort för hela perioden 1997–1998. Statistiska centralbyråns investeringsenkät från maj indikerar att investeringsnivån även i år förblir hög. Förutsättningarna för att ytterligare bygga ut industrins kapacitet är också mycket gynnsamma med en hög lönsamhet inom de flesta branscher samt låga räntor. Enbart i år beräknas industrins driftsöverskott brutto uppgå till 126 miljarder kronor vilket kan jämföras med de totala investeringarna på 70 miljarder kronor. Innevarande år beräknas därför industrins utbyggnad komma till stånd i samma omfattning som investeringsplanerna visar, dvs. oförändrade investeringsvolymer jämfört med förra året, vilket innebär en ökning av kapitalstocken på ca 5 %.

Nästa år bedöms förstärkningen i industrikonjunkturen resultera i ett stigande kapacitetsutnyttjande och en viss vinstökning, vilket bör leda till högre investeringar. Ett osäkerhetsmoment i prognosen utgör dock företagens investeringsplaner för 1998 som

DIAGRAM 10.1
Investeringar som andel av BNP
Procent

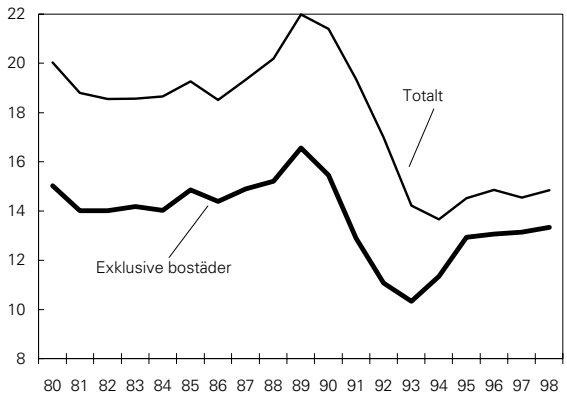

Källor: Statistiska centralbyrån och Finansdepartementet.

enligt investeringsenkäten från maj är relativt låga. Ett exempel på detta är att investeringarna inom basindustrin förutses falla nästa år. Inom denna bransch uppförs för närvarande en rad stora anläggningar som står klara i år. En viss överkapacitet förutses sedan kvarstå till och med 1998. Expansionen väntas dock bli kraftig både inom den exportberoende investeringsvaruindustrin och inom konsumtionsvaruindustrin när den privata konsumtionen tilltar. Sammantaget bedöms de totala industrinvesteringarna öka med 4 % år 1998.

Under åren 1997 och 1998 bedöms investeringarna i *övrigt näringsliv* åter öka kraftigt. Sammantaget beräknas investeringarna växa med 8 % 1997 och med 6 % 1998 efter att ha stigit med 2 % förra året. Den positiva utvecklingen under innevarande år förklaras bl.a. av den starka industrikonjunkturen som gradvis väntas leda till högre investeringar inom de industrinära tjänstesektorerna samt den fortsatta utbyggnaden av telekommunikationsnätet. Den förväntade utvecklingen ligger i linje med företagens egna planer enligt SCB:s investeringsenkät. Däremot planar volymerna i de stora avgiftsfinansierade infrastrukturprojekten ut.

Inom de hemmamarknadsberoende sektorerna har kapacitetsutnyttjandet sedan lågkonjunkturen i början på 1990–talet varit lågt, vilket inneburit relativt låga investeringsnivåer. Den relativt kraftiga konsumtionsökningen samt den prognostiserade sysselsättningsuppgången bör dock ge utrymme för expansionsinvesteringar inom såväl varuhandel som fastighetsförvaltning framöver. Stigande lönsamhet och låga räntor stimulerar investeringarna. Tecken på en vändning i de hemmamarknadsberoende sektorerna finns. Priserna på kommersiella fastigheter steg med 9 % mellan 1995 och 1996 samtidigt som vakanserna i centralt belägna områden sjönk. Mot slutet av 1996 och början av 1997 sjönk dock priserna något i samband med att konjunkturen temporärt mattades av.

År 1998 beräknas också investeringarna i energisektorn stiga kraftigt. Regeringen har beslutat om att avsätta i genomsnitt ca 1,5 miljarder kronor per år under 1998–2002 till ett omställningsprogram i energisektorn. Programmet innehåller bland annat stöd till investeringar i mindre vattenkraftverk och vindkraftverk. Potentialen för högre energinvesteringar är också stor. Kapitalkvoten i sektorn har under ett antal år sjunkit bl.a. som en följd av att elpriset varit lägre än den långsiktiga marginalkostnaden som inkluderar investeringskostnaden.

TABELL 10.2 ÖVRIGA NÄRINGSLIVETS INVESTERINGAR

	MILJARDER KRONOR	ÅRLIG PROCENTUELL VOLYMFÖRÄNDRING			
	1996	1995	1996	1997	1998
Jordbruk och skogsbruk	8,6	1,4	16,8	2,6	2,9
Energi och vattenverk	12,9	9,4	–1,2	6,4	8,5
Byggnadsindustri	3,7	12,3	–2,6	2,5	2,0
Handel	16,8	13,4	–3,4	5,0	9,0
Finansiell verksamhet	2,3	–15,3	2,4	2,5	4,5
Företagstjänste-verksamhet	13,8	49,8	2,9	8,0	6,0
Fastighetsverksamhet	10,7	–3,4	15,3	4,0	8,0
Hushållsverksamhet	6,9	12,8	3,6	8,0	5,0
Övriga tjänstebranscher	38,7	25,8	–1,0	12,6	4,3
Summa	**114,3**	**17,0**	**2,1**	**7,8**	**6,2**

Källor: Konjunkturinstitutet, Statistiska centralbyrån och Finansdepartementet.

10.2 Bostadsinvesteringar

Antalet *påbörjade bostäder* uppgick under första halvåret till rekordlåga 3 800. Det temporära investeringsbidraget förefaller ha lett till en tidigareläggning av bostadsproduktion från årsskiftet 96/97, till inledningen av förra året. Dessutom har sannolikt osäkerheten om det framtida bostadsfinansieringssystemet bidragit till det låga byggandet. De flesta indikatorer talar emellertid för att nedgången endast är temporär och att bostadsproduktionen gradvis kan öka framöver.

Bostadsbyggandet steg också under det andra kvartalet i år samtidigt som antalet ansökningar om statliga räntebidrag, vilka fungerar som en tidig indikator för bostadsbyggandet, ökade. Osäkerheten om bostadsbyggandet åren 1997 och 1998 är dock stor. Trots att historiskt sett få bostäder färdigställts det

DIAGRAM 10.2
Antal outhyrda respektive påbörjade lägenheter
Tusental

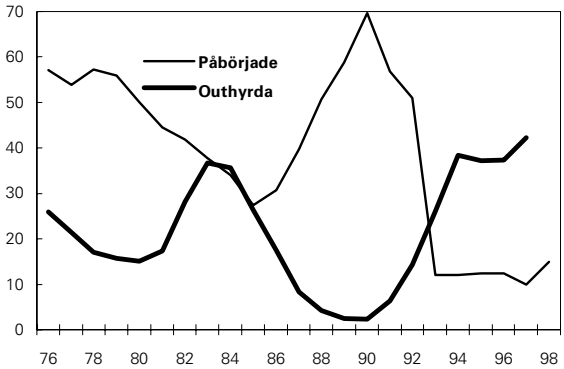

Anm: Antalet outhyrda lägenheter avser 1 mars respektive år. Antalet påbörjade lägenheter omfattar både flerfamiljshus och småhus.
Källor: Statistiska centralbyrån och Finansdepartementet.

senaste året har vakansgraden i lägenhetsbeståndet stigit från 3,2 % till 3,8 %. Något som sannolikt kan förklaras av den negativa sysselsättningsutvecklingen. I takt med att sysselsättningen åter ökar från och med andra halvåret i år bör vakansgraden falla. Inom vissa expansiva regioner är andelen lediga bostäder redan idag mycket låg. En begränsade faktor för en uppgång i bostadsproduktionen är dock de låga priserna på andrahandsmarknaden som i allmänhet understiger nyproduktionskostnaden. Priserna på egnahem har under det senaste året stigit med 6 % samtidigt som produktionskostnaden ökat med ca 1 %. Inom vissa delar av de expansiva regionerna är det emellertid redan idag lönsamt att bygga nytt.

Låga räntor, stigande disponibelinkomster och ökande sysselsättning torde dock leda till fortsatt stigande priser på andrahandsmarknaden och därmed öka volymen av nyproduktion. Sammantaget beräknas antalet påbörjade lägenheter uppgå till 10 000 i år och till 15 000 under 1998. Det temporära investeringsbidraget till studentbostäder har under hela perioden en viss uppdragande effekt på bostadsproduktionen.

Antalet *påbörjade ombyggnader* blev också lågt första halvåret 1997. En starkt bidragande orsak till detta var att det extra statliga bidraget till ombyggnation upphörde 1996. Den låga lönsamheten och svaga soliditeten inom bostadssektorn har sannolikt inneburit att en del ombyggnationer skjutits på framtiden. De fundamentala faktorerna i form av en förbättrad arbetsmarknad, låga räntor samt stigande realinkomster, talar dock för att ombyggandet stiger framöver. Antalet ansökningar om räntebidrag till ombyggnationer steg också under andra kvartalet i år. Enligt prognosen kommer ca 22 000 ombyggnationer att påbörjas 1997 och ca 25 000 nästa år. Denna siffra skall ses mot bakgrund av att Boverket räknar med att ca 30 000 lägenheter årligen behöver byggas om med normal kapitalförslitning. Innevarande år beräknas bidragen till miljöförbättrande åtgärder stimulera ombyggnadsverksamheten. År 1998 avsätts totalt 800 miljoner kronor till lokala investeringsprogram. De bidrag som kommuner kan söka inom ramen för detta projekt bedöms ha en viss stimulerande effekt på ombyggnadsvolymerna.

10.3 Lagerinvesteringar

Lageruppbyggnaden inom industrin kulminerade under första halvåret 1996. Därefter påbörjades en lagerreducering som dämpade industriproduktionen. Lagerstockarna i förhållande till produktionen var dock vid utgången av förra året fortfarande för höga varvid lagerjusteringen inom industrin torde ha fortsatt under första halvåret innevarande år. Detta gäller framförallt färdigvarulagren. Den kraftiga produktionsökningen under loppet av 1997 och 1998 beräknas dock leda till att lagerhållningen åter ökar från och med andra halvåret i år. I prognosen antas att industrin fortsätter att minska lagrens andel av produktionen vilket ändå leder till att industrins genomsnittliga lagerhållning kan öka också nästa år.

TABELL 10.3 LAGERFÖRÄNDRINGAR OCH LAGERBIDRAG

MILJARDER KRONOR 1991 ÅRS PRISER

	1995	1996	1997	1998
Jord och skogsbruk	97	–31	–200	0
Industri	15269	1780	500	1200
El, gas och vatten	–346	129	400	0
Handeln	–2005	–4341	–200	1000
Summa	13015	–2463	500	2200
BNP–bidrag	**0,5**	**–1,0**	**0,2**	**0,1**

Källor: Statistiska centralbyrån och Finansdepartementet

Varuhandelns lagerstockar har under flera år i följd minskat. Det sammanhänger sannolikt med strukturförändringar inom handeln där antalet grossister har minskat men också på den svaga efterfrågan på konsumtionsvaror. Lagren förutses minska även i år men i betydligt mindre omfattning än tidigare. Det beror på den betydande ökningen av hushållens efterfrågan på konsumtionsvaror men också på produktionsökningen inom industrin. Nästa år förutses den ökande aktiviteten i ekonomin medföra en svag lageruppbyggnad inom handeln. Sammanfattningsvis ger lagercyklen ett svagt positivt bidrag till BNP–tillväxten både i år och nästa år.

11 Den offentliga sektorn

De offentliga finanserna fortsätter att stärkas. Det finansiella sparandeunderskottet har minskat kraftigt sedan 1994 och för 1997 beräknas underskottet uppgå till 1,9 % som andel av BNP. År 1998 beräknas den offentliga sektorns inkomster och utgifter vara i balans. Denna utveckling medför att statsskulden som andel av BNP fortsätter att reduceras.

11.1 Den konsoliderade offentliga sektorn

Jämförelse med tidigare prognoser

Den offentliga sektorns finansiella sparande för 1997 beräknas nu, med oförändrade beräkningsmetoder, bli ca 10 miljarder kronor bättre än vad som redovisades i vårpropositionen. Denna förbättring är helt hänförlig till den offentliga sektorns primära utgifter, som reviderats ned med ca 12 miljarder kronor medan ränteutgifterna räknats upp med 2 miljarder kronor. Nedjusteringen ligger huvudsakligen på statens utgifter, och berör såväl transfereringar som konsumtion och investeringar.

Den underliggande bedömningen av 1998 har också förändrats i positiv riktning. Den offentliga sektorns finansiella sparande beräknat på samma sätt som i vårpropositionen har justerats upp med ca 4 miljarder kronor, oaktat de åtgärder som föreslås i budgetpropositionen för 1998. Denna förbättring jämfört med vårpropositionen beror huvudsakligen på att utgifterna exkl. räntor räknats ned.

Det redovisade finansiella sparandet ändras därtill av två tekniska skäl. För det första har EU:s statistik–organ Eurostat rekommenderat att utdelningar från det statliga bolaget Securum ska redovisas som finansiella transaktioner och således inte inräknas i det finansiella sparandet.

DIAGRAM 11.1

Den offentliga sektorns finansiella sparande

Procent

Källa: Konjunkturinstitutet, Statistiska centralbyrån och Finansdepartementet.

Därmed bortfaller inkomster 1997 och 1998 på 6,3 respektive 4,7 miljarder kronor i det redovisade finansiella sparandet, jämfört med vårpropositionen. För det andra kommer AP–fondens direktägda fastigheter att under 1998 överföras till bolagsform. Detta registreras i nationalräkenskaperna som en försäljning av fastigheter, vilket tillgodoräknas det finansiella sparandet eftersom aktier räknas som en finansiell tillgång i motsats till fastigheter. Bolagiseringar av AP–fondens fastigheter leder till en uppjustering av det finansiella sparandet 1998 med 15 miljarder kronor, jämfört med vårpropositionen.

Det redovisade finansiella sparandet förbättras således med ca 4 miljarder kronor 1997 och med ca 10 miljarder kronor 1998 jämfört med vårpropositionen.

Nivån på den finansiella nettoskulden har reviderats ned. Detta är en följd av att värdeökningar på aktier och obligationer m.m. för 1995 nu lagts in i redovisningen efter att Statistiska centralbyrån redovisat finansräkenskaperna. Därtill kommer de värdeökningar som redovisas av AP–fonden för 1996. Dessa korrigeringar medför att nettoskulden vid utgången av 1997 reviderats ned med 57 miljarder kronor. För prognosåren görs inga kalkyler över värdeförändringar på den offentliga sektorns tillgångar.

Utvecklingen 1995 – 1998

År 1996 uppgick underskottet i den offentliga sektorns finansiella sparande enligt nationalräkenskapernas redovisning till ca 42 miljarder kr eller 2,5 % av BNP. Det var en förbättring med nära 90 miljarder kronor från 1995. Den synnerligen starka förbättringen beror delvis på tillfälligt höga skatteinkomster bl.a. till följd av en omläggning av uppbörden av mervärdesskatt. Därför blir den ytterligare förbättringen av det finansiella sparandet under 1997 mindre och underskottet beräknas till 33 miljarder kronor eller 1,9 % av BNP. Nästa år förutses en relativt kraftig nedgång i de offentliga utgifterna leda till att underskottet elimineras. Inklusive effekten av bolagiseringar av AP–fondens fastigheter och exklusive utdelningen från Securum redovisas ett överskott på ca 10 miljarder kronor.

TABELL 11.1 DEN OFFENTLIGA SEKTORNS FINANSER

MILJARDER KRONOR, LÖPANDE PRISER

	1995	1996	1997	1998
Inkomster	**985,5**	**1065,9**	**1091,6**	**1135,9**
procent av BNP	*59,9*	*63,5*	*62,5*	*61,7*
Skatter och avgifter	823,1	911,6	940,2	980,7
procent av BNP	*50,0*	*54,3*	*53,8*	*53,2*
Kapitalinkomster	96,0	87,3	82,6	83,0
Övriga inkomster	66,3	67,0	68,8	72,2
Utgifter	**1114,9**	**1107,8**	**1124,6**	**1125,7**
procent av BNP	*67,8*	*66,0*	*64,4*	*61,1*
Transfereringar till hushåll	394,7	387,8	394,4	407,1
Övriga transfereringar	129,9	125,4	124,2	116,5
Ränteutgifter	117,3	119,3	118,4	112,8
Konsumtion	424,9	434,3	446,4	460,7
Investeringar	48,1	41,0	41,2	28,5
Finansiellt sparande	**–129,4**	**–41,9**	**–33,0**	**10,2**[1]
procent av BNP	*–7,9*	*–2,5*	*–1,9*	*0,6*
Primärt finansiellt sparande	–108,2	–9,8	2,8	40,0
procent av BNP	*–6,6*	*–0,6*	*0,2*	*2,2*
Finansiell ställning				
Nettoskuld	395,0	401,8	463,8	459,0
procent av BNP	*24,0*	*23,9*	*26,5*	*24,9*
Konsoliderad bruttoskuld	1286,6	1305,7	1346,8	1361,4
procent av BNP	*78,2*	*77,8*	*77,1*	*73,9*

[1]Inklusive utdelningen från Securum men exklusive effekten av bolagiseringen av AP–fondens fastigheter uppgår det finansiella sparandet 1998 till –0,1 miljard kronor

Källor: Konjunkturinstitutet, Statistiska centralbyrån och Finansdepartementet.

De svenska nationalräkenskaperna skiljer sig delvis från bokföringsreglerna i det europeiska nationalräkenskapssystemet (ENS). ENS tillämpas inom EU vid bedömningen av de offentliga finanserna i samband med förfarandet vid alltför stora underskott, den s.k. Excessive Deficit Procedure.

För närvarande redovisas ränteutgifterna på statsskulden utgiftsmässigt i nationalräkenskaperna. Därvid exkluderas kursvinster/förluster i samband med förtida inlösen av obligationer. Enligt nyligen antagna rekommendationer avseende redovisningen till Excessive Deficit Procedure ska emellertid kursvinster/förluster i samband med inlösen av obligationer redovisas som ränta. Dessutom ska de kursvinster/förluster som uppstår vid emissioner av s.k. benchmarklån periodiseras. Räntan på statsskuldsväxlar ska redovisas vid förfall och inte som i dag vid emission. Dessa nya redovisningsprinciper avseende räntor leder till betydande justeringar jämfört med de nuvarande nationalräkenskaperna.

Enligt ENS ska skatter och subventioner på varor och tjänster samt på produktionsfaktorer bokföras när skatten är upplupen och inte vid betalning, som i de svenska nationalräkenskapernas nuvarande redovisning.

Enligt Statistiska centralbyrån innebär en tillämpning av ENS–reglerna att det finansiella underskottet 1996 uppgick till 3,7 % av BNP. Med motsvarande justeringar beräknas underskottet för 1997 till 1,6 % av BNP. Som framgår av tabell 11.2 beror justeringarna huvudsakligen på annan periodisering av ränteutgifterna på statsskulden, inkomsterna av mervärdesskatt och särskild löneskatt samt utgifterna för läkemedelssubventioner. I justeringen ingår också AP–fondens fastighetsköp samt statens försäljning av fastigheter 1996 till Akademiska hus AB, som förbisetts i nationalräkenskaperna.

TABELL 11.2 JUSTERING AV DEN OFFENTLIGA SEKTORNS FINANSIELLA SPARANDE TILL ENS–DEFINITION

MILJARDER KRONOR, LÖPANDE PRISER

	1995	1996	1997
Finansiellt sparande enligt NR	**–129,4**	**–41,9**	**–33,0**
procent av BNP	*–7,9*	*–2,5*	*–1,9*
Totala justeringar	**12,8**	**–19,7**	**4,4**
Begreppsjusteringar till ENS–def.	*16,4*	*–20,6*	*6,4*
Räntor	8,3	–2,8	5,0
Momsjusteringar	8,2	–12,9	0,0
Läkemedelssubventioner	0,0	–1,4	1,4
Särskild löneskatt	0,0	–3,9	0,0
Övrigt	–0,1	0,4	0,0
Beräkningsjusteringar	*–3,6*	*0,9*	*–2,0*
Köp och försäljning av fastigheter	–3,5	1,7	–2,0
Övrigt	–0,1	–0,8	0,0
Finansiellt sparande enl. ENS	**–116,6**	**–61,6**	**–28,6**
procent av BNP	*–7,1*	*–3,7*	*–1,6*

Källor: Statistiska centralbyrån och Finansdepartementet.

Det finansiella sparandet visar den förändring av den finansiella förmögenheten som sker genom transaktioner. Värdeförändringar påverkar således inte det finansiella sparandet. Detsamma gäller försäljningar av aktier och andra finansiella tillgångar, då de inte förändrar den finansiella förmögenhetsställningen. Den offentliga skuldsättningen påverkas däremot av anskaffning och försäljningar av finansiella tillgångar, omdisponeringar på balansräkningen samt värdeförändringar på skulden i utländsk valuta. Den offentliga sektorns konsoliderade bruttoskuld, definierad enligt de s.k. Maastrichtkriterierna, motsvarade 79,3 % av BNP vid utgången av 1994. Skuldkvoten har sedan reducerats och uppgick till 77,8 % vid utgången av 1996 och väntas understiga 74 % i slutet av 1998. Drygt 2 procentenheter av denna nedgång kan tillskrivas planerade försäljningar av statliga tillgångar under 1997 och 1998.

Den offentliga sektorns finansiella nettoskuld, dvs. skulder minus samtliga finansiella tillgångar är vä-

sentligt lägre än den konsoliderade bruttoskulden, vilket huvudsakligen beror på att AP–fonden har betydande finansiella tillgångar vid sidan av statsobligationer. Nettoskulden stiger relativt mycket som andel av BNP mellan 1996 och 1997 trots att den konsoliderade bruttoskulden sjunker som andel av BNP. Det beror på att den relativa förändringen av nettoskulden är betydligt större än för bruttoskulden – 15 % jämfört med 3 %.

Förbättringen av de offentliga finanserna mellan 1995 och 1996 skedde främst genom kraftigt stigande skatteinkomster. Skattekvoten (skatteinkomsterna i relation till BNP) ökade med 4 ¼ procentenheter till 54,3%. De stora skatteinkomsterna förra året beror delvis på tillfälliga faktorer. Omläggningen av uppbörden av mervärdesskatt gav en tillfällig höjning av skatteinkomsterna 1996 på nära 13 miljarder kronor. En annan tillfällig effekt år 1996 utgjordes av engångsvisa inbetalningar av särskild löneskatt från statliga f.d. affärsverk på ca 4 miljarder kronor. Av skatteinkomsterna 1996 kan således ca 17 miljarder kronor, motsvarande 1 % av BNP, beräknas vara tillfälliga. Den sålunda korrigerade skattekvoten för 1996 kan därmed uppskattas till ca 53,3 %.

TABELL 11.3 DEN OFFENTLIGA SEKTORNS SKATTER OCH AVGIFTER

PROCENT AV BNP

	1995	1996	1997	1998
Hushållens direkta skatter	20,6	21,8	22,5	22,3
Företagens direkta skatter	3,0	3,2	3,3	3,0
Arbetsgivaravgifter	13,6	14,7	14,3	14,2
Mervärdesskatt	7,1	8,0	7,1	7,1
Övriga indirekta skatter	5,8	6,5	6,5	6,5
Skatter och avgifter	**50,0**	**54,3**	**53,8**	**53,2**

Källor: Konjunkturinstitutet, Statistiska centralbyrån och Finansdepartementet.

När de tillfälliga inkomsterna under 1996 faller bort sjunker skattekvoten 1997, trots tillkommande skattehöjningar. Den allmänna sjukförsäkringsavgiften har höjts med 1 procentenhet och den statliga inkomstskatten för inkomster under brytpunkten har höjts från 100 till 200 kr. Skatterna har under året höjts i flera steg på energi och tobak. Arbetsgivaravgifterna har sänkts för den del av ett företags lönesumma som understiger 600 000 kronor samt för att delvis kompensera företagen för den utökade arbetsgivarperioden i sjukförsäkringen. Skatten på allemansfonder höjdes från 20 till 30 % vid årsskiftet. Det medförde att hushållen i ovanligt stor utsträckning realiserade kursvinster på aktier under 1996. Den skatt som därigenom utlöstes betalas till större delen i år, vilket tillfälligt drar upp skatteinkomsterna 1997.

Nästa år höjs den allmänna egenavgiften med ytterligare 1 procentenhet. Samtidigt sker en växling så att den allmänna sjukförsäkringsavgiften tas bort och ersätts med en motsvarande högre allmän pensionsavgift. En växling sker också mellan olika arbetsgivaravgifter. Det sammanlagda uttaget av arbetsgivaravgifter, inklusive allmän löneavgift, höjs från 32,92 % till 33,03 %, för att ersätta staten för att arbetsgivarperioden i sjukförsäkringen förkortas.

Trots skattehöjningarna sjunker skattekvoten med ½ procentenhet 1998. Det beror till stor del på att företagens skattebetalningar går ned i förhållande till BNP, efter att ha legat på en historiskt hög nivå under 1996 och 1997. Skattekvoten reduceras också till följd av att lönesumman, den viktigaste skattebasen, ökar långsammare än BNP.

De offentliga utgifterna minskade förra året realt med 2,3 % och utgiftskvoten (utgifterna som andel av BNP) gick ned

TABELL 11.4 DEN OFFENTLIGA SEKTORNS UTGIFTER

	MILJARDER KRONOR	PROCENTUELL FÖRÄNDRING I 1991 ÅRS PRISER			
	1996	1995	1996	1997	1998
Summa utgifter	**1107,8**	**0,9**	**–2,3**	**–0,6**	**–0,9**
exklusive räntor	998,5	0,1	–2,7	–0,5	–0,2
Transfereringar till hushåll	387,8	–2,1	–2,4	0,7	1,5
Pensioner	214,4	–0,4	1,0	–0,6	–0,2
Sjukförsäkring m.m.	36,3	–5,8	–16,9	–7,3	8,6
Arbetslöshets–bidrag m.m.	53,5	–8,3	–2,4	6,2	–4,1
Övrigt	83,7	0,1	–3,4	3,9	6,6
Övriga transfereringar	125,4	11,1	–4,1	–2,0	–7,7
Läkemedel och privat vård	13,5	9,3	8,2	4,9	–2,5
Räntebidrag	27,8	–4,4	–13,8	–26,9	–42,1
Bidrag till EU	16,8		6,9	10,2	3,4
Bistånd	10,7	–9,0	–12,0	6,2	–5,9
Övrigt	56,6	–1,7	–2,7	3,5	–0,9
Räntor	119,3	9,0	1,0	–1,7	–6,3
Konsumtion	434,3	–1,0	–1,7	–0,5	0,1
Investeringar [1]	41,0	0,8	–8,2	–5,8	2,0

[1] Förändringstalen för investeringarna är beräknade exklusive köp och försäljning av fastigheter.
Anm.: Deflatering med implicitprisindex för offentlig konsumtion resp. investeringar. Övriga delar deflaterade med KPI.
Källor: Konjunkturinstitutet, Statistiska centralbyrån och Finansdepartementet.

Under 1997 fortsätter nedgången i utgiftskvoten och realt sjunker utgifterna med 0,6 %. Transfereringarna till hushåll stiger till följd av ökad arbetslöshet, höjd ersättningsnivå i arbetslöshetsförsäkringen, tillfällig avgångsersättning till äldre arbetslösa samt att antalet personer som uppbär olika former av studiestöd ökar. Utbetalningarna från sjukförsäkringen

minskar till följd av den förlängning av arbetsgivarperioden i sjukförsäkringen som infördes vid årsskiftet. Fortsatta besparingar sker bl.a. på bostadsbidragen.

Utgifterna för läkemedelssubventioner fortsätter att öka trots vidtagna besparingar. Det beror på att utbetalningarna av subventionerna påverkas av den hamstring av läkemedel, som ägde rum i slutet av förra året. Transfereringarna till utlandet stiger genom att avgiften till EU höjs samt av att utbetalningar av biståndsmedel ökar, efter att ha minskat förra året. Den offentliga konsumtionen beräknas minska med ½ % och investeringarna med nära 6 % i reala termer.

För nästa år förutses en real minskning av utgifterna med ca 1 %. Exklusive sjunkande ränteutgifter uppgår nedgången till 0,2 %. Ett kraftigt bidrag till utgiftsminskningen kommer från räntebidragen till bostäder, som nästan halveras mellan 1997 och 1998 till en nivå på drygt 12 miljarder kronor. Detta beror på en kombination av lägre räntor, minskat bostadsbyggande och ändrade regler.

Transfereringarna till hushållen stiger med 1,5 %, trots att arbetslösheten går ned. Det beror på att ersättningsnivåerna i socialförsäkringarna höjs samt av att antalet personer i utbildning fortsätter att öka. Utgifterna i sjukförsäkringen ökar kraftigt eftersom arbetsgivarperioden förkortas från 28 till 14 dagar. Barnbidragen och bostadstilläggen för pensionärer höjs. Det reala värdet av pensioner och andra basbeloppsstyrda transfereringar reduceras eftersom inflationen stiger, jämfört med den mycket låga inflation från juni 1996 till juni 1997 som styr basbeloppet för 1998.

Den offentliga konsumtionen beräknas öka marginellt medan en återhämtning sker av investeringarna efter nedgången under 1996 och 1997.

Förbättringen av de offentliga finanserna från 1994 till 1998

Den offentliga sektorns finansiella underskott reduceras enligt prognosen från 10,3 % av BNP 1994 till 0 % 1998, beräknat inklusive utdelningen från Securum men exklusive effekten av bolagiseringen av AP–fondens fastigheter. Förbättringen fördelas mellan en sänkning av utgiftskvoten med 8 procentenheter och en höjning av inkomstkvoten med 2,3 procentenheter. Den beräknade förbättringen kan jämföras med att konsolideringsprogrammet för att sanera de offentliga finanserna omfattar åtgärder motsvarande 8 % av BNP under perioden 1995–1998, varav 3,8 procentenheter består av skattehöjningar och 4,2 procentenheter består av besparingar. Därutöver tillkommer de besparingar som har skett inom den kommunala sektorn, där utgifterna beräknas minska med 1,7 procentenheter mätt som andel av BNP (exklusive effekten av kommunaliseringen av läkemedelssubventionerna). Genom nedgången i räntläget kan ökningen av ränteutgifterna begränsas och ränteutgifterna sjunker som andel av BNP med 0,5 procentenheter, trots att den offentliga sektorns konsoliderade skuld är ca 150 miljarder kronor större 1998 än 1994. Dessa och övriga bidrag till förbättringen av de offentliga finanserna framgår av tabell 11.5.

TABELL 11.5 BIDRAG TILL FÖRBÄTTRINGEN AV DEN OFFENTLIGA SEKTORNS FINANSIELLA SPARANDE FRÅN 1994 TILL 1998

PROCENT AV BNP

Total förbättring	**10,3**
Ökade inkomster	**2,3**
Konsolideringsprogrammet	3,8
Övrigt	–1,5
Minskade utgifter	**8,0**
Konsolideringsprogrammet	4,2
Kommunala utgifter	1,7
Ränteutgifter	0,7
Övrigt	1,4

Källa: Finansdepartementet.

Förändringen av den offentliga sektorns finansiella sparande kan också delas upp på en cyklisk respektive en strukturell komponent. Den cyliska delen kan grovt uppskattas som 75 % (elasticiteten) av skillnaden mellan faktisk och potentiell BNP. Den genomsnittliga tillväxten från 1994 till 1998 uppgår i prognosen till 2,5 % per år, medan den underliggande tillväxten kan uppskattas till 2 %. Därmed uppgår den sammanlagda konjunkturförbättringen under perioden till 2 %. Den cykliskt betingade förbättringen av den offentliga sektorns finansiella sparande kan således grovt uppskattas till 1,5 procentenheter av BNP. Förbättringen av det offentliga sparandet beror således huvudsakligen på icke–cykliska faktorer och, som framgår av tablån ovan, till största delen på konsolideringsprogrammet.

11.2 Den statliga sektorn

Den statliga sektorn omfattar, förutom den del av statens verksamhet som ingår i statsbudgeten, även fonder m.m. utom budgeten, som t.ex. delpensions– och lönegarantifonderna. Statliga affärsverk och bolag ingår däremot inte.

Statens (inkl. sjuk–och arbetslöshetsförsäkringarna) inkomster består till ca 90 % av skatter och avgifter. År 1996 bestod utgifterna enligt nationalräkenskapernas redovisning till 19 % av konsumtion, 3 % av investeringar, 62 % av transfereringar och 16 % av räntor. Det är endast konsumtion och investeringar som utgör real resursförbrukning och ingår i BNP.

Den statliga konsumtionen varierar relativt kraftigt mellan åren och har visat sig vara svår att förut-

säga. Genom systemet med anslagssparande kan statliga myndigheter delvis förskjuta de budgeterade utgifterna i tiden.

TABELL 11.6 STATENS FINANSER

MILJARDER KRONOR, LÖPANDE PRISER

	1995	1996	1997	1998
Inkomster	**545,2**	**596,4**	**621,7**	**656,4**
Skatter och avgifter	481,5	533,2	558,9	590,6
Övriga inkomster	63,7	63,2	62,8	65,9
Utgifter	**690,7**	**650,3**	**661,2**	**665,4**
Transfereringar till hushåll	248,2	233,8	236,5	244,0
Bidrag till kommuner	73,4	55,8	57,9	76,4
Övriga transfereringar	105,4	100,7	99,2	78,7
Ränteutgifter	107,7	110,0	111,3	104,5
Konsumtion	131,9	132,0	137,5	141,9
Investeringar	24,2	18,0	18,8	19,8
Finansiellt sparande	**–145,5**	**–53,9**	**–39,5**	**–9,0**
Procent av BNP	*–8,8*	*–3,2*	*–2,3*	*–0,5*
Primärt finansiellt sparande	–67,6	30,5	45,0	67,4
Procent av BNP	–4,1	1,8	2,6	3,7
Lånebehov	138,6	21,0	17,7	15,0
Procent av BNP	*8,4*	*1,3*	*1,0*	*0,8*
Statsskuld	1386,2	1411,2	1458,0	1463,4
Procent av BNP	*84,3*	*84,1*	*83,5*	*79,4*

Källor: Konjunkturinstitutet, Statistiska centralbyrån och Finansdepartementet.

Den statliga konsumtionen i fasta priser minskade förra året med 3,7 %. Första halvåret 1997 sjönk konsumtionen med drygt 4,5 %, jämfört med motsvarande period 1996. Nedgången beror till stor del på att inköpen till försvaret minskade kraftigt på grund av att beställningar senarelagts. Därför väntas en återhämtning under andra halvåret så att den statliga konsumtionen för helåret 1997 stiger med ½ %. En lika stor ökning beräknas för 1998 .

Statsbidragen till den kommunala sektorn dras upp med ca 11 miljarder kronor 1998 till följd av att landstingen övertar betalningsansvaret för läkemedelssubventionerna. Därigenom reduceras de statliga transfereringarna i motsvarande grad.

Bakom förbättringen av det offentliga sparandet, som beskrivs ovan, ligger en ännu kraftigare förstärkning av statens finanser. Underskottet i statens finansiella sparande minskade från ca 145,5 miljarder kr 1995 till ca 54 miljarder kr 1996. Försäljning av aktier och andra finansiella transaktioner, som inte inräknas i det finansiella sparandet, bidrog till att reducera lånebehovet 1996 till ca 21 miljarder kr.

För de kommande åren beräknas en fortsatt förbättring av statens finansiella sparande. Lånebehovet minskar emellertid inte lika mycket. Tillkommande försäljningar av aktier drar visserligen ned lånebehovet men andra finansiella transaktioner, som t.ex. återbetalningar av lån, blir av mindre omfattning än under 1996.

Statsskuldens utveckling bestäms, förutom av lånebehovet, även av hur skulderna i utländsk valuta påverkas av valutakursförändringar. Kronans förstärkning under 1995 reducerade statsskulden med nära 40 miljarder kronor. Utvecklingen av valutakursen under 1996 medförde ingen nämnvärd värdeförändring av statsskulden. Den förutsatta valutakursutvecklingen under 1997 leder till att statsskulden skrivs upp med nära 30 miljarder kronor. För 1998 beräknas valutakursförändringar medföra en nedskrivning av skulden med 10 miljarder kronor. Sammantaget fortsätter statsskulden mätt som andel av BNP att gå ned från toppåret 1995.

Med anledning av den planerade ålderspensionsreformen avsätts sedan 1995 en del av inkomsterna från ATP–avgiften, drygt 10 miljarder kr per år, till ett räntebärande konto hos Riksgäldskontoret. Dessa medel är avsedda att motsvara den pensionsrätt som tjänas in i ett framtida premiereservsystem. Avsättningen ingår i statens finansiella sparande och reducerar statens lånebehov, medan AP–fondens sparande reduceras med motsvarande belopp. Den framtida premiereserven ska bokföras i den offentliga sektorn enligt Eurostats rekommendation.

11.3 Allmänna pensionsfonden

Pensionsutbetalningarna från AP–fonden överstiger avgiftsinkomsterna med ca 34 miljarder kronor 1997. En allt större del av pensionerna finansieras med avkastningen på fondkapitalet. Sparandet är dock alltjämt positivt och därigenom kan fonden fortsätta att växa. AP–fondens sparande har dock minskat kontinuerligt sedan 1990 och minskningen fortsätter under prognosperioden.

AP–fondens tillgångar till marknadsvärde uppgick vid slutet av 1996 till 686 miljarder kronor. Därav svarade obligationer och andra finansiella fordringar för 87 %, aktier för 10 % samt fastigheter och aktier i fastighetsbolag för 3 %. Innehavet av statspapper, som avräknas från statsskulden vid redovisningen av den s.k. Maastrichtskulden, hade ett nominellt värde på 237 miljarder kronor. Fastighetsinnehavet bestod till 15 miljarder kronor av direktägda fastigheter. Under 1998 sker en bolagisering av detta fastighetsbestånd. Transaktionen innebär att fastigheter ersätts med aktier i balansräkningen. Då aktier, men inte fastigheter, utgör en finansiell tillgång enligt nationalräkenskaperna så leder transaktionen till ett högre uppmätt finansiellt sparande, trots att den totala förmögenheten inte ändrats.

TABELL 11.7 ALLMÄNNA PENSIONSFONDEN
MILJARDER KRONOR, LÖPANDE PRISER

	1995	1996	1997	1998
Inkomster	**133,8**	**135,2**	**134,2**	**135,8**
Avgifter	80,6	85,0	87,8	90,8
Övriga inkomster	53,2	50,2	46,4	45,0
Utgifter	**114,1**	**118,6**	**122,4**	**126,2**
ATP	113,2	117,9	121,5	125,3
Övriga utgifter	0,9	0,8	0,9	0,9
Försäljning av fastigheter				15,0
Finansiellt sparande	**19,7**	**16,6**	**11,8**	**24,5**
Exkl. försäljning av fastigheter				9,5

Källor: Konjunkturinstitutet, Statistiska centralbyrån och Finansdepartementet.

11.4 Den kommunala sektorn

Den kommunala sektorn omfattar kommuner (primärkommuner), landsting och kyrkokommuner (församlingar). Kommunal affärsverksamhet, kommunalt ägda företag m.m. räknas i dessa sammanhang inte in i kommunsektorn.

Enligt det preliminära utfallet från nationalräkenskaperna för 1996 motsvarade den kommunala sektorns utgifter 23,8 % av BNP, varav kommunal konsumtion utgjorde 18 procentenheter. Resterande del utgjordes av transfererings– och investeringsutgifter. Inkomsterna motsvarade 23,6 % av BNP, varav skatteinkomster och statsbidrag utgjorde 20,8 procentenheter.

I enlighet med regeringens förslag i den ekonomiska vårpropositionen har de allmänna statsbidragen till kommuner och landsting höjts med 4 miljarder kronor 1997. Tillskottet betalas ut under andra halvåret. Fr.o.m. 1998 föreslår regeringen att statsbidragen höjs med ytterligare ca 4 miljarder kronor. Därutöver föreslås också förstärkningar för åren 1999 och 2000. Statsbidragsnivån påverkas därtill av ekonomiska regleringar mellan staten och kommunsektorn, bl.a. på grund av landstingens övertagande av betalningsansvaret av läkemedels-subventionerna, vilket även påverkar transfereringsutgifterna nästa år. Till detta kommer bl.a. satsningar på kommunala utbildningsplatser och på s.k. resursarbetare enligt ”Kalmarmodellen”. För detta utgår specialdestinerade statsbidrag.

En viktig förutsättning är det ekonomiska balanskrav som börjar gälla år 2000 för kommuner och landsting, vilket innebär att resultatet ska vara positivt.

Riksdagen har tidigare beslutat om åtgärder mot kommunala skattehöjningar för 1997 och 1998. Om en kommun eller ett landsting höjer skatten, sänks statsbidraget med ett belopp motsvarande halva den inkomstökning som följer av skattehöjningen. I kalkylerna har den genomsnittliga kommunalskattesatsen antagits vara oförändrad mellan 1997 och 1998.

Jämfört med den ekonomiska vårpropositionen har prognosen avseende konsumtions– och sysselsättningsutvecklingen i kommunsektorn för 1997 reviderats ned. Orsaken är en kraftigare sysselsättningsminskning än väntat under första halvåret 1997. Under andra halvåret väntas minskningen bromsas upp, inte minst mot bakgrund av de ökade statsbidragen. Antalet sysselsatta i kommunsektorn beräknas minska med drygt 40 000 mellan 1996 och 1997.

Nedrevideringen av sysselsättningsprognosen innebär att den kommunala konsumtionen under 1997 beräknas minska med 1,7 % i fasta priser, jämfört med en minskning med 0,9 % enligt bedömningen i våras. Samtidigt beräknas dock förbrukningen (köp av materiel och tjänster), som också ingår i konsumtionen, öka något. Prognosen för socialbidragsutgifterna har reviderats upp mot bakgrund av ny statistik från Socialstyrelsen.

Sammantaget beräknas det finansiella sparandet 1997 förbättras något jämfört med bedömningen i vårpropositionen. År 1998 är förbättringen av det finansiella sparandet mindre jämfört med vårpropositionen. Orsaken är att skatteinkomsterna utvecklas något svagare. Konsumtionsutvecklingen påverkas under 1998 av att de s.k. resursarbetarna (”Kalmarmodellen”) räknas in i den kommunala lönesumman. Detta höjer tillfälligt nivån på den kommunala konsumtionen och sysselsättningen under 1998. Även utbildningssatsningarna inom den kommunala vuxenutbildningen höjer nivån på konsumtionen något under prognosperioden.

Den finansiella utvecklingen i kommunsektorn på kort sikt innebär en fortsatt negativ resultatutveckling för sektorn som helhet åren 1997 och 1998.

Under åren 1992–1996 har den kommunala konsumtionen minskat med 4,3 . Samtidigt har antalet sysselsatta i kommunsektorn enligt Statistiska centralbyråns statistik (AKU) reducerats med drygt 100 000 personer eller ca 10 %. Att enbart se till konsumtions– och sysselsättningsutvecklingen ger emellertid inte en fullständig bild av hur kommunsektorns resurser har utvecklats. Av tabell 11.9 framgår hur konsumtionen beräknas. Förädlingsvärdet utgör kommunsektorns bidrag till BNP och beräknas som summan av utbetald lön och arbetsgivaravgifter m.m., samt kapitalförslitning. Lönesummans volymförändring motsvarar i princip förändringar i sysselsättningen, mätt som antalet arbetade timmar. Kapitalförslitningen utgör det beräknade slitaget (”konsumtionen”) av anläggningstillgångar såsom fastigheter och inventarier. Läggs förbrukningen till förädlingsvärdet erhålls värdet av den kommunala bruttoproduktionen. Förbrukningen utgörs av utgifter för köp av materiel och tjänster.

TABELL 11.8 KOMMUNERNAS FINANSER[1]

MILJARDER KRONOR, LÖPANDE PRISER

	1995	1996	1997	1998
Inkomster	**389,9**	**395,6**	**399,2**	**425,6**
Skatter[2]	261,3	293,9	294,4	300,7
Statsbidrag[3]	73,4	55,8	57,9	76,4
Övrigt	55,2	45,9	46,9	48,6
Utgifter	**393,3**	**400,2**	**404,5**	**431,1**
Transfereringar	76,6	75,1	73,4	88,8
Konsumtion	292,8	302,1	308,7	318,6
volymförändring %	0,0	–0,9	–1,7	0,6
Investeringar	23,9	23,0	22,4	23,7
Finansiellt sparande	**–3,5**	**–4,6**	**–5,3**	**–5,5**
kommuner	–1,6	–3,5	–3,7	–4,9
landsting	0,7	0,7	–0,1	0,8
övriga[4]	–2,6	–1,8	–1,5	–1,3

[1]Inkomster och utgifter redovisas exklusive statligt utjämningsbidrag och statlig utjämningsavgift.
[2]Redovisas t.o.m. 1995 netto efter avdrag för ekonomiska regleringar.
[3]Redovisas fr.o.m. 1996 netto efter avdrag för kommunernas och landstingens tillskott till det kommunala momsåterbetalningssystemet.
[4]Församlingar och kommunalförbund
Källor: Konjunkturinstitutet, Statistiska centralbyrån och Finansdepartementet.

Värdet av den kommunala bruttoproduktionen utgör ett mått på resursåtgången i den kommunala sektorn. Då konsumtionen beräknas dras försäljningsinkomsterna av från bruttoproduktionen. Försäljningsinkomsterna omfattar bl.a. avgifter som tas ut i kommunal verksamhet. Kommunal konsumtion utgör således den del av produktionen/resurserna som finansieras med skattemedel (kommunalskatt och statsbidrag).

TABELL 11.9 KOMMUNAL KONSUMTION

	MILJARDER KRONOR	PROCENTUELL VOLYMFÖRÄNDRING				
	1996	1992	1993	1994	1995	1996
Förädlingsvärde	251,4	–3,0	–2,9	–1,1	0,5	–1,0
Löner m.m.	237,1	–3,2	–3,2	–1,4	0,2	–1,1
Kapitalförslitning	14,3	0,1	2,4	3,2	3,5	–0,6
Förbrukning	87,7	11,3	2,2	2,6	–0,2	1,6
Bruttoproduktion	**339,1**	**0,1**	**–1,6**	**–0,1**	**0,3**	**–0,3**
./. Försäljning	37,0	11,7	0,4	8,8	2,7	4,7
Konsumtion	**302,1**	**–0,8**	**–1,8**	**–1,0**	**0,0**	**–0,9**

Källor: Konjunkturinstitutet och Statistiska centralbyrån.

Förädlingsvärdet har minskat med 7,4 % under åren 1992–1996, vilket förklaras av en minskad sysselsättning. Bruttoproduktionen har emellertid minskat med endast 1,7 % under samma period. Orsaken är att kommuner och landsting i ökad utsträckning köper materiel och tjänster. Att konsumtionen minskat mer än bruttoproduktionen (–4,3 %) beror på att försäljningsinkomsterna har ökat i volym.

All statistik bör tolkas med viss försiktighet. Bland de slutsatser som ändå kan dras är att sysselsättningen i kommunsektorn under åren 1992–1996 har minskat kraftigt, men till en del ersatts av köpta tjänster, vilket gett sysselsättning i andra sektorer. Sysselsättningen mätt i antal personer har minskat något mer än antalet arbetade timmar, vilket förklaras av ökad närvaro och medelarbetstid. Att den kommunala konsumtionen har minskat beror, förutom på rena besparingsåtgärder, även på att försäljningsinkomsterna ökat i betydelse som finansieringskälla för kommunsektorn.

12 Medelfristig kalkyl

På motsvarande sätt som i vårpropositionen presenteras här, utöver kortsiktsprognosen, en kalkyl över den ekonomiska utvecklingen t.o.m. år 2000. Kalkylen ska inte tolkas som en prognos i egentlig mening utan snarare som en beskrivning av en möjlig utveckling givet vissa antaganden.

Liksom i vårpropositionen är de viktigaste antagandena att lönebildningen fungerar väl samt att de omfattande satsningarna inom utbildning och arbetsmarknadspolitiken får avsedd effekt på arbetslösheten.

Med några få undantag bygger beräkningarna på den ekonomiska politik och de regler som beslutats av riksdagen samt de förslag till förändringar som regeringen presenterar i föreliggande proposition. Dessa undantag utgörs av antaganden inom områden där beslut ännu inte finns. Antaganden om den vidare utvecklingen har gjorts, exempelvis avseende nivån på de arbetsmarknadspolitiska åtgärderna. För den offentliga sektorns finanser förutsätts de i vårpropositionen de fastslagna målen om överskott motsvarande ½ procent av BNP år 1999 och 1½ procent av BNP år 2000 vara styrande.

En ytterligare utgångspunkt för kalkylen är att inflationen antas utvecklas i linje med Riksbankens mål. Med denna ansats fokuseras kalkylen på vilken tillväxt som kan vara förenlig med en inflationstakt på 2 %.

12.1 Den reala kalkylen

Den svenska ekonomins tillväxtförutsättningar på medellång sikt bestäms i hög grad av arbetsmarknadens, och särskilt lönebildningens funktionssätt. Av avgörande betydelse är i vilken utsträckning det föreligger lediga resurser vid utgången av år 1998, som kan tas i anspråk utan att det uppkommer inflationsdrivande löneökningar. Mot bakgrund av de grundläggande antagandena om en bättre fungerande arbetsmarknad och lönebildning, bedöms tillväxten år 1999 och 2000 kunna uppgå till 2,9 % respektive 2,8 % och sysselsättningen kunna öka med 1,6 % vardera år, vilket leder till att den öppna arbetslösheten faller till 4,5 % av arbetskraften.

Den antagna utvecklingen omfattar inte något egentligt cykliskt förlopp utan beskriver i stället en anpassning av faktisk BNP till potentiell BNP. Man får dock utgå ifrån att cykliska rörelser i ekonomin kommer att uppträda även framöver.

Kalkylen för år 1999 och 2000 baseras således främst på en bedömning av vilken ökning av BNP och sysselsättningen, respektive minskning av arbetslösheten, som kan ske på ett hållbart sätt, dvs. utan att inflationen ökar på ett sätt som inte är förenligt med inflationsmålet, vid en väl fungerande lönebildning.

TABELL 12.1 FÖRUTSÄTTNINGAR

	1997	1998	1999	2000
BNP OECD (16)	2,7	2,4	2,5	2,5
KPI OECD (16)	2,1	2,2	2,3	2,3
Marknadstillväxt OECD (14)	7,0	6,8	6,0	6,0
Tysk ränta 5–år statsobligation[1]	4,60	5,13	5,25	5,25
Svensk ränta 5–år statsobligation[1]	5,82	6,13	6,25	6,25
TCW–index[1]	121,2	120,5	119,0	118,0

[1] Årsgenomsnitt
Källor: OECD och Finansdepartementet

Den internationella bilden karakteriseras av en relativt gynnsam utveckling inom OECD–området, med en tillväxt på i genomsnitt 2,5 % per år, samtidigt som inflationen ligger kvar på drygt 2 %. Den balanserade inflationsutvecklingen bidrar till att det internationella ränteläget vid utgången av år 2000 antas ligga endast marginellt högre än år 1998. Bakom ränteutvecklingen ligger också ett antagande om att den europeiska monetära unionen kommer till stånd den 1 januari 1999, dock utan svenskt deltagande.

Mot bakgrund av de grundläggande antagandena om en bättre fungerande arbetsmarknad och lönebildning antas löneökningarna under perioden 1998–2000 begränsas till 3,5% årligen, en ökningstakt som bedöms vara förenlig med en inflation på 2 %.

DIAGRAM 12.1
Bidrag till BNP-tillväxten från olika komponenter
Procentenheter

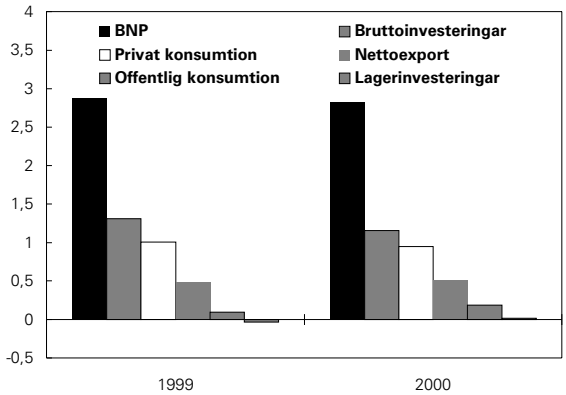

Källor: Statistiska centralbyrån och Finansdepartementet.

Den stabila inflationstakten i kombination med en successiv förbättring av de offentliga finanserna resulterar i ett ökat förtroende för den svenska ekonomin. Detta tar sig bl.a. uttryck i en viss förstärkning av kronan.

TABELL 12.2 FÖRSÖRJNINGSBALANS

	MILJARDER KRONOR	PROCENTUELL FÖRÄNDRING			
	1996	1997	1998	1999	2000
Privat konsumtion	885,3	2,3	2,5	2,0	1,9
Offentlig konsumtion	434,2	–1,1	0,5	0,4	0,8
Stat	132,2	0,5	0,5	0,5	0,5
Kommuner	302,1	–1,7	0,6	0,4	1,0
Bruttoinvesteringar	249,6	0,4	5,8	8,0	6,7
Näringsliv ex. bost.	183,6	5,0	5,4	8,1	5,8
Bostäder	30,3	–21,2	12,8	15,0	15,0
Myndigheter	35,6	–3,5	3,2	2,7	5,3
Lagerinvesteringar[1]	–3,2	0,2	0,1	0,0	0,0
Export	670,4	9,6	7,2	5,2	5,1
Import	558,2	8,5	7,0	5,1	5,0
BNP	**1678,1**	**2,3**	**3,1**	**2,9**	**2,8**

[1]Förändring i procent av föregående års BNP.
Källor: Statistiska centralbyrån och Finansdepartementet

Jämfört med växelkursnivån vid tidpunkten för kronans fall 1992 innebär den antagna konkurrentvägda växelkursen vid slutet av perioden en depreciering med ca 15 %. I kombination med en historiskt sett måttlig löneökningstakt inom industrin får detta till följd att konkurrenskraften är god under hela perioden. Exportindustrins marknadsandelar beräknas därmed försvagas endast marginellt under kalkylperioden. Exporten antas öka med ca 5 % såväl 1999 som 2000.

Den främsta motorn i ekonomin under år 1999 respektive 2000 utgörs av bruttoinvesteringarna som beräknas växa med drygt 7 % i genomsnitt. Det mest betydande bidraget kommer från näringslivets investeringar som gynnas av de relativt höga vinstnivåerna. De makroekonomiska förutsättningarna är gynnsamma med sunda statsfinanser och prisstabilitet. Tillgången på arbetskraft bedöms vara god.

Även bostadsinvesteringarna kan förväntas stiga, dock från en mycket låg nivå. Under åren 1999 och 2000 beräknas ökningen uppgå till 15 % årligen. Nyproduktionen stiger då till 23 000 lägenheter år 2000, vilket fortfarande är en historiskt låg nivå. Sammantaget ger bruttoinvesteringarna ett bidrag till tillväxten på drygt 1 % såväl år 1999 som år 2000.

TABELL 12.3 NYCKELTAL

	1997	1998	1999	2000
KPI, dec.–dec.	2,1	1,5	2,0	2,0
Kostnadstimlön	4,8	3,5	3,5	3,5
Öppen arbetslöshet[1]	8,4	7,4	6,0	4,5
Arbetsmarknadspolitiska åtgärder[1]	4,3	4,7	4,5	4,4
Antal sysselsatta	–1,2	1,0	1,6	1,6
Real disponibel inkomst	0,0	1,8	2,6	3,6
Hushållens nettosparkvot	3,2	2,6	3,1	4,8

[1]Andel av arbetskraften
Källa: Finansdepartementet

Ett nästan lika stort bidrag kommer från den privata konsumtionen, som beräknas öka med ca 2 % per år. I jämförelse med länder som Storbritannien, Norge och Finland, som också drabbades av den typ av fall i tillgångspriserna som inträffade i Sverige i början av 1990–talet, innebär den kalkylerade ökningen att konsumtionsutvecklingen blir relativt sett lugn. Sparkvoten beräknas stiga i ett medelfristigt perspektiv och i slutet av perioden hamnar den på en nivå som är högre är genomsnittet för den senaste 20–årsperioden. Denna uppgång ska ses mot bakgrund av att hushållen de närmaste åren förväntas dra ned sparkvoten mer än vad som är långsiktigt önskvärt i samband med att man ökar sina inköp av kapitalvaror, samt mot bakgrund av det tekniska antagandet om en överföring från staten till hushållen år 1999 och 2000. Dessutom verkar hushållen se sin konsumtion i ett långsiktigt perspektiv där tillfälliga förändringar har en begränsad inverkan på beteendet. Det kan dock inte uteslutas att konsumtionen ökar mer än beräknat. Kalkylen över hushållens sparande innebär att hushållens förmögenhet, ställd i relation till disponibel inkomst, stiger till en nivå som klart överstiger tidigare perioder.

Primärkommunerna och landstingen antas klara det aviserade balanskravet när detta träder i kraft år 2000. Tack vare de nu aviserade höjningarna av statsbidragen, på 4 miljarder år 1999 och ytterligare 4 miljarder år 2000, kan konsumtionen öka i kommunsektorn. Utan det extra tillskottet skulle konsumtionen ha minskat till följd av att den arbetsmarknadspolitiska åtgärden ”resursarbete” upphör år 1999.

Importen antas utvecklas enligt historiska samband, vilket innebär att importen ökar något snabbare än den importviktade efterfrågan. Det ökade importinnehållet i efterfrågan beror på den successivt tilltagande internationaliseringen. Både exporten och importen beräknas öka med drygt 5 % per år. Eftersom exporten är betydligt större än importen innebär det att utrikeshandeln ger ett positivt bidrag till tillväxten på ca 0,5 procentenheter varje år. Bytesbalansöverskottet motsvarar då ca 4 % av BNP. Det finns flera skäl till att överskottet bör vara relativt stort under perioden. Befolkningsstrukturen innebär t.ex. att det finns ett stort pensionsåtagande. Vidare

betyder den låga nivån på bostadsinvesteringarna under perioden att det reala sparandet kommer att vara lågt, något som motiverar ett högt finansiellt sparande. Dessutom är det önskvärt att på sikt amortera ned utlandsskulden.

TABELL 12.4 SYSSELSÄTTNING I OLIKA SEKTORER

TUSENTAL PERSONER	1996	FÖRÄNDRING 1996 – 1998	FÖRÄNDRING 1998 – 2000
Offentlig sektor	1263	–40	18
Stat	192	–3	3
Kommun	1071	–37	15
Näringslivet	2700	31	111
Industrin	809	5	11
Övrigt näringsliv[1]	1891	26	100
Totalt	3963	–9	129

[1] I denna post ingår restposter.
Källor: Statistiska centralbyrån och Finansdepartementet

Den öppna arbetslösheten antas i kalkylen falla till 4,5 % år 2000. De konjunkturberoende arbetsmarknadspolitiska åtgärderna omfattar då 4,4 % av arbetskraften. Bakom den sänkta arbetslösheten ligger bl.a. en kraftig uppgång i antalet utbildningsplatser. Sysselsättningen väntas emellertid också öka, framför allt inom det privata näringslivet. Inom industrin stiger sysselsättningen något såväl år 1999 som 2000, men det är framför allt i övrigt näringsliv som de nya arbetstillfällena skapas. I den offentliga sektorn beräknas sysselsättningen öka med 18 000 personer från år 1998 till år 2000. Från år 1996 till 2000 stiger sysselsättningen med totalt 120 000 personer i hela ekonomin. Utbildningssatsningen antas ha en kraftig effekt på arbetskraftsutbudet som minskar med 36 000 personer, trots att befolkningen i åldersgruppen 16–64 år stiger med 57 000 personer. Antalet personer i arbetsmarknadspolitiska åtgärder antas minska något under perioden.

TABELL 12.5 BEFOLKNINGEN I ÅLDERN 16–64 ÅR

TUSENTAL PERSONER	1996	FÖRÄNDRING 1996 – 1998	FÖRÄNDRING 1998 – 2000
Utbud	4310	–42	6
varav sysselsatta[1]	*3963*	*–9*	*129*
varav öppet arbetslösa	*347*	*–33*	*–123*
Åtgärder utanför arbetskraften	155	7	–10
Utbildningssatsningen[2]	49	63	29
Övriga[3]	1019	–8	12
Summa = befolkning	**5533**	**20**	**37**

[1] I denna grupp ingår personer i reguljär sysselsättning och personer i arbetsmarknadspolitiska åtgärder som ligger i arbetskraften.
[2] Antalet utbildningsplatser har multiplicerats med 0,75 för att ge ett årsgenomsnitt.
[3] I denna grupp ingår bl.a. förtidspensionärer, övriga studerande, hemarbetande mm.
Källor: Statistiska centralbyrån, AMS och Finansdepartementet

DIAGRAM 12.2
Arbetslösa
Procent av arbetskraften

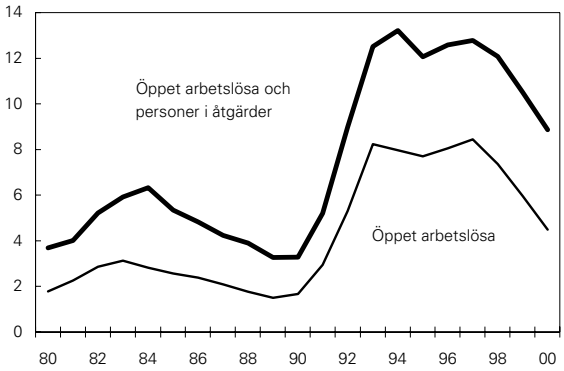

Källor: Konjunkturinstitutet, Statistiska centralbyrån och Finansdepartementet.

DIAGRAM 12.3
Befolkningen uppdelad på grupper
Procent av befolkningen

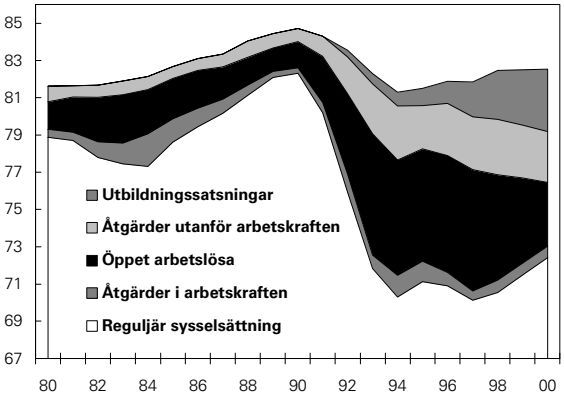

Källor: Statistiska centralbyrån (AKU), Konjunkturinstitutet och Finansdepartementet.

DIAGRAM 12.4
Sysselsatta och arbetskraftsutbud
Tusental personer

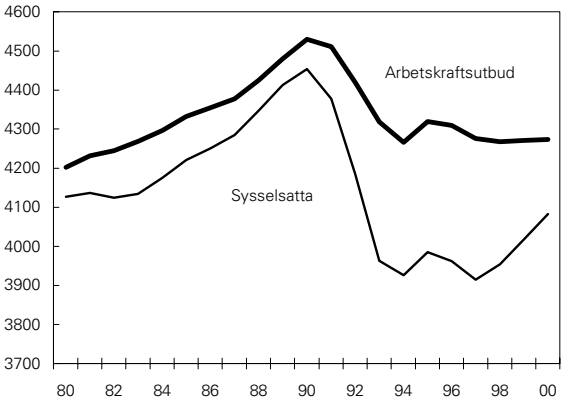

Källor: Statistiska centralbyrån (AKU) och Finansdepartementet.

12.2 Den finansiella kalkylen

Det samlade sparandet i ekonomin beräknas öka som andel av BNP fr.o.m. i år fram till sekelskiftet, givet de realekonomiska antagandena. Bruttosparkvoten stiger från knappt 18 % i år till strax över 20 % år 2000. Även bruttoinvesteringarna stiger som andel av BNP, men inte i samma omfattning som sparandet, varför bytesbalansen, som visat överskott sedan 1994, förstärks som andel av BNP med ytterligare en knapp procentenhet. Sverige fortsätter därmed att amortera den finansiella nettoskulden till utlandet. Vid slutet av kalkylperioden beräknas Sveriges finansiella nettoskuld vara helt eliminerad.

Regeringen lade i vårpropositionen fast mål för de offentliga finanserna med innebörden att det i genomsnitt över en konjunkturcykel skall råda ett finansiellt överskott motsvarande 2 % av BNP, som skall användas till att amortera den offentliga nettoskulden. Anpassningen till det målsatta överskottet ska ske successivt via ett överskott på 0,5 % av BNP år 1999 och 1,5 % år 2000, givet de tillväxttal som redovisades i vårpropositionen. De antaganden som nu görs om den medelfristiga utvecklingen överensstämmer i stort med vårpropositionens, varför målen för de offentliga finanserna åren 1999 och 2000 ligger fast.

De finansiella kalkylerna visar att vid den antagna tillväxten och med givna regler efter 1998 vad gäller bl.a. skatter och transfereringar, kommer de offentliga finanserna att stärkas mer än vad som krävs för att uppnå dessa mål. Regeringen föreslår nu att en del av detta överskott skall överföras till kommunsektorn i form av ökade statsbidrag, vilka föreslås höjas med 4 miljarder kronor 1999 och ytterligare 4 miljarder kronor år 2000.

Liksom i vårpropositionen antas de budgetpolitiska målen vara styrande. Därmed sker en överföring av resterande överskott till hushållen som är exakt så stor att budgetmålen uppnås. Beräkningarna resulterar i en överföring till hushållen på 2,6 miljarder kronor år 1999 och ytterligare 17,6 miljarder kronor år 2000.

Med dessa förutsättningar beräknas hushållens finansiella sparande vid slutet av kalkylperioden uppgå till samma nivå, mätt som andel av BNP, som i år. Företagssektorns investeringar växer snabbare än företagens eget sparande, varför det finansiella företagssparandet minskar och blir negativt år 2000, dvs. företagssektorn nettolånar till investeringar. Sett över en längre period är företagssektorns finansiella sparande högt. Sammantaget medför detta en omfördelning från privat till offentligt finansiellt sparande under perioden, samtidigt som summan privat och offentligt finansiellt sparande, dvs. bytesbalansen, förstärks.

Den offentliga sektorn

Den starka förbättringen inom den offentliga sektorn uppstår i staten, främst till följd av minskade utgifter. De offentliga utgifterna beräknas minska mätt som andel av BNP med knappt 3 procentenheter mellan 1998 och år 2000. Vid slutet av perioden uppgår utgiftskvoten till 58,4 %. Kostnaderna för arbetslösheten minskar med motsvarande 1 procentenhet av BNP eftersom den öppna arbetslösheten antas falla med nära 3 procentenheter. Pensionsutbetalningarna som är knutna till basbeloppet reduceras som andel av BNP trots att basbeloppet skrivs upp med 100 % av prisökningarna åren 1999 och 2000. Utgifterna för sjukförsäkring och föräldraförsäkring ligger däremot på en oförändrad nivå i relation till BNP. Nedtrappningen av räntebidragen till bostäder är den främsta förklaringen till att transfereringar till företag minskar i förhållande till BNP. Den offentliga konsumtionen beräknas öka i volym men i långsammare takt än BNP, vilket förklarar den minskade andelen offentlig konsumtion i relation till BNP. Investeringar som andel av BNP exkl. effekten av AP-fondens bolagisering år 1998, som bokförs som en negativ investering, är oförändrad under kalkylperioden.

DIAGRAM 12.5
Sparkvot och investeringskvot
Procent av BNP

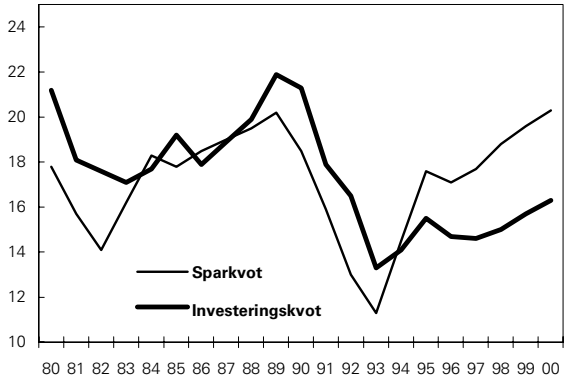

Källor: Konjunkturinstitutet, Statistiska centralbyrån och Finansdepartementet.

DIAGRAM 12.6
Den offentliga sektorns inkomster och utgifter
Procent av BNP

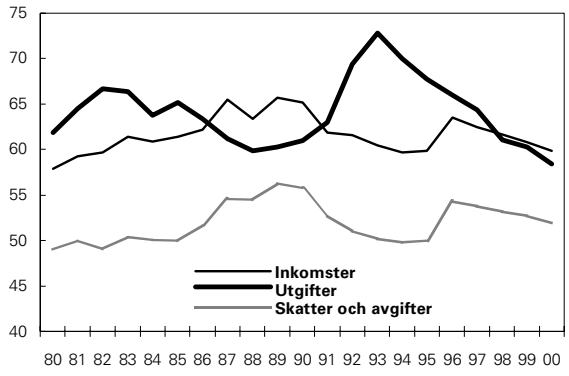

Källor: Konjunkturinstitutet, Statistiska centralbyrån och Finansdepartementet.

TABELL 12.6 DEN OFFENTLIGA SEKTORNS FINANSER

MILJARDER KRONOR, LÖPANDE PRISER

	1998	1999	2000
Inkomster	**1136**	**1174**	**1212**
procent av BNP	*61,7*	*60,8*	*59,9*
Skatter och avgifter	981	1018	1050
procent av BNP	*53,2*	*52,7*	*51,8*
Kapitalinkomster	83	82	86
Övriga inkomster	72	74	76
Utgifter	**1126**	**1164**	**1182**
procent av BNP	*61,1*	*60,3*	*58,4*
Hushållstransfereringar	407	410	414
procent av BNP	*22,1*	*21,3*	*20,4*
Övriga transfereringar	117	120	118
procent av BNP	*6,3*	*6,2*	*5,8*
Ränteutgifter	113	111	106
procent av BNP	*6,1*	*5,7*	*5,2*
Konsumtion	461	477	495
procent av BNP	*25,0*	*24,7*	*24,4*
Investeringar	29	46	49
procent av BNP	*1,5*	*2,4*	*2,4*
Finansiellt sparande	**10**[1]	**10**	**30**
procent av BNP	*0,6*[1]	*0,5*	*1,5*
Staten	–9	3	23
AP–fonden	25	8	5
Kommunsektorn	–5	–2	2
Primärt sparande[2]	40	38	51
procent av BNP	*2,2*	*2,0*	*2,5*
Statens lånebehov, netto	15	–1	–5
Finansiell ställning			
Nettoskuld	459	445	436
procent av BNP	*24,9*	*23,0*	*21,5*
Konsoliderad bruttoskuld[3]	1361	1357	1357
procent av BNP	*73,9*	*70,2*	*67,0*
Statsskuld	1463	1455	1453
procent av BNP	*79,4*	*75,3*	*71,8*

[1]Inklusive utdelningen från Securum men exklusive effekten av bolagiseringen av AP–fondens fastigheter uppgår det finansiella sparandet 1998 till –0,1 miljard kronor eller 0,0 % av BNP.
[2]Finansiellt sparande exkl. kapitalinkomster och ränteutgifter. I denna uppställning har det förutsatts att personerna i utbildningssatsningen är heltidsstuderande. Därmed ingår de inte i någon annan grupp.
[3]Konsoliderad bruttoskuld definierad enligt EU:s kriterier (Maastricht).
Källor: Konjunkturinstitutet, Riksgäldskontoret, Riksrevisionsverket och Finansdepartementet.

Ett beräkningstekniskt antagande om att överföringen till hushållen tar formen av skattesänkningar och att den s.k. värnskatten enligt gällande regler inte tas ut fr.o.m. 1999 beräknas medföra att skattekvoten faller med 0,5 procentenheter 1999 och ytterligare 0,9 procentenheter år 2000 och uppgår då till knappt 52 % av BNP. Skattebaserna privat konsumtion och lönesumma utvecklas i något långsammare takt än BNP.

Förbättringen av de offentliga finanserna medför att statsskulden minskar i nominella termer under perioden. Tillsammans med fallande räntor på statsskulden, i takt med att lån läggs om till lägre ränta, innebär detta att ränteutgifterna faller i relation till BNP. Skuldkvoten mätt enligt Maastrichtkriterierna fortsätter att reduceras. Enligt EU:s konvergenskriterier ska den konsoliderade bruttoskulden inte överstiga 60 % av BNP alternativt närma sig den nivån i tillfredsställande takt. Enligt kalkylen kommer den konsoliderade bruttoskulden att uppgå till 67 % av BNP vid utgången av år 2000. Skuldkvoten kommer därmed ha minskat med drygt 12 procentenheter sedan 1994. Utförsäljningar motsvarande 15 miljarder kronor år 1999 ligger med i denna kalkyl.

Allmänna pensionsfonden

Inom det samlade pensionssystemet sker gradvis en förskjutning från folkpension, som finansieras över statsbudgeten, till en ökad betydelse för ATP–pensionerna, som finansieras över AP–fonden. Medan utgifterna för folkpension faller något i reala termer, växer ATP–utgifterna med 5 % realt från 1998 till år 2000. År 1998 beräknas underskottet mellan löpande avgiftsintäkter och utbetalningar av ATP–pensioner uppgår till drygt 34 miljarder kronor.

I kalkylen beaktas inte den planerade ålderspensionsreformen som påtagligt kommer att förändra AP–fondens finanser. Vid frånvaro av förändringar skulle fondens underskott komma att växa och en allt större del av pensionerna finansieras med AP–fondens avkastning. Fonden har dock ett fortsatt positivt men fallande finansiellt sparande under perioden. Det minskar till 5 miljarder kronor eller 0,3 % av BNP år 2000. AP-fondens bidrag till det samlade sparandet har minskat sedan 1990, då fondens sparande uppgick till 3,4 % av BNP.

DIAGRAM 12.7

Den offentliga sektorn konsoliderade bruttoskuld och nettoskuld

Procent av BNP

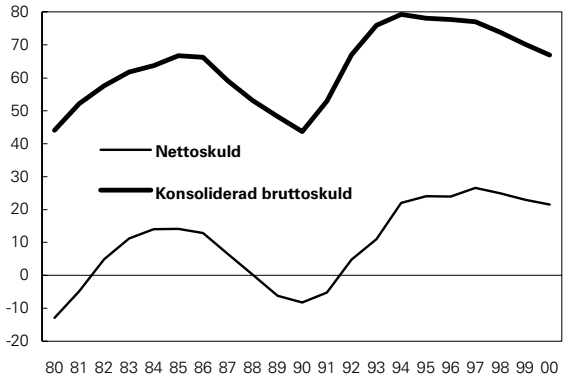

Källor: Konjunkturinstitutet, Statistiska centralbyrån och Finansdepartementet.

Den kommunala sektorn

I den medelfristiga kalkylen förutsätts att kommuner och landsting uppfyller kravet på ekonomisk balans senast vid sekelskiftet. Statsbidragen antas höjas med ca 4 miljarder kronor 1999 och med ytterligare 4 miljarder kronor år 2000. Vidare antas att den genomsnittliga kommunalskattesatsen ligger kvar på en i förhållande till 1997 oförändrad nivå.

Det finansiella sparandet beräknas successivt förbättras efter 1998 samtidigt som den kommunala konsumtionen beräknas fortsätta att öka i volym, vilket förklaras av ökade skatteinkomster och höjda statsbidrag. Jämfört med vårpropositionen utvecklas dock skatteinkomsterna något svagare.

Enligt prognosen för skatteinkomsterna kommer kommuner och landsting att få betala tillbaka ca 3,7 miljarder kronor i samband med slutavräkningen i januari 1999 avseende 1997 års preliminära skattemedel. Det är ca 1,4 miljarder mer än vad som beräknades i vårpropositionen. Hösten 1996 utlovade regeringen att kommuner och landsting skulle erhålla en kompensation på högst 2,6 miljarder kronor om kommunerna och landstingen skulle bli skyldiga att betala tillbaka en del av det förskott de erhållit 1997. Därför har ett belopp på 2,6 miljarder kronor lagts in i kalkylen i form av en tillfällig statsbidragshöjning 1999. I vårpropositionen beräknades kompensationen till 2,3 miljarder kronor, vilket då motsvarade hela den beräknade återbetalningen.

TABELL 12.7 KOMMUNERNAS FINANSER[1]

MILJARDER KRONOR, LÖPANDE PRISER

	1997	1998	1999	2000
Inkomster	**399,2**	**425,6**	**447,2**	**467,9**
Skatter	294,4	300,7	312,2	329,3
Statsbidrag[2]	57,9	76,4	84,6	86,3
Övrigt	46,9	48,6	50,4	52,2
Utgifter	**404,5**	**431,1**	**449,2**	**465,9**
Transfereringar	73,4	88,8	94,6	96,4
Konsumtion	308,7	318,6	330,0	343,8
volymföränring %	–1,7	0,6	0,4	1,0
Investeringar	22,4	23,7	24,7	25,6
Finansiellt sparade	**–5,3**	**–5,5**	**–2,0**	**2,0**
kommuner	–3,7	–4,9	–2,9	–0,3
landsting	–0,1	0,8	2,3	3,7
övriga[3]	–1,5	–1,3	–1,3	–1,4

[1]Inkomster och utgifter redovisas exklusive statligt utjämningsbidrag och statlig utjämningsavgift.
[2]Redovisas fr.o.m. 1996 netto efter avdrag för kommunernas och landstingens tillskott till det kommunala momsåterbetalningssystemet.
[3]Församlingar och kommunalförbund
Källor: Konjunkturinstitutet, Statistiska centralbyrån och Finansdepartementet.

Konsumtionsutgifterna för sektorn som helhet beräknas öka realt under perioden. Konsumtionen påverkas 1999 av att ersättningen till s.k. resursarbetare (”Kalmarmodellen”) räknas in i den kommunala lönesumman. Åtgärden beräknas 1998 höja nivån på den kommunala sysselsättningen och därmed konsumtionen. Då åtgärden upphör året efter hålls ökningen av den kommunala konsumtionen tillbaka under 1999. Utbildningssatsningarna inom den kommunala vuxenutbildningen beräknas innebära en viss ytterligare nivåhöjning av den kommunala konsumtionen i den medelfristiga kalkylen. Ökningen av statsbidragen åren 1999 och 2000 beräknas ge ett tillskott på ca 20 000 sysselsatta i kommunsektorn.

Nivån på det finansiella sparandet år 2000 beräknas motsvara ett positivt resultat för sektorn som helhet, vilket innebär att balanskravet uppfylls. Den kalkylerade finansiella utvecklingen innebär att den kommunala nettoskulden börjar minska i nominella termer vid sekelskiftet. Att nivån på det finansiella sparandet skiljer sig mellan kommuner och landsting beror främst på att kommunerna jämfört med landstingen har högre investeringsutgifter i förhållande till avskrivningarna.

Sett i längre tidsperspektiv har den kommunala sektorn expanderat kraftigt. Ett trendbrott skedde emellertid i början av 1990–talet. Även om expansionstakten bromsades upp under 1980–talet ökade den kommunala konsumtionen i fasta priser med 25 % åren 1980–1991. Under åren 1992–1996 har konsumtionen minskat med drygt 4 %. Enligt den bedömning som redovisas ovan beräknas konsumtionen minska med ytterligare 1,7 % under 1997, för att under åren 1998–2000 öka med sammanlagt 2 %. Den kommunala konsumtionsutvecklingen under dessa år skulle i stort sett vara oförändrad utan kostnaderna för resursarbetare 1998 och de aviserade statsbidragshöjningarna 1999 och 2000. Som framgår av avsnitt 11.4 går det inte att sätta likhetstecken mellan den kommunala konsumtionens utveckling och resursutvecklingen i kommunsektorn. Dessutom påverkas konsumtionsutvecklingen t.ex. av volymförändringar av arbetsmarknadspolitiska åtgärder i kommunal regi samt av huvudmannaskapsförändringar.

DIAGRAM 12.8
Finansiellt sparande och konsumtion

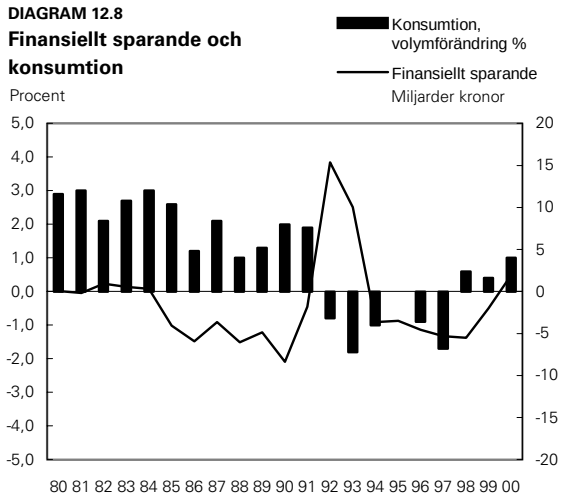

Källor: Konjunkturinstitutet, Statistiska centralbyrån och Finansdepartementet.

De kommunala utgifterna beräknas år 2000 motsvara 22,9 % av BNP, varav kommunal konsumtion utgör 17 procentenheter. Inkomsterna beräknas motsvara 23,1 % av BNP, varav skatteinkomster och statsbidrag utgör 20,5 procentenheter.